
RUBINAITIS

Žurnalas apie vaikų ir jaunimo literatūrą

2022 Nr. 1 (101)

Virš. dail. Lina Eitmantytė-Valužienė

Rubinaitis

ŽURNALAS APIE VAIKŲ IR JAUNIMO LITERATŪRĄ

Mokytojams, bibliotekininkams, vaikų literatūros tyrėjams, rašytojams, iliustruotojams, leidėjams, tėvams, studentams

Vyriausioji redaktorė

Džiuljeta Maskuliūnienė, prof. hum. m. dr.
(Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Atsakingoji sekretorė

Reda Tamulienė
(Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Redaktorės

Eglė Baliutavičiūtė (*užsienio vaikų ir jaunimo literatūra*)
(Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Rita Karpavičienė (*vaikų ir jaunimo literatūra edukacijos procese*)
(Panevėžio r. Raguvos gimnazija)

Asta Skujytė-Razmienė, hum. m. dr. (*moksliniai tyrimai*)
(Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Redakcijos kolegija

Raimonda Budnikienė
(Panevėžio „Vyturio“ progimnazija)

Loreta Jakonytė, hum. m. dr.
(nepriklausoma tyrėja)

Roma Kišūnaitė
(Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Inga Mitunevičiūtė
(Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyrius)

Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, habil. hum. m. dr.
(Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyrius)

Antanas Šimkus, poetas
(Lietuvos rašytojų sąjunga)

Kristina Vaisvalavičienė, hum. m. dr.
(Vytauto Didžiojo universitetas)

Kalbos redaktorė

Danutė Ulčinskaitė

Dizainerė, maketuotoja

Lina Eitmantytė-Valužienė

Žurnalo logotipo ir rubrikų piešinių autorė

Irena Geniušienė

TURINYS

SVEIKI!

Rubinaitis toliau plaukia per vaikų knygų vandenyną,
Džiuljeta Maskuliūnienė ... 1–4

BALANDŽIO 2-OJI – TARPTAUTINĖ VAIKŲ KNYGOS DIENA

**Pasakojimai – tarsi sparnai, leidžiantys kasdien
skraidyti aukštai danguje,** Richard Van Camp ... 6–7

APŽVALGOS

Po saule nieko naujo, Asta Skujytė-Razmienė ... 8–14
Kaip gauti velnių ir kitų padarų, Asta Plechavičiūtė ... 15–23
Kai morkai negali įsakyti, Antanas Šimkus ... 24–29

DALIJAMĖS PATIRTIMI

Suteikime vaikams laisvę veikti, Kathy G. Short ... 30–37

MANO VAIKYSTĖS SKAITYMAI

Skaitantys žmonės gyvena geriau ir laimingiau,
Andrius Mamontovas atsako į Almos Valantinienės klausimus ... 38–43

NUOTRAUKOS PASAKOJA

Originali Vytauto Račicko kaukė,
parengė Daiva Irena Šarkanauskaitė ... 44

PASKAITYKIM, MAMA, TĒTI!

Medis ir lapė, Vytautas Račickas ... 45
Balutės Eršiulės šuoliukai.
Kaip balutė Eršiulė tapo jūra, Nijolė Kepenienė ... 46–48

RETRO

**„Rašto pratyba“: Adomas Jakštas ir Sofija Romerienė
moko rašyti,** parengė Reda Tamulienė ... 49–51

BIBLIOGRAFIJA

Pažinkime ukrainiečių vaikų literatūrą, parengė LNB
Vaikų ir jaunimo literatūros departamento specialistai ... 52–57

REIKALAVIMAI MOKSLO STRAIPSNIAMS ... 58–59

KRONIKA. INFORMACIJA. SKELBIMAI
Parengė Roma Kišūnaitė ... 60–64

SUMMARY ... 65

Rubinaitis toliau plaukia per vaikų knygų vandenyną

DŽIULJETA MASKULIŪNIENĖ
(Žurnalo *Rubinaitis* vyriausioji redaktorė)

Žurnalas Rubinaitis plaukia per vaikų ir jaunimo literatūros vandenyną nuo 1994-ųjų. Vandenyje metafora tinkama – juk mūsų Rubinaitis Peliūzė (lietuviškasis Robinzonas Kruzas), Simono Daukanto apysakos Rubinaičio Peliūzės gyvenimas personažas, jau nuo XIX šimtmečio keliauja per Baltijos jūrą, per pasaulio jūras ir vandenynus – daug sužinodamas, išmokdamas, patirdamas.

2021 m. pabaigoje pasirodė jubiliejinis – 100-asis – žurnalo apie vaikų knygas numeris. Yra kuo pasidžiaugti. Kiek lietuvių ir užsienio vaikų literatūros autorių ir jų knygų aptarta, išnagrinėta, paminėta,

populiarinta per dvidešimt septynerius metus – straipsniuose, apžvalgose, recenzijose, bibliografijos sąrašuose, kronikos žinutėse! Sutelktas žurnalą kuriančiųjų, jam rašančiųjų būrys, surastas savo skaitytojas. Ačiū jiems visiems.

Pirmojo numerio įžangos tekste „Kodėl *Rubinaitis*?“, kurį parašė Vincas Auryla, Kęstutis Urba ir Jolanta Zabarauskienė, kalbėta apie vaikų literatūros vietą literatūros pasaulyje: „Šiaip ar taip, tai pakankamai autonomiška literatūros tyrinėjimų sritis, niekaip neįsitvirtinanti mokslinių institucijų struktūrose. Tad ir jai reikia dėmesio ir globos“ (p. 4). Šiandien šie žodžiai tebėra aktualūs. Žurnalas *Rubinaitis* – vienintelis Lietuvoje specializuotas periodinis leidinys, skirtas vaikų ir jaunimo literatūrai. Jo misija kilni – burti vaikų ir jaunimo literatūrai įsipareigojusius žmones ir skaitytojams kurti vertingą, vaikų ir jaunimo literatūrą reflektuojantį turinį, skatinti visuomenę skaityti.

Kalbant apie *Rubinitį* būtina prisiminti jo ištakas. Žurnalo įkūrimas – Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus ir jo ilgamečio pirmininko doc. K. Urbos nuopelnas. Tai vienas svarbiausių IBBY Lietuvos skyriaus veiklos barų, turinčių išliekamąją nacionalinės reikšmės vertę.

Įkurti *Rubinitį* iš dalies įkvėpė tarptautinis IBBY žurnalas *Bookbird* (pradėtas leisti 1957 m.). Šio leidinio pavadinimas perteikia prasmingą idėją – vaikų knyga tarsi paukštis skrenda per laiko ir geografinės erdves. Kitose šalyse irgi leidžiama įvairių vaikų literatūrą populiarinančių leidinių (pvz., Estijoje – *Nu-kits*, Lenkijoje – *Guliwer*, Vokietijoje – *JuLit* ir kt.). Mūsų *Rubinitis* įsijungia į šią solidžią periodinių leidinių apie vaikų literatūrą draugiją.

Bet, matyt, joks vaikų literatūros žurnalas neturėjo ir neturi tokios kaip mūsų viršelio paslapties. Kai 2007 m. *Rubinitis* tapo spalvotas ir keitė išvaizdą, viršelį ėmė puošti lietuvių abėcėlės raidės. Bet tai nebuvo pabiros raidės. Per keliolika viršelių iš jų susidėjo du prasmingi sakiniai. Pirmasis jų – **Vaikų literatūra išgelbės pasaulį**. Antrojo sakinio pradžia – 2010 m. Nr. 4 (56). Jis skamba taip: **Juk kiekviena vaikystėje ar paauglystėje perskaityta vertinga knyga kloja tvirtus žmogiškumo pamatus**. Žurnalo atsakingoji sekretorė Reda Tamulienė ir maketuo-toja Rima Ramonienė 2010 m. gruodžio 4 d. gavo vyriausiojo redaktoriaus K. Urbos laišką, kuriame buvo rašoma: „Kaip didžiausią paslaptį siunčiu naują *Rubinitio* viršelio sakinį. Jo turi užtekti iki 100-ojo numerio. Jeigu aš to nesulauksiu, perduokite naujam vyr. redaktoriui.“ Ir tikrai – 100-ojo numerio viršelyje K. Urbos dviejų sakinių tekstas buvo užbaigtas, redaktorius atsivertė jubiliejinį numerį. Gal dar ne visi

skaitytojai yra pastebėję šį literatūrinį žaidimą, bet juk ir Martyno Mažvydo akrostichas ne iš karto buvo atrastas... Su jaunaisiais skaitytojais išskleiskime paeiliui visus žurnalo viršelius nuo 41-ojo iki 100-ojo numerio ir savo akimis išvyskime šią frazę.

Galima pasidžiaugti ir tuo, kad apie *Rubinitį* palankiai rašyta kultūrinėje spaudoje, yra apginta magistro darbų (pvz., Urtės Vaserienės „Žurnalas *Rubinitis* Lietuvos vaikų literatūros lauko dalyvis. Veikla ir poveikis“, Šiaulių universitetas, 2015; Jovitos Laucytės „Žurnalas *Rubinitis* sociokultūriniam lauke (1994–2015)“, Vytauto Didžiojo universitetas, 2015; Ramintos Kožūraitės „Skaitytojų lūkesčių formavimas 2015–2018 m. lietuvių literatūrinių pasakų recenzijose (*Rubinitis*, *Literatūra ir menas* ir *Nemunas*)“, Vytauto Didžiojo universitetas, 2018). Rūpinamasi žurnalo sklaida, norima, kad jis būtų kuo plačiau prieinamas. Antai Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros departamento bibliografe R. Tamulienė rengia *Rubinitio* šimto numerių bibliografinę rodyklę. Žurnalas skelbiamas ir internete.

Lietuvių vaikų literatūra 2018 m. perkopė 150-metį – tiek metų praėjo nuo pirmųjų lietuvių vaikų literatūros knygų – Motiejaus Valančiaus *Vaikų knygelės* ir *Paaugusių žmonių knygelės* (abi 1868 m.) – pasirodymo. *Rubinitio* rūpi nacionalinė lietuvių vaikų ir jaunimo literatūra (kas ją puoselės, populiarins, tyrinės, jei visų pirma ne mes patys?). *Rubinitis* ir toliau neapleis istorinių lietuvių vaikų literatūros tyrimų ir pristatys šiuolaikiniams skaitytojams ankstyvuosius lietuvių autorių kūrinius – tam įpareigoja net žurnalo pavadinimas, primenantis lietuvių vaikų literatūros ištakas. Kitas svarbus baras –

XX a. ir šiuolaikinės nacionalinės vaikų literatūros, naujų jos tendencijų atidus tyrimas, pasirodančių knygų recenzavimas. Tai, manytina, yra gera paspartis ir pačių lietuvių vaikų rašytojų refleksijai. Atidesnio žvilgsnio norisi regionuose leidžiamoms ar tarmėmis parašytoms vaikų literatūros knygoms.

Rubinitio svarbi ir užsienio vaikų literatūra, prie mūsų skaitytojų vaikų priartinanti visą pasaulį, atverianti tolimas perspektyvas. Verstinės knygos, pasaulinės vaikų literatūros kanonas – reikšminga mūsų vaikų lektūros dalis. Taigi *Rubinitio* būtina paskirstyti dėmesį lietuvių ir užsienio šalių vaikų literatūrai, klasikiniams ir šiuolaikiniams vaikų literatūros kūriniams, įvairaus amžiaus adresatui (nuo mažylių iki jaunuolių) skiriamai literatūrai.

Šiomet į skaitytojų rankas *Rubinitis* patenka atsinaujinęs. Žinoma, visų pirma į akis krinta naujas jo apdaras. *Rubinitis* didesnis (jo formatas tampa toks kaip ir *Bookbird* žurnalo), storesnis (bus galima pateikti daugiau įvairios medžiagos), pasikeitusio dizaino (jį kuria Lina Eitmantytė-Valužienė). Tačiau ištikimi skaitytojai atpažins seną mielą stilingą *Rubinitio* logotipą, dailininkės Irenos Geniušienės sukurtą pirmajam numeriui. Žurnalo rubrikas ir toliau lydės šios dailininkės nupiešti nuotaikingi skaitantys, rašantys, žaidžiantys žmogučiai.

Pabrėžtina, kad žurnalas turi savo tradicijų, vertingų dalykų, kuriuos būtina išlaikyti, toliau plėtoti. Neįsivaizduojamas *Rubinitis* be profesionalių per kalendorinius metus išleistų vaikų knygų apžvalgų (jos iš dalies siejamos su IBBY Lietuvos skyriaus teikiama vaikų literatūros apdovanojimais). Čia medžiagos randa mokytojai, bibliotekininkai, studentai, tėvai – visi, kuriems aktualu jausti vaikų literatūros

pulsą. Rubrikose „Straipsniai“, „Sukaktys“ skelbiami mokslo populiarinamieji straipsniai įvairiomis vaikų literatūros temomis, jais pažymimos vaikų literatūros kūrėjų sukaktys, svarbios vaikų literatūros datos. Klasika jau tapo skaitytojų itin laukiama rubrika „Mano vaikystės skaitymai“ – iš viso pakalbinta šimtas pašnekovų. Nemažos dalies tų žmonių su mumis jau nebėra... Tai tekstai, kurie bus pravartūs literatūros ir kultūros istorijai, lektologijai, neretai jie peržengia vaikų literatūros lauko ribas. Labai svarbi rubrika „Atidžiu žvilgsniu“, kur skelbiamos lietuvių ir užsienio vaikų knygų recenzijos, recenzuojami ir mokslo, mokslo populiarinamieji leidiniai, nagrinėjantys vaikų literatūrą. Įprasta ir reikalinga „Bibliografijos“ rubrika. Čia pateikiamas faktografiškai tikslus ir labai naudingas vaikų literatūros leidinių visumos vaizdas. Metraščio ir operatyvios, aktualesios informacijos pateikimo funkcijas atlieka skyrius „Kronika. Informacija. Skelbimai“. Pastarąsias dvi rubrikas ištikimai rengia Roma Kišūnaitė.

Akivaizdu, kad *Rubinitis* jau pribrendo naujovėms, kai kuriems pokyčiams. Atsiranda naujų darbo krypčių, kitokių, įvairesnių rubrikų. Pasikeitė leidinio paantraštė – *Žurnalas apie vaikų ir jaunimo literatūrą*, tad dabar jis apima daugiau ir plačiau. Naujus sumanymus turės įgyvendinti atsinaujinęs, padidėjęs žurnalo kūrėjų kolektyvas ir jo autoriai. Pradeda dirbti trys atskirų žurnalo sričių redaktoriai.

Vienas iš tų sumanymų – stiprinti tarpdisciplininį dėmenį (rubrika „Kontekstai“). Verta atsigręžti į platesnius vaikų kultūros horizontus (periodiką, kiną, dailę, teatrą ir kt.) kaip į vaikų literatūros kontekstą. Knygų ekranizacijos, iliustravimo menas, vaikų periodika, populiarioji kultūra (žaislų industrija, paremta vaikų literatūra, literatūriniai ir mitologiniai vaizdiniai reklamoje ir kt.) gali tapti įdomiu ir aktuali tyrimų objektu. Todėl natūralu, kad mums pravers bendradarbiauti su vaikų (ir ne tik) kultūros įstaigomis (muziejais, bibliotekomis...). Bendrai dirbant gali rasti įdomios, naudingos medžiagos žurnalui.

Pradedame rubrikas „Nuotraukos pasakoja“, „Retro“, kurios skaitytojams kalbės daugiausia vaizdais. Ieškosime įdomių fotografijų, fiksuojančių reikšmingas praeities akimirkas (iš vaikų rašytojų gyvenimo, vaikų literatūros renginių ar pan.), atversime senosios vaikų periodikos puslapius. Kartais sustabdyta praeities akimirka, netikėtas rakursas tampa ikoniniu vaizdu ir pasako ne mažiau nei žodinis tekstas.

Rubrikoje „Dalijamės patirtimi“ skelbsime bibliotekininkų, mokytojų, darželio pedagogų, neformaliojo ugdymo specialistų straipsnius, kur bus dalijamasi gerąja patirtimi, kaip galima pasiremti vaikų ir jaunimo literatūra ugdant augantį žmogų. Panašios publikacijos labai reikalingos, juk nustota leisti *Gimtąjį žodį*, *Žvirblių taką*.

Naujas žurnalo posūkis – „Mokslinių tyrimų“ skyrius (ketvirtame kiekvienų metų numeryje). Tai recenzuojamų mokslo straipsnių skyrius. *Rubinaičio* nuomone, svarbu, kad atsirastų specializuota niša, kur periodiškai iš mokslinės priegios būtų nagrinėjama vaikų ir jaunimo literatūra. Todėl jau šio numerio gale pateikiami reikalavimai akademinų straipsnių autoriams. Laukiame ne tik literatūrologijos, tarpdisciplininių darbų, vietos atsirasti ir vaikų ir jaunimo literatūros didaktikos, lektologijos tyrimams.

Vis dėlto labai svarbu išlaikyti ir šviečiamąjį, populiarią žurnalo pobūdį. *Rubinaičio* adresatas (nuo mokytojų, tėvų iki vaikų literatūros tyrėjų ir studentų) prašosi ir populiariesnių, įvairesnių būdų kalbėti apie vaikų literatūrą.

Numatyta nauja rubrika „Daug skaitau“ (K. Urbos idėja), kurioje bus pateikiami prisiekusių jaunųjų skaitytojų portretai. Tai savotiška kita rubrikos „Mano vaikystės skaitymai“ pusė. Pastarojoje domimasi vaikystės skaitymais retrospektyviu žvilgsniu, o šioje fiksuosime vaikų, paauglių, jaunuolių mintis apie knygas, skaitymą.

Poleminės dvasios žurnalui teiks rubrika „Pokalbis“, skirta diskusijoms aktualiais, kartais ir opiais klausimais. Vis pasirodo knygų, dėl kurių diskutuojama daugiau nei apie kitas, klausimų, išylančių vienu ar kitu metu ar tam tikrose situacijose (nepatogios paauglių literatūros temos, liaudies pasakų žiaurumas, politinio korektiškumo skersvėjai...). Tiesos,

aukso vidurio ieškosime drauge su skaitytojais. Iš viso žurnalas turės apie 20 rubrikų, kurios įvairiais rakursais pateiks vaikų ir jaunimo literatūrą ir jos kontekstus.

Atnaujinto žurnalo galiniame viršelyje kurį laiką spausdinsime nuotraukas tema „Vaikų literatūros rašytojai ir personažai meno kūrinuose“. Kviečiame ir skaitytojus pasidalyti savo nuotraukomis iš kelionių po Lietuvą ir visą pasaulį.

Ypač reikšmingiems lietuvių ir užsienio vaikų rašytojams ar specialioms temoms planuojama parengti teminių žurnalo numerių.

Rubinaitis dalyvauja Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo (SRTRF) konkursuose finansinei paramai gauti. Smagu, kad mūsų projektais patikima ir galime leisti žurnalą. Šio fondo naujienlaiškyje radome džiuginantį žurnalo įvertinimą ir palinkėjimą: „*Rubinaitis* ir toliau išlieka tuo orientyru, patikimu kompasu begalinėje vaikų literatūros jūroje bandant surasti vertingo teksto salas“ („*Rubinaitis* – vaikų literatūros kompasas“, interneto prieiga: https://srtfondas.lt/news/115/84/Rubinaitis-vaiku-literaturos-kompasas_ziureta_2022-02-23). Dėkojame ir visiems kitiems žurnalo rėmėjams, prenumeratoriams, žurnalo partnerei Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai (LNB) už buvimą kartu. Daug rankų didžią naštą pakelia. Ta našta dalysimės ir su IBBY Lietuvos skyriumi bei su dabartine jo pirmininke Inga Mitunevičiūte.

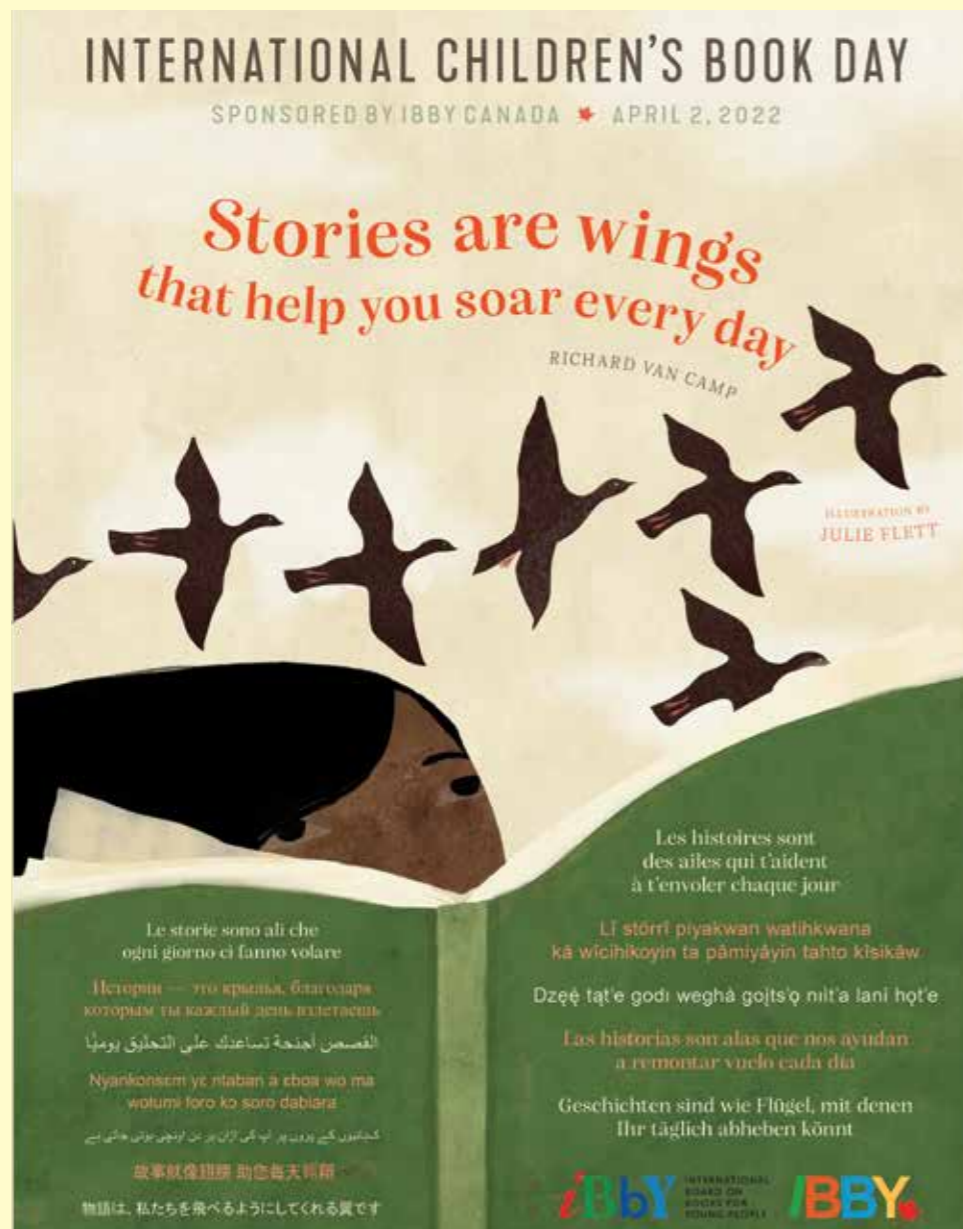
Kokybiškas, įvairiapusis, vizualiai patrauklus, modernus, einantis į koją su laiku, bet ir neprarandantis per ilgus leidybos metus susiklosčiusių literatūrinių tradicijų, o svarbiausia – rubinaitiškos dvasios, ateinančios dar iš Simono Daukanto tekstų, – štai tokia lietuviško žurnalo apie vaikų ir jaunimo literatūrą vizija.

Sudėtingame, priešpriešų draskomame pasaulyje vaikų ir jaunimo literatūra darosi dar svarbesnė, dar aktualesnė. Kokį žmogų išauginsime, daug priklauso ir nuo to, ką vaikas, paauglys, jaunuolis skaitys, kokią knygą ims į rankas, dėsį į galvą ir širdį. Neatsitiktinai 100-ajame numeryje skelbiamas interviu su ilgamečiu žurnalo vyriausiuoju redaktoriumi K. Urba vadinas „Vaikų literatūra yra didžioji literatūra“. Tebūnie šie žodžiai išrašyti ant skriejančio *Rubinaičio* laivo burių!

Visada laukiame Jūsų laiškų, idėjų, pasiūlymų.

Mes kuriame *Rubinaitį!*

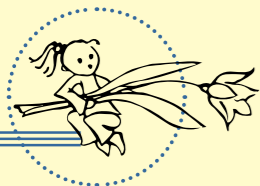

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Pasakojimai – tarsi sparnai, leidžiantys kasdien skraidyti aukštai danguje

RICHARD VAN CAMP

Skaitymas yra laisvė. Skaitymas yra įkvėpimas.
**Skaitymas leidžia pamatyti pasaulį naujomis
akimis ir kviečia į kitus pasaulius,
kurių nesinorės palikti.**

Skaitymas leidžia dvasiai svajoti.

**Sakoma, kad knygos – tai draugai visam
gyvenimui, ir aš tam pritariu.**

Tobula tavo visata auga tik tada, kai skaitai.

**Pasakojimai – tarsi sparnai, leidžiantys
kasdien skraidyti aukštai danguje,
tad ieškok knygų, kurios kalba tavo dvasiai,
tavo širdžiai, tavo protui.**

**Pasakojimai – tai vaistai. Jie gydo. Jie ramina.
Jie įkvepia. Jie moko.**

**Tebūnie palaiminti pasakojimų kūrėjai,
jų skaitytojai ir klausytojai.**

**Tebūnie palaimintos knygos. Jos yra geresnio,
šviesesnio pasaulio vaistai.**

Mahsi cho. Labai jums ačiū.

Kasmet balandžio 2-ąją, minint Hanso Christiano Anderseno gimtadienį, švenčiama Tarptautinė vaikų knygos diena. Jos tikslas – įkvėpti skaitymo meilę ir atkreipti dėmesį į vaikų knygas. Tarptautinė vaikų ir jaunimo knygų taryba (IBBY), tarptautinė ne pelno organizacija, remia šį renginį nuo 1967 m.

IBBY Kanados skyrius džiaugiasi tapęs oficialiu 2022 m. Tarptautinės vaikų knygos dienos rėmėju ir gavęs teisę parinkti jos temą bei sukurti plakatą, kuriuo naudosis viso pasaulio IBBY skyriai.

Šių metų kreipimasis į pasaulio skaitytojus, kurį sukūrė garsus tlichų tautybės rašytojas Richardas Van Campas bei su meile iliustravo pripažinta kri ir metisų tautybės dailininkė Julie Flett, puikiai perteikia vaikų knygų galią plėsti akiratį, uždegti vaizduotę ir kloti pamatus tarpusavio supratimui.

Laimingos 2022 m. Tarptautinės vaikų knygos dienos linki IBBY Kanados skyrius!

Julie Flett (Džulija Flet) yra kri ir metisų tautybės rašytoja, iliustruotoja ir dailininkė, kurios darbai įvertinti daugybe Kanados apdovanojimų, tarp jų – Generalgubernatoriaus, Vaikų literatūros, Leitenanto gubernatoriaus ir Indėnų bibliotekų asociacijos premijomis. Julie yra parašiusi nemažai knygų, tarp jų – *Paukščio giesmę* (*Birdsong*), kuri buvo išrinkta indėnų jaunimo literatūros Garbės knyga ir nominuota Bostono *Globe-Horn* knygų premijai. Julie kūrė recenzuoja tokie periodiniai leidiniai kaip *New York Times*, *Globe and Mail* ir *Publishers Weekly*. Dvylika Julie knygų, tarp jų ir Richardo Van Campo *Mažasis tu*, įeina į Čiabuvių paveikslėlių knygų kolekciją (2019 ir 2021 m. leidimai, kuruojami IBBY Kanados skyriaus), pristatančią geriausias čiabuvių paveikslėlių knygas, išleistas Kanadoje per pastaruosius 35 metus.

Richard Van Camp (Ričardas Van Kampas) yra tlichų (tjichų) tautybės rašytojas iš Fort Smito miesto Šiaurės Vakarų teritorijose. Jis yra 26 knygų, tarp jų ir daugelio leidinių vaikams bei kūdikiams, autorius. 2014 m. Richardas dalyvavo Vaikų literatūros konkurso Neustadto prizui laimėti vertinimo komisijoje. Šio konkurso finalininkė tapo Julie Flett. 2015 m. už knygą *Mažasis tu* (*Little You*) Richardas apdovanotas Rosso Arnetto vaikų literatūros premija. Jo apysaka *Drugelių antklodė* (*A Blanket of Butterflies*) buvo pristatyta Eisnerio premijai. Apsakymų rinkinys *Mokasinų skvero gėlynai* (*Moccasin Square Gardens*; „Moccasin Square Garden“ – tai Fort Smito šokių salės pavadinimas. – K. U.) apdovanotas Skaitymo ir raštingumo skatinimo organizacijos (CODE) Burto premija už pirmųjų tautų, inuitų ir metisų vyresniųjų paauglių literatūrą. Tarp IBBY Kanados skyriaus kuruojamos Čiabuvių paveikslėlių knygų kolekcijos pirmųjų leidinių yra ir dvi Richardo knygos: *Žmogus vardu Varnas* (*A Man Called Raven*) ir *Ką nuostabus žinai apie arklius?* (*What is the Most Beautiful Thing You Know About Horses?*), abi iliustruotos George'o Littlechildo, taip pat pora knygų kūdikiams: *Kūdikių pasveikinimo daina: Lopšinė naujagimiams* (*Welcome Song for Baby: A Lullaby for Newborns*) ir *Mažasis tu* (*Little You*), kurias apipavidalino Julie Flett.

Iš anglų kalbos vertė **Kęstutis Urba**

Po saule nieko naujo

(2021 m. realistinė lietuvių vaikų ir paauglių proza)

DR. ASTA SKUJYTĖ-RAZMIENĖ
(Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Atsitiktinai iš lentynos ištraukame pirmajame 2020 m. Rubinaičio numeryje skelbta Loretos Žvironaitės 2019 m. realistinės prozos apžvalga „Nederliaus metai. Įstrigę adresato paieškose“ puikiai apibendrina ir 2021 m. padėtį, net ir pavadinimą galėčiau pasiskolinti. Išties, tendencijos (ir geros, ir blogos) išlieka tos pačios: viena vertus, kalbama apie opias problemas (patyčias, neįgaliojo gyvenimą etc.), ieškoma būdų, kaip su vaiku kalbėti apie mirtį ar suprasti kitą, mėginant žvelgti į gyvenimą iš jo perspektyvos; kita vertus, ir toliau susiduriama su adresato problema, sekiais personažų portretais arba net apskritai neaišku, ką kūrinium norėta pasakyti. Tačiau apie viską iš eilės.

Maži džiaugsmiai

Ne tik vaikus, bet ir suaugusius kačių mylėtojus turėjo pradžiuginti **Linos Žutautės Kakė Makė ir katinas vienai savaitei**, kur į Korn..., atsiprašau, į Kakės Makės namus, atkeliauja katinas. Iš kačių parodos grįžtančiai ir apie galimus augintinius

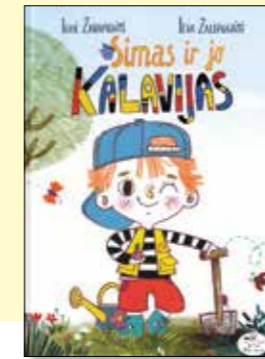
svajojančiai šeimai kelią pastoja vienakis benamis katinas. Negi paliksi tokį likimo valiai ir nepriglausi? Kad ir vienai savaitei? Juk „be šeimos liūdna ir ne-jauku. Niekas nepaguos, niekas neapkamšys prieš miegą. Ir niekas pasakos nepaskaitys...“ (puslapiu nenumuot). Tad Kakė Makė su tėvais ir senele laikinai atveria savo namų duris, ir juose naujasis gyventojas ima siautėti (t. y. elgtis... katiniskai): drasko baldus, graužia augalus, mėto nuo lentynų daiktus ir viską „pagardina“ savo plaukais (tai primena kažkur skaitytą drąsinamą žinią kačių mylėtojams: „Valgis su katės plaukais tik skanesnis“). Tačiau, užuot barę nenustygstantį murklį, Kakė Makė ir visa jos šeima stengiasi jį perprasti: užsidengę vieną akį imasi katiniskų veiklų, nes „kartais būtina įlįsti į svertimą kailį“. Katinui prašapus, o vėliau atsiradus verdiktas aiškus: laikino gyvūno šeimai nereikia, „jiems reikėjo katino VISAM LAIKUI“.

Knyga *Kakė Makė ir katinas vienai savaitei* norima pasakyti du svarbius dalykus. Pirmą, kiekvienas gyvūnas gali suteikti daug džiaugsmo, ir nebūtinai jis turi būti veislinis, visiškai sveikas, su abiem akimis, visomis kojomis ir uodegos galiuku, – visada verta priimti į namus tokį, kuriam gyvenimas skyrė sunkesnę dalią nei kitiems. Antroji žinia – tai minėtasis perspektyvos pokytis stengiantis suprasti kitą, užuot skubėjus jį teisti ir bausti.

Vis dėlto beskaitant kliuvo stereotipizuoti tėvų portretai, ypač mamos: tėtį parodos įkvepia „sukurti ką nors gražaus“, o štai mama, apsilankiusi suknelių parodoje, tiesiu taikymu skuodžia į parduotuvę,

Virš. dail. Lina Žutautė

Virš. dail. Leva Zalepugaite

Virš. dail. Lina Sasnauskaitė

nors „suknelių parodos kenkia šeimos biudžetui“. Stereotipiškai vaizduojama ir Kakės Makės senele: sprendžiant iš iliustracijų, jai tikrai ne aštuoniasdešimt ar devyniasdešimt metų, bet kažkodėl „[s]enelei patinka visokios parodos, jei tik ten yra vieta prisėsti“. Šių dienų šešiasdešimtmečiai ir septyniasdešimtmečiai, įtariu, tokiam požiūriui vargu ar pritartų.

Vis dėlto džiugu, kad Žutautė ėmėsi šios svarbios temos ir su įprastu *kakemakišku* lengvumu papasakojo bei dinamiškai iliustravo istoriją apie šeimos priglaustą beglobį gyvūną.

Apie kiek kitokį rūpinimąsi pasakoja **Ignė Zambaitės ir Leva Zalepugaitės Simas ir jo kalavijas**. Knygelėje berniukas vardu Simas nori išauginti kardelį – gėlę, liaudiškai dar vadinamą gladiole. Istorija su įterptais edukaciniais momentais („Močiutė vadina šias gėles gladiolėmis. Pasak jos, pavadinimas kilęs iš žodžio „gladius“, kuris reiškia „mažas kalavijas“. Iš šio žodžio kilęs ir kitas žodis – „gladiatorius“, puslapiu nenumuot) moko, kad išauginti gėlę – ne juokų darbas! Ir tai vaikui pavyksta tikrai ne iš pirmo karto, užtat kiek pasididžiavimo suteikia!

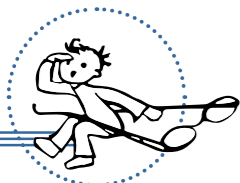
Simas ir jo kalavijas bando paneigti stereotipą, kad gėlės – tik mergaitėms. Šiam požiūriui knygelėje atstovauja Matas: jam „į gėles nuspjaut“ ir jis šaiposi iš Simo pomėgio. Ši knyga – istorija apie kantrybę, ryžtą ir mokymąsi iš klaidų siekiant tikslo. Vis dėlto problemiškių dalykų irgi neišvengta: kardelio svogūnėlį Simas iš močiutės ne gauna, bet „nudžiauna“, o tai jau vertybinis momentas, tiesa, tekste lyg ir bandomas pateisinti liaudiškais gėlininkų tikėjimais („Girdėjo, kad vogtos gėlės geriau auga. / Kas taip sakė? Teta Rūta ar kaimynė

Rita? / Koks skirtumas, tai tušti tauškalai.“), tačiau netrukus teigiama, jog gėlės svogūnėlį „[m]očiutė būtų davusi, nes ničnieko jam negaili“. Simas tekste teisinasi, kad „liežuvis neapsivertė“ prašyti, svarsto prisipažinti vėliau, bet prie šios problemos kūrinyje daugiau nebegrįžtama, ir tai verčia abejoti Simo kaip protagonisto pozicija. O juk buvo puiki proga pakalbėti apie kaltę ir atleidimą. Tad sunkoka džiaugtis Simo nešamu aukštai iškeltu kardeliu žinant, kad viskas prasidėjo nuo... vagystės.

Apie augintinius, tiksliau – savavališką gyvūno nusavinimą, kalba ir **Jurgos Vilės bei Linos Sasnauskaitės Chameleono sapnai**. Ramiai iki tol gyvenusio chameleono Leono gyvenimas apsiverčia aukštyn kojomis – sugautas ir įkištas į stiklainį, jis iš pajūrio atvežamas į miestą („Nebegirdėti jūros ošimo. Tik aštrus cementas džeržgia po ratais“, puslapiu nenumuot), iškratomas į akvariumą ir ten, maskuodamasis tamsoje, nusidažo juodai. Toks juoduliukas jis ir lieka bėgant dienoms. Leonas vis vangiau liežuvium gaudo įmestas muses, o naktimis sapnuoja pačių įvairiausių spalvų – violetinius, žalius, rožinius – sapnus... Išsvadintas „nemokančiu keisti spalvų nususiu driežu“, chameleonas paliekamas akvariume be maisto. Netikėtai nuo liūdno galo jį išgelbsti ir paleidžia pievelėje mergaitė. Taip Leonas vėl gali grįžti namo, prie jūros, vėl būti su savo šeima. Ir vėl būti spalvotas.

Šią paveikslėlių knygą taip pat galima laikyti edukacine, nes jos gale pateikiamas Lietuvos zoologijos sodo edukologės Violetos Lazarevičienės tekstas apie chameleonus ir kuo šie ropliai ypatingi.

Chameleono sapnai pasakoja apie laisvės svarbą: niekas neturėtų jos prarasti vien tam, kad „džiugintų

Virš. dail. Greta Alice

Virš. dail. Ieva Zalepugaitė

Virš. dail. Patricija Bliuj-Stodulskė

kitus". Sapnai, kuriuose Leonas atgyja, keliauja ir daro, ką nori, yra tai, kas jį palaiko, kas primena iš jo atimtą pasaulį. Bet vien sapnais ilgai savęs nepaguosi, jeigu praradai tai, kas svarbiausia, – laisvę. Sasnauskaitės iliustracijos organiškai papildo tekstą ir įtikinamai atskleidžia skirtumą tarp Leono gimtosios aplinkos ir tos, į kurią jį atveža pagrobėjai. Tai tik dar labiau sustiprina mažojo chameleono patirtos neteisybės įspūdį.

Nors protagonistai knygoje vaizduojami šaržuotai (ypač chameleoną kankinęs berniukas), jų elgsena atspindi žmonių santykį su gamta – deja, neretas į mūsų mažuosius brolius gyvūnus žvelgia iš aukšto, kaip į daiktus. *Chameleono sapnai* primena, kad gyvūnai tokie nėra, todėl su jais, kaip ir su bet kokia kita gyvybe, reikia elgtis pagarbiai.

Evelinos Daciūtės ir Gretos Alice *Diena, kai nieko nenutiko* pasakoja apie du brolius, labai norinčius, kad jų gyvenime kas nors įvyktų. Bet, kaip tyčia, ničnieko nenutinka. Tiksliau, jiems taip tik atrodo, nors iš tikrųjų jie sugeba pasiklysti miške, susipažinti su nauju kaimynu, iškelti iš medžio kaimynų katiną, pavalgyti vakarienę, pažaisti šachmatais ir prieš miegą paklausti pasakų. Bet visa tai broliams – ne tas „kas nors“, tad net prieš užmigdami jie viliasi, „kad rytoj būtinai kas nors nutiks“ (puslapiai nenumeruoti).

Diena, kai nieko nenutiko skaitytojų klausia, ar tikrai kasdieniame gyvenime niekas nevyksta; ar, viliantis sulaukti kažko TOKIO, nepažiupsoma kad ir mažų, bet labai įdomių dalykų? Ši nedidukė knyga rodo, jog ir pilkoje kasdienybėje esama įvairiausių neįprastų situacijų, tereikia jas pastebėti. Kartu ji pasakoja apie tai, kaip kartais svarbu būti „čia ir

dabar“ (lėto gyvenimo filosofija), stebėti, kas vyksta aplinkui, užuot visada kreipus žvilgsnį į ateitį.

Apie įsisiūrėjimą į kasdienybę kalba ir antroji **Gajos Gunos Eklės** knyga *Keistuoliai*, kurią iliustravo **Ieva Zalepugaitė**. Šio kūrinio personažai iš pirmo žvilgsnio, atrodytų, paprasti, tačiau kiekviena istorija pamažu atskleidžia, kur slypi jų ypatingumas. Kad ir rimtuolis ponas Dudlas, dirbantis buhalteriu... cirke. Atrodytų, jis kaip reta konservatyvus, bet skaitytojas netrunka sužinoti, jog kadaise svajojo tapti klounu! Ponas Dudlas suranda būdą, kaip, nepakenkiant savo rimtuolio įvaizdžiui, įgyvendinti tai, apie ką vis dar tyliai svajoja, – juokinti žmones. Arba garbaus amžiaus ponia Albertina, kurios niekas neįtaria krečiant įvairius pokštus: „(...) apmėtydavo praeivius vandens balionėliais, o mašinas gličia pervirta koše. Galiausiai ėmė į pašto dėžutes mėtyti keistus laiškėlius – tai su orų prognozėmis, tai su anekdotais. Kartą net knygą įmetė!“ (p. 31). Žinoma, ši knyga pasakoja ne tik apie rimtuolius suaugėlius ar maištingus senolius. Esama *Keistuliuose* ir istorijų apie vaikus – kad ir apie Mėnulę, taip pramintą dėl ją užvaldžiusios minties nuskristi į Mėnulį, arba Evę, nusprendusią papuošti savo kalbą įvairiais vaizdingais posakiais, metaforomis ir stipriai perlenkusią lazda...

Gaja Guna Eklė pasakoja apie laimingus arba norinčius tokiais tapti žmones (pvz., istorija „Ar jūs laimingas?“). Tiksliau, ši knyga – tai penkiolika pasakojimų apie vyrus, moteris, vaikus, senolius, kurie atranda sau tinkamą gyvenimo būdą. Deja, skaitant susidarė įspūdis, jog kai kurios istorijos nepasidavė autorės norams ir planams, dėl ko teko aukoti knygos vientisumą, į realistinį pasakojimo audinį

įterpiant maginio realizmo elementų (pvz., „Vilkas“). Istorijų daug, o parašytos jos pagal maždaug tokią pat schemą, tad nenuostabu, kad ilgainiui knyga darosi nuobodoka: personažai keičiasi nelyginant kaleidoskope, keistenybės, užuot padėjusios juos atskirti, susimaišo, ir užvertus knygą sunku prisiminti bent keletą jos veikėjų. Be to, istorija istorijai nelygu: kai kurios iš jų atrodo silpnesnės (pvz., „Žmogus, pamiršęs, kur jo namai“), todėl krinta iš bendro knygos konteksto.

Vis dėlto *Keistuoliai* – pozityvaus turinio knyga, nes keistumas, kad ir koks būtų, čia nėra vaizduojamas neigiamai. Net jeigu kai kurių istorijų (pvz., „Niekada nesusitiko“, „Įžymybė“) personažai patraukiami per dantį, vis tiek skaitytojui paliekama pačiam spręsti, ar teisingai jie elgiasi. Tokių šviesių tekstų norėtųsi daugiau. Ypač mūsų šalyje, kur į klausimą „Na, tai kas geresnio?“ dažniausiai atsakoma: „Nieko.“

Tekstai, ieškantys skaitytojo

Rengiant šią apžvalgą prireikė išskirti atskirą kategoriją knygų, kurios atsiduria savotiškame plyšyje – tarp tekstų, skirtų vaikams ar paaugliams, ir tekstų, skirtų suaugusiesiems. Netrukus suprasite, ką turiu omenyje.

Itin poetiška **Dovilės Zavedskaitės** ir **Patricijos Bliuj-Stodulskos** knyga *Paštininkas ir serbentai* iš berniuko perspektyvos pasakoja apie vaiko tėtį paštininką ir metą, kai namuose prakiuro vandentiekio vamzdis. Atrodytų, anokia čia bėda, juk viską galima sutvarkyti vienu telefono skambučiu santechnikui. Bet paštininkas nepaskambina ir paprasta buitinė avarija ima paplauti nusistovėjusio gyvenimo pamatus. Nenorėdamas daugiau žiūrėti į bėdos nesprenžiantį ir padėtį dramatinizuojantį tėtį, berniukas ieško pagalbos ir ima siuntinėti laiškus Niekui Nežinaiu gatvėje įsikūrusiai Santechnikų tarnybai: „Gerbiama tarnyba, atrodo, kad reikalai eina blogyn. Ar gali mane kas nors aplankyti?“ (puslapiai nenumeruoti). Atsakymai į laiškus ateina, o pagalba – ne. Galiausiai paaiškėja, kad paštininko sūnaus laišškai pasiekė ne tą adresatą.

Kūrinyje tvyro kiek ironiška ir melancholiška atmosfera, jos iliustracijos jaukios, vis dėlto tekstas

kelia ne vieną klausimą. Pirmiausia, išryškėja adresato problema: nežinia, kiek subtilios ironijos ir humoro skaitydamas šią knygą užčiuops vaikas („Grįždamas tėtis ėmė pasakotis: / – Žinai, pradėjau sapnuoti keistus sapnus. Vienuose visą laiką skalbiu. / – O kituose? – paklausiau aš. / – Kituose nescalbiu.“). Tad ar ši knyga paaugliams? Vargu ar „nonsense estetika“, apie kurią užsimenama galiniame knygos viršelyje, patrauks paauglį. Tuomet gal kūrinys... suaugusiesiems? Bet juk knyga pristatoma kaip vaikų literatūra...

Antroji problema kyla iš Paštininko santykio su moterimis – šis personažas, viską regintis vadina muoju „vyro žvilgsniu“ (angl. *The Male Gaze*), objektyvoja moteris: „Nėra gražesnių dalykų pasaulyje nei pilna laiškų dėžutė ir moteris garbanotais plaukais.“ Moteris jis geba įžvelgti net... arbatos puodelyje: „Ar tau neatrodo, kad šitame puodelyje plauko ne arbatžolės, o mažytės moterėlės dailiomis suknelėmis?“ Kad toks požiūris yra perduodamas, liudija ir Paštininko sūnaus elgesys su laiškų rašusia mergaite.

Neišvengia *Paštininkas ir serbentai* ir klišių. Jeigu kaskart radusi knygoje vietą, kur minima čiborelių arbata, gaučiau po eurą, išėitų jau visai nemaža krūvelė monetų...

Ir galiausiai – knygos pavadinimas. Susidaro įspūdis, jog pirmiausia atsirado jis, o tik tada – tekstas. Arba atvirkščiai. Kad ir kaip būtų, tiek pavadinimas, tiek tekstas gyvena gana atskirus gyvenimus. Vis dėlto poetiškai pavadinta knyga traukia akį, tad gal toks ir buvo tikslas?..

Knyga *Fidelis ir kiparisas* – dar vienas **Dovilės Zavedskaitės** darbas, šiuosyk iliustruotas **Ugnės Rudinskaitės**.

Miršta Anikos senelis Fidelis. Į laidotuves iš Airijos grįžusi mama vargiai randa ryšį su dukra. Sunkiai Anikai sekasi bendrauti ir su tėčiu: „Tėtis yra mano vidutiniškas draugas: toks, kurį myliu, bet neturiu apie ką kalbėtis. Norėčiau turėti“ (p. 13). Tačiau lieka senelio laišakai. Viename jis – ežeras. Kitame – kalnas. Dar kitame – kiparisas. Paskutiniame laiške senelio pilna visur, garuodamas jis pasklinda po laukus, žemę, kyla į debesis. Laiškuose Fidelis patiki Anikai svarbią užduotį – aplankyti jo mylimosios

kapą Italijoje. Mergaitė, jos tėtis ir kalytė Upė leidžia automobiliu į Europos pietus išpildyti senelio noro.

Fidelyje ir kiparise susitelkiama į itin svarbią, bet neretai nepelnytai pamirštamą temą – mirtį. Iš Fidelio laiškų sklindantis jautrus ryšys su mylima anūke padeda mergeitei bent šiek tiek susitaikyti su senelio netektimi ir išgyventi gedulą. Knygoje išryškinama mintis, kad mirusieji gyvųjų nepamiršta ir esti kažkur netoliese, kad ryšys, susiformavęs esant gyviems, yra amžinas („Visada apie tave galvosiu, net ir garuodamas: tai nesvarbu. Svarbu, kad aš visada būsiu Fidelis, o tu – visada mano vaikas“, p. 60).

Tačiau ir šioje Zavedskaitės knygoje kyla adresato problema. Vargu ar taip – be skiriamųjų dialogo ženklų – parašyta knyga yra skirta vaikams. O paaugliams kūrinys veikiausiai pasirodys pernelyg poetiškas ir lėtas. Tad šią knygą, kaip ir *Paštininką ir serbentus*, įvertins nebent suaugęs skaitytojas. Žinoma, jei paims ją į rankas.

Kaip ir anksčiau aptartoje autorės knygoje, šioje taip pat justis stereotipinis požiūris į moteris: „Mano mama labai graži. Pūsti sijonai, lakuoti nagai, visokie aukštakulniai, net žiemą“ (p. 4). Netgi viename iš laiškų Fidelis anūkei rašo: „Dėvėk dabar ryškesnes sukutes, kad geriau matytumeisi“ (p. 28). Italė Danielė, globojanti Aniką susirgus jos tėčiui, irgi ne bet kokia moteris: „Danielė man primena morenginį pyragaitį: tokia tarytum trapi, elegantiška, bet drauge – lengva kaip debesys. Ilga suknele, į kuodą suimtais plaukais, kelios sruogelės, ištaršytos vėjo“ (p. 34). Na, o moteriškumo esencija – Fidelio mylimoji Šarlotė: „Nuostabiai graži moteris, tikra aristokratė. Visada žinojau, kad jos venomis teka karališkas kraujas. Kokie Šarlotės kojų pirščiukai!“ (p. 17). Tad tiek *Paštininkas ir serbentai*, tiek *Fidelis ir kiparisas* perteikia stereotipinį gražios moters vaizdinį.

Tokia moteris – ne asmenybė, vyrai turi žavėtis gražiu jos fasadu. Daug klausimų kelia ir Anikai Fidelio patikėtos misijos moralumas: nors senelis laiške tikina, kad mergaitė gali nuvykti į Italiją (p. 28), ši kelionė vaikui yra ne pagal amžių sunkus išbandymas. Beje, čia slypi ir dar viena problema – kaip veikia Anika labai netolydi: vienais atvejais elgiasi ir mąsto kaip vaikas, kitais – kaip suaugusi moteris ar bent jau paauglė. O dar stebina, kad anūkė net antakio nekilstelėjusi pildo paskutinį senelio norą aplankyti jo mylimąją, kurią tasai prisiminė iki pat dienų galo. Kodėl nekyla klausimas: ar tai reiškia, kad senelis nemylėjo močiutės? Ar jis apie tai yra kalbėjęs su Anikos mama? Šiuos ekscesus tarsi turėtų pateisinti ekscentriškas senelio būdas, bet tai sunkiai įtikina.

Jeigu ši knyga būtų susitelkusi vien į mirties temą, ji būtų galėjusi vadintis *Fidelis ir ežeras*. Arba *Fidelis ir kalnas*. Bet juk tada būtų nelikę Italijos! Regis, kurti akį traukiančius, poetiškus pavadinimus šiai autorei sekasi geriausiai.

Apie mirtį bando kalbėti ir **Evelinos Daciūtės** bei **Julijos Skudutytės** *Duobė*. Kad susitaikytų su senelio netektimi, šios knygos veikėjai nevyksta ieškoti buvusių mylimųjų į Italiją. Jie kasa duobes. Ypač kad skausmo yra „iki Afrikos“.

Štai kokį patarimą protagonistės tėčiui vieną vakarą po jo tėvo laidotuvių duoda dėdė:

- *Skauda tau, Juozai? – paklausė jis tėčio, kimšdamas pypkę.*
- *Skauda, – atsakė tėtis. – Ir ką su tuo daryt?*
- *Užkask, – pasakė senelio brolis. – Iškask duobę ir užkask.*
- *O kokio dydžio duobę kasti? – paklausė tėtis.*
- *Kiek skauda, tiek ir kask, – pasakė senelio brolis ir užtraukė pypkę.* (puslapiai nenumeruoti)

Duobė, vizualika labai primenanti Olgos Tokarczuk ir Joannos Concejo *Pamestą sielą*, pasakoja apie skausmo įveiką. Duobės kasimą čia galima suprasti ir tiesiogiai, ir perkeltine prasme – kaip sunkų, atkaklų skverbimąsi gilyn, siekiant išgyventi visus su išėjusiu žmogumi susijusius jausmus, ir galiausiai išnirimą iš duobės į paviršių. Duobė – tai gedulo metafora. Suprasto, išgyvento ir įveikto skausmo simbolis.

Deja, Daciūtės kūrinys, kaip ir kelios kitos aptartos knygos, neišvengia adresato bėdos. Iš vaiko perspektyvos parašyta knyga kalba apie realijas, pažįstamas trisdešimtmečių ir vyresnių žmonių kartai, pavyzdžiui, pasakoja apie tradicines laidotuves kaime, kai mirusysis būdavo šarvojamas savo namuose (vaikystėje pati dalyvavusi ne vienoje tokioje laidotuvėse, šypsojauši skaitydama, kaip „vaikai prisikimšdavo pilnas kišenes maisto ir paskui daildavosi su tais, kurie to nespėjo“). Protagonistės reakcija į mirusį senelį yra natūrali, nors ir ne visai įtikinama – vargu ar šešiametis vaikas karstą net ir mintyse vadintų dėže.

Tad, ko gero, adresato problema yra nenykstanti. Kaip ir toliau aptariamasis reiškinys, kurį galima pavadinti...

...paauglių fronte nieko naujo

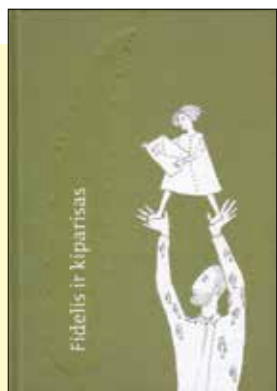
Selemono Paltanavičiaus *Mūsų miestelio indėnai* – pirmoji autoriaus knyga paaugliams (tiesa, jaunesniesiems), pasakojanti apie mažame miestelyje vasarojančią šeštokę Justę. Ten ji susipažįsta su dviem berniukais – Antanu ir Alvydu. Negalintį vaikščioti, bet vengiantį kitų užuojautos ir todėl net prie bažnyčios, kurioje gieda, vargonų prišliaužiantį be kitų pagalbos Antaną išrinka nelaimė ir jis atsiduria ligoninėje. Čia jį lanko Justė, mezgasi vis šiltesni jūdvių santykiai. Tuo tarpu Alvydas įtaria, kad Antanas nukentėjo ne dėl nelaimingo atsitikimo, ir bando išsiaiškinti, ar kas nors tikslingai galėjo pakenkti jo draugui.

Skaitant knygą kilo daug klausimų, iš kurių pagrindinis: kuo čia dėti indėnai? Kodėl Antanas ir Alvydas save laiko „mūsų miestelio indėnais“, kodėl ir kiti juos taip vadina? Ką tokio indėniško jie veikia?

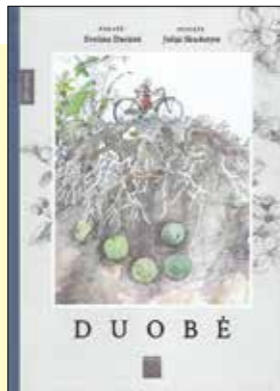
Prano Mašiotto *Indėnai piliakalnyje* (1933) savo pavadinimą pateisina visu šimtu procentų – Jonukas, Algiukas ir Vytukas nori *indėniškai pagyventi*, todėl pasistatę palapinę, leidžia laiką lauke: dirbasi beržines strėles, mokosi šaudyti iš lanko ir pan. Paltanavičiaus personažai nieko panašaus nedaro, na, nebent tai, kad bokšto rankeną išteploja raudonais dažais, laikytume indėniškumo apraiška... Susidaro įspūdis, jog žodis „indėnai“ pavadinime atsirado tik dėl to, kad galiniame knygos viršelyje autorius rašo: „Kartą vaikų namuose (kai jų dar buvo) paklausiau, kas yra skaitęs knygą apie indėnus. Nepakilo nė viena ranka, išgirdau tik klausimą: o kas jie tokie?“ Deja, kas tie indėnai, ši knyga neatsakys. Kaip ir neatsakys, kodėl Antanas nusirito nuo bažnyčios laiptų, – detektyvinė linija nutrūksta nepateikusi jokio atsakymo. O juk tai galėjo būti įdomiausia šios knygos dalis.

Neįtikina ir knygos personažai, jų kalba ir elgsena vargiai primena šiuolaikinius paauglius. Kad ir tas perdėtas Justės žavėjimasis Justinu Bieberiu – dabartiniams paaugliams šis dainininkas atrodytų labai jau vakarykštė diena (įtikinamesni būtų buvę kokie nors BTS). Galiausiai ir kūrinio kulminacija, „geroji naujiena“, susijusi su Antanu ir jo neįgalumu, atrodo tarsi pasiskolinta iš melodraminio serialo. Tad *Mūsų miestelio indėnus* dar tikrai galima buvo pabrاندinti, paverčiant įdomiu detektyvu. O jame gal ir indėnams būtų atsiradę vietos...

Daina Opolskaitė knygoje *Kur dinga Edvinas Kratas?* sprendžia neblėstamai aktualią patyčių temą. Edvinas yra kitoks – „jam įgimtas cerebrinis paralyžius, vaikystėje jis net sėdėjo ratukuose“ (p. 8–9). Iki tol mokytas namie, sustiprėjęs jis pradeda lankyti aštuntą klasę ir mokosi kartu su bendraamžiais. Mokykloje Edvinas susiduria su Deiviu, kuris nuo pat pirmų akimirų ima bendraklasį engti. Ir vieną dieną Edvinas dingsta. Toliau istorija pasakojama iš 22 vaikų perspektyvos – pradedant klasės seniūne Beatriče ir baigiant pačiu Edvinu, – norint parodyti vidinę poziciją žmonių, kurie kenčia, inicijuoja ar liudija patyčias. Kūrinys tikriausiai buvo sumanytas kaip klasės skerspjuvis siekiant atskleisti, kaip įvairiai žmonės reaguoja į neteisę, nors neretai nieko nesiima daryti.

Virš. dail. Ugnė Rudinskaitė

Virš. dail. Julija Skudutytė

Virš. dail. Eglė Gelazūtė-Petrauskienė

Bet vos po keleto vaikų papasakotų istorijų knyga darosi neįtikinama: nors kalba paaugliai, už kiekvieno jų justis suaugusio žmogaus refleksija („Tik tada, kai emocijų uraganas atslūgo, nurimo, galėjau blaviai mąstyti“, p. 24). Kūrinys turėtų atspindėti aštuntokų mintis, bet kone kiekvienas Edvino klasės draugas, taip pat ir jis pats kalba ir mąsto aukštomis frazėmis ir metaforomis: „Tai kažkoks baisus Žaidimas – tokia kasdienybė, kurioje turi bet kokia kaina išsilaikyti. Aš pavargau nuo šio Žaidimo. Guvus Asistentas, mūvintis baltas pirštines, sarkastiškai šypsosi man tarsi sakydamas: pirmyn, vaikine, o gal dar bent truputį, bent vieną partiją, menkutį pasjansą?“ (p. 163).

Yra toks Godwino dėsnis (angl. *Godwin's Law*), teigiantis, jog kuo ilgiau internete vyksta diskusija, tuo didesnė tikimybė, kad joje atsiras palyginimas su naciais ar Hitleriu. Panašiai nutinka ir šioje knygoje, kai Osvaldas, Edvino klasiokas, kalbėdamas su Deiviu „nei iš šio, nei iš to“ ištaria:

– Užknisa, – sunkiai kvėpuodamas staiga nei iš šio, nei iš to pasakė Deivis.

Pažvelgiau į jį. Veidas buvo raudonas, bet ne vien – dar ir tamsus kaip debesys.

– Kas užknisa? – nesupratau.

– Pasaulis užknisa, – tvirtai sugniaužęs kumštį trenkė į suolo lentą. – Visi užknisa. Nekenčiu. Jei tik galėčiau...

– Tu kaip Hitleris, – išsprūdo man. – Nori pakeisti pasaulį? Hitleris nekentė žydų, norėjo kitokio pasaulio ir kas iš to išėjo? Prisimeni Aną Frank? (p. 96)

Gaila, kad kūrinys tokia svarbia tema taip ir lieka iki galo neišsiplešęs. Deja, ne jis vienas toks.

Eglės Ramoškaitės *Ne tik geri, ne tik blogi* – apysaka vyresniesiems paaugliams. Jos centre – vienišė

Herieta, atsikraustanti į nediduką Vikerio miestelį gyventi ir tampanti vietinės grupelės, vadinamos Dešiniaisiais, vienu iš taikinių. Kitas taikynys – netrukus dingstantis Kailas. Dešinieji (Beverlė, Tomas, Neitas, Lukas) puola ieškoti pradingėlio ir įtraukia į paieškas Herietą kaip tariamą Kailo draugę. Bėda tik ta, kad gyvenime jiedu nė sykiio nėra kalbėjęsi. Bet Herieta nutaria apsimesti kažką žinanti apie Kailą, kad tik išsipildytų jos svajonė tapti viena iš Bičiulių (taip save vadina tasai ketvertas).

Pagrindinė apysakos idėja, anot autorės, ta, kad „nė vienas iš mūsų nėra tik geras arba tik blogas“ (p. 173). Deja, išsikelta užduotis sukurti daugiasluoksnius personažus, mano nuomone, liko neįgyvendinta: mėginant juos išlaikyti pilkojoje zonoje išsitrina ir jų kaip asmenybių kontūrai, tad panorus nelengva būtų apibūdinti kurį nors iš pagrindinių veikėjų.

Apysakos *Ne tik geri, ne tik blogi* autorei, kaip ir ką tik aptarto kūrinio *Kur dingo Edvinas Kratas?* rašytojai Opolskaitei, rūpi *-niolikinių* problemos: apkalbos, patyčios, noras pritapti prie kitų. Kaip ir Opolskaitės istorijoje, įvykių akstinu čia tampa paauglio, iš kurio buvo tyčiojamas, dingimas. Bet teigdama, jog patyčių iniciatoriai nėra vien blogiukai, kaip ir tie, iš kurių tyčiojamas, nebūtinai vien geručiai, Ramoškaitė laviruoja ant labai plonos ribos – tarp patyčių pasmerkimo ir pateisinimo. Vargiai įtikina mintis, jog patyčių auka nori šlietis prie skriaudikų (tai drąsiai kalbu iš savo patirties), todėl keista skaityti, kad kūrinys remiasi tikrais pasakojimais.

Pateikdama net tris alternatyvias Kailo dingimo dramos atomazgas (trečioji versija tarsi yra ta „tikroji“), istorija *Ne tik geri, ne tik blogi* taip ir lieka savotiškame idėjiniame limbe, keistoje tarpinėje būsenoje. Deja, užvertus knygą vargu ar galima pasakyti, apie ką buvo šie beveik du šimtai puslapių.

Kaip gauti velnių ir kitų padarų*

(2021 m. lietuvių autorių pasakos)

ASTA PLECHAVIČIŪTĖ

(Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Pirmą kartą gyvenime teko proga bibliotekos saugykloje pamatyti tą aukštą, neapkabinamo pločio knygų lentyną.

Šešiuose ar septyniuose jos skyriuose buvo tiek tik 2021 m. išleistų vaikų knygų, kad joks sliestas kojose ten neįkištų.

Ko gero, panašų jausmą – džiaugsmą, nuostabą ir... nusivylimą – patiria stebuklinės pasakos veikėjas, įžengęs į draudžiamą įeiti kambarį. Kodėl tiek? Ir kodėl tokios? Ir kaip atskirti geras nuo blogų?

Užburtam kambariui neįmanoma ilgai būti (nes vėsu), tad glėbiais nešiusi iš jo knygas, pirmiausia lietuviškas, sijoju jas, kol liko nei daug, nei mažai – 80 pasakų. Pro ekselio rėtį pirmiausia lauk išbyrėjo visos net neminėtinios pasakėlės apie brokoliukų ar braškių valgymą ir dantukų šveitimą. Tai labai svarbu, juolab kad mūsų vaikiukai tikrai bene blogiausiai

blizgina dantis ir nenoriai valgo daržoves, bet, matyt, beviltiška bandyti duoti velnių už popieriaus eikvojimą – kone visi apžvalgininkai praeityje yra prašę be reikalo nekirsti medžių dėl pasakos apie daržoves, močiucių eilėraščių ar pedagogų rudenėlio šventės scenarijaus. Bet autoriai negirdi. Tad nieko tas velnių davimas nepakeis.

Baltiškų mitologinių būtybių metai

Kai atsisijoję maždaug 60 knygų, pamačiau, kad dabar jau galiu duoti velnių. Skaitytojui. Ar bent parodyti, kur tų velnių arba jų giminaičių ieškoti: ne sakmėse, stebuklinėse pasakose, mitologijos chrestomatijose ar beveik nebeskampančiuose gyvųjų pasakojimuose, o pirmiausia dviejų velnių prisidėjusių autorių – Kotrynos Zylės ir Neringos Vaitkutės – kūrinuose.

Dvi jų knygos – *Siela sumuštinį dėžutėje* ir *Klampynių kronikos 3. Pamiršti dievai* – ranka nevalingai siekia stumtelėti į realistinės prozos skyrelį vaikams ir paaugliams ir – paukt... per ją trenkia

* Yra papildomų sąlygų, jei norite princų arba katinėlių.

Virš. dail. Asta Puikiėnė

Virš. dail. Mindaugas Jakas

mitologijos įkrova. Apie šias knygas, matyt, teks kalbėti lygiagrečiai – nors tai labai skirtingos autorės. Bet... vis kirba viduje noras, kad koks nors tyrėjas panagrinėtų šį keistą, įdomų mitologijos prisikėlimą jų kūryboje.

Abi autorės plaukia pavojingai arti tų pačių uolų, tik iš skirtingų pusių. Zylė toliau žiūri, kaip dar sužaisti mitologiniais motyvais, kokią formą, stilistiką jiems suteikti (pavojus: ar tikrai dar įmanoma išlaužti ką nors naujo ir paveikaus?), o Vaitkutė, atsidūrusi ant populiarumo bangos, toliau pasakoja, kaip sekasi Agatai, Aringui ir Smiltei gyventi ir nuotykiuoti Mažosiose Klampynėse (pavojus: ar ras autorė tokių mitinių personažų, kokių dar nebuvo ir kurie lygiai taip intensyviai galėtų varyti istorijas pirmyn?). Kai autorė pristato jau trečią knygą, tai net nekyla abejonė, kad miestelis su visu savo pasauliu yra gerai įsitvirtinęs. Ir tą pasaulį veikėjai saugo (ypač tai ryšku „balandžio“ dalyje, kur Agata stoja ginti miestelio būtybių nuo užsimojusios jas sunaikinti biurokratiškos ir sausos mero padėjėjos). Smagu žiūrėti, kaip nuotykius mėgstantys veikėjai auga, pradeda jausti atsakomybę, įsimyli, sprendžia moralines dilemas. Sudėtingesnės vidinės temos pastūmėja šią knygą nuo vaikų link paauglių lektūros. Vaitkutė elgiasi visiškai laisvai: baubas, velnias, vaiduokliai, drakono jauniklis – jokie skirtumo. Visi siaučia kartais net tame pačiame tekste. (Tik nelabai supratau, kodėl trečioji trilogijos dalis pavadinta *Pamiršti dievai*, iš tokio pavadinimo tikėjausi mažų mažiausiai visokių austėjų ir užsirūstinusio Perkūno.)

Zylės knygos, atrodo, kuriamos kiek kitokiu – „kas, jeigu“ – principu. Kas, jeigu vienas ar kitas personažas, gyvenantis visiškai įprastą gyvenimą, staiga pamato elnią devyniaragį, kuris ragais kliudo elektros laidus, arba važiuoja troleibusu su Dievu

seneliu, o kas, jeigu paprasto sporto klubo pirtyje lankosi laumė? Tai tarsi vaiko, paauglio išbandymas mitinėmis būtybėmis, ypač kad situacijos ribinės: kaip jis reaguos susitikęs su mirtimi („Spinta“), sulaukęs trumpųjų žinučių iš anapusinio pasaulio („SMS“) ir t. t.

Veikėjai čia tikslūs, tarsi nužengę iš sakmių, – daro tai, ką ir ten: grobia vaikus, lankosi pirtyse ir t. t., – tik adaptuoti šiuolaikiniam pasauliui, kad nesukeltų įtarimo, jog kažkas yra kitaip. Kiekvienos istorijos pabaigoje tarsi paaiškinimas pridedama tėvo balsu pasakojama saktmė ir t. t. Trumpi proziniai tekstai kartais panašūs į šiuurpes, baisiuosius pasakojimus, kuriuos vaikystėje dažnas mėgome sekėti vieni kitiems, jų forma, stilistika įvairuoja, nėra nuobodi.

Ir dar vienas pasufleravimas būsimam šių autorių kūrybos tyrėjui: abi rašytojos tais pačiais metais išleistose knygose įterpia, atgaivina tuos pačius motyvus: ir vienos, ir kitos tekstuose yra ir elnias devyniaragis, ir siela, bite išskrendanti veikėjui iš burnos. Du tokie pat motyvai, bet kaip viskas skirtingai apipinta, sukonstruota. Ir kitokia nuotaika, stilistika. Vaitkutė ima bitę ir neria senovėn, atskleidžia giminės paslaptis, leidžia veikėjams taisyti istorijos klaidas, Zylė žongliruoja labai paprastoje kasdienėje aplinkoje – bitė-siela paauglės kūną palieka šiai netyčia užsnūdus autobuse ekskursijos metu. O elnio devyniaragio motyvu tegul pasidomi kiti tyrėjai.

Atrodo, kad 2021 m. vyko netiesioginės kelių autorių varžybos, kas daugiau įvairesnių baltiškų mitologinių personažų suras ir panaudos. Mat yra ir dar viena šios temos interpretuotoja – knyga *Kem-syno paslaptys* debiutuojanti rašytoja **Jurgita Pelėdaitė**. Viename interviu autorė teigia perskaičiusi visas baltų mitologijos tyrėjų knygas ir savo kūrinyje

panaudojusi visas, kokias tik rado, dievybes (gal jos knygai labiau būtų tikusi Vaitkutės paantraštė *Pamiršti dievai?*)

Šis noras susigrobtį viską, ką tik rado, autorei šiek tiek pakišo koją. Informacijos daug, gausybė pasakojimo linijų: bėdon patekęs berniukas, ieškantis savo tėvo, ir daugybė mitinių būtybių, kurios viena per kitą veržiasi papasakoti savo istoriją. Prireikia net šriftą pakeisti, kad skaitytojas atskirtų, kur čia kas baigiasi ir kur kas prasideda. Gal verčiau veikėjų būtų buvę mažiau, bet tekstas labiau sustyguotas, paieškota kitokių posakių ir t. t. Autorė prasitarė bijanti zuikių dievo keršto už tai, kad jo nepaminėjo. Manau, jog šįkart tas zuikis atleis, kad jo neįtraukė, bet pagrūmos už kalbėjimą klisėmis ir kai kurias neskoningas detales, pavyzdžiui: „bet dar labiau kemsyniečiai pastėro, kai berniukas puolė su beržu glėbesčiuotis. Verkdamas glaudė prie jo veidą, bučiavo sukerpėjusį kamieną, švelniai trynėsi į jį tarsi šunytis į mamos pilvą. <...> Epilepsija turbūt, juk matėt, kaip kratėsi, – nusprendė kaulėta žmogysta“ (p. 9). Nors vėliau autorė atskleidžia, kodėl berniukas taip elgėsi, pirmas įspūdis, deja, sugadintas.

Majavežgarbaži, arba Ir velnias koją nusilaužtų

Pelėdaitės knygoje kemsyne atsidūrusį vaiką apspinta gausybė keistų būtybių: maumas, Javinė, Ežerinis, Žiburinė ir t. t. Jiems visiems panorus pasisakyti, kas esantys, „[p]risistatymai pasipylė vienu metu, todėl berniukas išgirdo maždaug taip: „Majavežgarbaži“ (p. 13). Tai jei kas paklaustų, kaip vienu žodžiu apibūdinti visą keistą originalių ir išgalvotų mitinių būtybių pulką praeitų metų vaikų lektūroje, turbūt taip ir atsakytų: Majavežgarbaži. Smagios, piktos, draugaujančios su vaikais, žaidžiančios tik tarpusavyje. Keičiančios, pamokančios, parodančios ką nors naujo ir kartais... tiesiog nepavykusios būtybės.

Grįžkime prie produktyviosios 2021 m. autorės **Neringos Vaitkutės** – jos kūryboje yra dar vienas raguotas personažas, ne iš mitinio miško atklydęs, o... švytinčiais ragais pasidabinęs Jeronimas Dryžius ir paslaptieji kolegos – įsivaizduojami vaikų

draugai. Negi tikrai dar joks scenaristas nesiėmė rašyti ilgametražio filmo scenarijaus pagal Vaitkutės knygą *Jeronimas Dryžius ir įsivaizduojamų draugų departamentas*? Jeigu ne, labai keista...

Tai fantastinė knyga. Laimei, ji visai be iliustracijų (išskyrus viršelį), todėl yra labai daug vietos skaitytojo vaizduotei pasiautėti. Pirmiausia, kas tasai keistas personažas Jeronimas Dryžius, garsiausias Padebesių karalystės slaptasis agentas, turintis iširti dingusių įsivaizduojamų draugų ir prapuolusio miestelio bylą? Autorė ilgokai vedžioja skaitytoją už nosies: lyg žmogus, lyg tigras, lyg katinas, o dar specialiai pakeičiama jo išvaizda, kad mergaitei Upei, pas kurią siunčiamas, atrodytų patrauklesnis. Mėginti įsivaizduoti, kas jis toks, kaip jis atrodo, man buvo vienas didžiausių smagumų pradėjus skaityti šią knygą. Nestokota fantazijos vaizduojant ir kitus nematomuosius draugus. Juk taip ir turi būti – tai vaiko fantazijos pasaulio atspindys: vieni lyg animacinių filmukų vienaragiai, kiti „tarsi paukščio ir slibino hibridas: žvynuotas driežo snukis, ilgas kaklas, keturios galūnės ir milžiniški rausvomis plunksnomis apaugę sparnai“ (p. 84) ir t. t.

Knyga stebina ne tik personažų gausa. Ji tokia sluoksniuota, dinamiška, kad tai net ima trikdyti. Vis dėlto iš daugybės užuominų, vaizdinių audžiama istorija knygos viduryje pradeda įeiti į aiškias vėžes. Autorė labai pasistengė kurdama erdves (juk turi kažkur sutilpti tokia gausybė įvairių fantastinių būtybių): žmonių pasaulis, įsivaizduojamų draugų paralelinė erdvė, pasaulis, kuris tarp mūsų ir kurį galima pamatyti tik pasitėpus raganų kremu. O kur dar prapuolęs kaimas ir netikėta erdvė, kurioje personažai jį suranda...

Visa tai sieja detektyvinė linija, grėsminga nuotaika ir... užgimstantis veikėjų ryšys ten, kur jo, atrodytų, būti negali. Vaitkutės pasakojimas sklandus, nemažai vietų, kurias norisi skaityti dar kartą: „Keltas gražių svajonių ir prisiminimų atsiskyrė nuo agento kūno, virto ryškiomis kibirkštėmis ir nuplevėnę žemyn susigėrė į siaubūno viduje tvyrančią tuštumą“ (p. 101). Tik kai kada grįžta toji nepastatyto filmo nuojauta, kad autorė puikiai žino, kurį mygtuką kada paspausti ir kad veiksmas įsibėgėtų, ir kad

Virš. dail. Kotryna Zylė

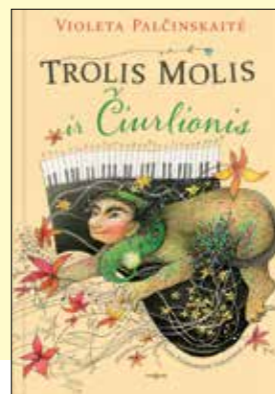
Virš. dail. Neringa Vaitkutė

Virš. dail. Lina Dūdaite

Virš. dail. Marija Smirnovaitė

Virš. dail. Lina Eitmantytė-Valužienė

Virš. dail. Neringa Žukauskaitė

skaitytojas spėtų susigaudyti įvykių gausoje ir net nuarvintų vieną kitą sentimentalią ašarėlę.

O štai pirmoji **Indrės Pavilonytės** ir **Martyno Pavilionio** knyga apie Marmius kažkada buvo pristatyta kaip galinti tapti animacinio filmuko scenarijumi. 2021 m. pasirodė jau ketvirtoji šio dueto knyga **Marmiai. Draugystės magija**, todėl marmių Liu ir Agos pristatinėti nereikia. Tai dar vienas trumpas nuotykis, šį kartą – bandymas susidraugauti su ežero pabaisa Žaliaskruosčiu. Aiškus moralas – nespręsk apie kitą artimiau jo nepažinęs – ir kai kurie šabloniniai posakiai švyti kaip knygos viršelio neoninės detalės: „Baimė mus apakino ir suklaidino. O juk norim to paties – ne pyktis, o draugauti“ (p. 36). Istorija nesudėtinga, jai suprasti nereikia daug vaizduotės pastangų.

Goris iš to paties pavadinimo **Virgio Šidlausko** knygos, vieniša, beveik sulaukėjusi būtybė (panaši į marmius gąsdinusių pabaisą), irgi įkurdintas pačiame ežero dugne: gyvena vienas, daiktai jam patinka labiau nei gyviai – tikras atsiskyrėlis.

Autorius meistriškai aprašo povandeninį pasaulį ir jo gyventojus (jam padeda ir Marijos Smirnovaitės iliustracijos), kaip vandens purslus taško visokių aprašymus, palyginimus, vaizdingus posakius, mėgaujasi jais: „jei grįšiu be kamuolio – tėvai barsis, o draugai užjuoks ir trauks per žiaunas“ (p. 22). Bet yra ir tokių posakių, kuriuos perskaičius reikia gerojai pasukti galvą, kodėl jie tokie: „Seniai, kai ežeras buvo jaunutis, lyg šviežio pieno stiklinė“ (p. 6). Tiek personažas, tiek aplinka pradeda labai patikti, bet kai autorius imasi atskleisti paslaptį, kodėl Goris tapo atsiskyrėliu, dramatiškas, grėsmingas personažo paveikslas tarsi pradeda aižėti.

Nes, tiesą pasakius, ta Gorio sugriuvusio gyvenimo paslaptis man nepasirodė nei didelė, nei kažkokia siaubinga. (Nors gal tai ir yra slapta knygos potekstė, kad pernelyg sureikšminamos gyvenimo smulkmenos.) Paslaptis truputį išpūsta kaip tie švytintys burbuliukai, kuriuos Goris kolekcionuoja savo namuose, – svetimos svajonės. Bet štai pagrobtos kitų povandeninio pasaulio gyventojų svajonės – jau kas kita. Tai graži ir įdomi siužeto detalė. Šidlausko knyga yra iš tų, dėl kurių suspaudžia širdį, kad graži, bet...

Perskaičius **Violetos Palčinskaitės Trolį Molį ir Čiurlionį** pirmiausia norisi pasitikslinti žinyuose, kokie iš tiesų tie Norvegijos troliai: pikti, nepraus-tarniai, išdykę? O tada dar kartą atsiversti lygiai prieš dešimtmetį išleistą ir primirštą autorės knygą **Muzika troliui**, kurios veiksmas vyksta Norvegijoje. Šį kartą trolis Molis nekviestas atsibeldžia į svečius, į Vilnių. Esą jis didis muzikos mėgėjas, todėl ieškąs Čiurlionio muzikos. Jo nuotykius rašytoja pasakoja sklandžia, gražia kalba, ir trolio kalbos nepraus-tarniškas, įžūlumas visai žavus. Bet kartais teksto visuma išsprūsta iš rankų. Autorė lyg ir nori supažindinti trolį su miestu, bet tada kalbėjimas ima priminti ekskursijų vadovo stilistiką, o kartu tarsi Vilnius nėra tikslus (jame spausdinami neegzistuojantys laikraščiai, yra keistas zoologijos sodas). Kur abu veikėjai tyrinėja Čiurlionio kūrybą, irgi ne-labai aišku. Palčinskaitė labai jautriai pasakoja apie Čiurlionį, o kartu nori pagyvinti knygą pasitelkta kriminaline linija (sudaužytas automobilis, bandymas iš galerijos pavogti Čiurlionio paveikslą). O dar pandemijos pradžia... Kažin ar ji labai būtina knygos siužetui, nes nei pagreitina trolio išvykimą atgal

į Norvegiją, nei apsunkina jo kelionę namo. Atrodo, autorė galėjo parašyti nuostabią knygą vaikams apie Čiurlionį, bet... gal be trolio.

Alvilės Rimaitės knyga **Kukū iš pašto dėžutės** pasirodė džiaugsminga. Ir tiesiog spinduliuojanti autorės pasitikėjimu kuriant keistuolį personažą Kukū. (Ko gero, patikėjo savo personažo galimybe tapti serijiniu – jau pasirodė ir dar viena knygelė. Bet tebus ji 2022 m. pasakų apžvalgos objektas.) Aštuonmetis berniukas ir jo sesuo išdykaudami vis kukuoja prabėgdami pro seną pašto dėžutę ir pagaliau prisikukuoja naują draugą – joje gyvenantį susivėlusį padarą. Parsineša jį namo, slapsto nuo tėvų. Paslaptingas veikėjas, vaikų nupraustas, pasirodo besąs šviesiai geltonas. Kartais jis gadina orą, erzina kaimyną, išdykauja parduotuvėje, padeda jaunėlei sesutei įveikti sraigių baimę. Tiek tos intrigos ir kito-niškumo. Gal ir gerai, kad autorė parašė tęsinį, – bus įdomu pamatyti, kas išaugs iš Kukū. Knygos kalba graži, bet kartais sunku įtikėti, kad tai aštuonmečio Mykolo balsas, nes žaidybinis elementas labiau kaip suaugusio žmogaus:

– Kukū! – nukaršusios voverės spygtelėjimas einant iš mokyklos.

– Kukū! – kultūringos ponios suulbėjimas grįžtant iš parduotuvės.

– Kukū! – alkano ruonio šauksmas parskuodžiant iš kiemo valgyti. (p. 6)

Autorę galima pagirti už knygos lengvumą ir skaidrumą ir palinkėti neperžengti ribos, už kurios įdomus personažas gali lengvai supanašėti su minkštu pūkuotu žaisliuku iš eilinio prekybos centro. Čia būtų gerai dar kartą prisiminti Vaitkutės **Klampynes**, kur baubai, kad ir trinasi po stalu kaip kačiukai, bet kartais krimsteli šeimnininkui pirštą, kad nei jis, nei skaitytojas nepamirštų, koks yra tikras kitokio veikėjo vaidmuo.

Raimondos Razbadauskienės knygos **Kas aš toks?** pavadinimas tiktų bene kiekvienai „velniavų“ krūvelės knygai, nes dažnoje skaitytojas pirmiausia turi suvokti, su koku personažu šįkart susiduria, įsivaizduoti jį, susidomėti juo arba ne, suprasti jį ir t. t. Šioje knygelėje daug triukšmo, ašarų ir lietaus

iš esmės dėl nieko – tik tam, kad skaitytojas ir knygos veikėjai pagaliau sužinotų, jog tas nelaimingas, nerandantis savo tapatybės bei vėjui, krankliui, auksavabaliui, ondatrai ir kitiems įkyrintis klausimu „Kas aš toks?“ tėra paprasčiausias debesėlis. Pabai-goje dar mėginama pateikti trumpus paaiškinimus, kas tie visi sutikti žvėrys, vėjas ir saulė, bet atrodo, kad tai labiau dėl to, jog autorei pritrūko teksto iki viso spaudos lanko.

Editos Lei knygoje **Popierinė karūna** toliau tęsiama fėjų, naminukų ir kitų vilnionių personažų linija. Šį kartą fotografijose ir tekste – mergaitė Elzė, atvykstanti į seną dvarą ir susipažįstanti ten su kauku Otu. „Pamokanti istorija apie puikybę, kuri slepiasi po netikrais dalykais, bet galų gale nugali išmintis ir nuoširdumas“, – knygos anonsuose giriasi autorių kolektyvas. Tačiau žvelgiant į knygą kaip visumą matyti daugiau instagramiškumo ir filtrų nei nuoširdumo. (Akys nejučiom ima ieškoti kokios nors grotažymės po nuotraukomis.) Norėtusi šios serijos kūrėjams patarti, kad nebūtina visų idėjų paversti popierinėmis knygomis. Juk puikiai savo (tikiu, kad nemažą) gerbėjų būrį galima pasiekti ir virtualioje erdvėje. O tekstą kuo labiau sutrumpinti. Arba palikti tik nuotraukas.

Keistos pasakinės būtybės pasakų knygoje yra susijusios ir su... spalvomis. **Selemono Paltanavičiaus** pasakoje **Kas nudažo pasaulį** sukasi metų ratas (mėgstamas šio autoriaus motyvas): vasara keičia pavasarį ir t. t. Į elfus panašūs personažai nudažo gamtą savo spalvomis. Knyga jauki, edukuojanti ir tiesiog spalvinga, kaip ir gamta. Rūtos Dzin iliustracijos išraiškingos, ryškios, tiesa, kartais laviruojančios ant rėksmingumo ribos.

Tai, ką Paltanavičiaus knygoje matome vykstant natūraliai, gamtos rate, reikia išmokti ir praktiškai. Pavyzdžiui, sumaišę raudoną ir geltoną spalvas, gausime oranžinę. Spalvininkystės pradmenys vaikams būtini. **Renatos Bee** knygoje **Spalvų namelis** gyvenančios įdomios veikėjos spalvos lankydamosi viena pas kitą susimaišo ir vis kitaip nudažo kambarius. Mintis graži, bet visa kita – baisu. Išmokyti vaiką maišyti spalvas, bet sugadinti jo meninį pajautimą, skonį? Jau geriau žiūrėti, kaip spalvas maišo vasara ar ruduo. Gyvai.

Smagu ir smalsu, kai vaikams pradeda rašyti iki tol kūrusieji tik suaugusiesiems. 2021 m. pasirodė **Giedrės Kazlauskaitės** trumpos siaubo istorijos **Pelė pianine**. Knygelė mažučiuokė – tik trys istorijos. Derančios prie velniavų savo nuotaika – šurpios. Gal net kiek ivanauskaitiškos. Vienoje jų šeimos automobilyje nevaldomai ima daugintis boružės, kitoje keistas personažas Nagius kraustosi iš vieno bato į kitą. Pirmame tekste berniukui Rapolui ramiau, kai pelė apsigyvena pianine, nes „Rapolas tiki raganomis. Jos įslysta į namus pro kaminą ir sėdasi prie senos siuvimo mašinos. Rapolas įsitikinęs, kad raganos siuva maišus vaikams grobti arba kokius kitus skarmalus savo piktiems darbams“ (p. 13). Klausdamasis, kaip pelė laksto pianino stygomis, vaikas raminausi. Mistinė nuotaika pagauta, tik kas toliau? Ši knygelė primena didesnės ar labiau užbaigtos knygos vaikams arba paaugliams apmatus – aš būčiau sutikusi tokios palaukti.

Nuo velnių prie pelių – ar gyvūnų pasaulis tik jaukus?

Apie tai galvodama lūkuriuoju, – ir pelė iš knygelės pianino pasprunka. Seku paskui ją prie kitos nemažos knygelės krūvos – apie gyvūnus. Pažiūrėti, kokia ten velniava ir žvėrynai... Kazlauskaitės pelė palydi mane iki kitų pelių karalijos dviejose pernai pasirodžiusiose **Ignės Zarambaitės** knygelėse – **Slapta laišku rašymo agentūra** ir **Pašto pelyčių nuotyčiai Šiaurėje**. Čia pelės irgi gyvena šalia, tik ne pianine. Jos susikuria žmonių pasaulyje visą savo karalystę. Ji veikia kaip suaugusiųjų modelis, atsiradęs autorės knygoje **Emilio laiškas**.

Pirmojoje knygelėje pašto pelės Berta Ilgauodegė, Liudvikas Šlaputis ir Goja, pastebėjusios, kad ne

visi miestelio gyventojai jaučiasi laimingi, nusprendžia jiems padėti. Misija paprasta – suvesti krūvon tuos gyventojus, kuriems pagaliau reikia pasikalbėti ir išspręsti tarpusavio bėdas. Pelės tai sprendžia ir laiškais, ir tiesiog improvizuodamos, kai laišškai nepasiekia adresatų. Smagi, lengva knygelė su tikrai įdomiais minčių posūkiomis: „Reikėjo labai pasistengti įsijausti į tų žmonių padėtį. Bet kaip pelei įsijausti į žmogų? <...> kaip mintis dėstyto mokesčių inspektoriaus?“ (p. 35). Pelės ne tik gyvena šalia žmonių. Kad jiems padėtų, jos bando rasti kelią į žmonių mąstyseną ir pagaliau – širdis. Knygos pabaigoje užmetamas kabliukas, kad pelyčių nuotyčiai dar nesibaigė. Truputį vėliau pasirodžiusi knygelė **Pašto pelyčių nuotyčiai Šiaurėje** labiau skirta kalėdiniam laikotarpiui. Todėl prisiminkite ją metams einant į pabaigą, kai ieškosite ko nors jaukaus ir kalėdiško mažiesiems prieš pat šventes.

Kalėdų Senelis, pas kurį atkeliauja pelės, kiek primena instagraminį fotomodelį. Jis užsiima madinga joga, geria matę, groja smuiku – toks naujasis hipsteris, autorė specialiai jį taip persaldina. „Ir jis pats kitoks, <...> ne kresnas, pilvotas, o sportiškas, liesas. Matėt, kaip apsikirpęs barzdą? Atrodo kietai!“ (p. 32). Šis Kalėdų Senelis nepersidirba, tiesiog ilsisi, nes daug kas automatizuota – kompiuteriai skirsto vaikų laiškus pagal algoritmus. Bėda tik, kad lieka neišpildyti „niekam nepriskirti“ vaikų norai, kurių standartizuotos programos negali suprasti. Autorė labai gražiai juos apibūdina: „Ten slypintys troškimai buvo keistesni už kitus. Vaizduote apčiuopiami, bet veik neįmanomi“ (p. 86).

Bandant išgelbėti tuos keistus vaikų troškimus ir sustyguota antroji šios knygos pusė. Tiesa, ji kiek perkrauta detalių, primenančių prieškalėdinius „visos šeimos“ filmus: Kalėdų Senelis atsikvošėja ir

vėl imasi skaityti vaikų laiškus, susitaiko su dukra Elena, stengiasi išpildyti Emilio norą, kad tėtis bent kartą Kalėdas švęstų kartu...

Ko gero, šie du Zarambaitės kūriniai yra bene geriausia, ką iš bendro gyvūnų ir žmonių pasaulio nuotykių galima pasiūlyti skaitytojams, ieškantiems ko nors kiek ilgesnio ir įdomesnio nei tik paveikslėlių knygos.

Sudėtingas buvimas kartu

Kiek kitoks, atšiaurokas suaugusiųjų pasaulis vaizduojamas ryškioje, tapybiškoje **Jurgos Vilės** ir **Akvilės Magicdust** paveikslėlių knygoje **Pulpas ir jo žalia koja**. Kaime prie jūros, kur žvejai nuo seno gauda aštuonkojus ir gamina iš jų tradicinį patiekalą, berniukas prisijaukina aštuonkojų Pulpą. Jie draugauja, kartu žaidžia, mokosi, kol į kaimelį atvykęs delegatas užsinori žolelėse troškintos aštuonkojo kojos. Ir nors Pulpas pakliūva į žvejų tinklus, netenka kojos, viskas vaizduojama su atsainiu lengvumu, nuotaika visiškai kitokia nei anksčiau aptartoje knygelėje. Koją pavyksta ištraukti kone iš delegato burnos ir vėl prisiūti aštuonkojui. Visą žalią. Kryželiu. Geriau pagalvojus – visiškai nonsensas, bet niekam tai nerūpi – svarbu, kad nugali meilė ir draugystė. Berniukas toliau bičiuliauja su Pulpu, o miestelyje įsteigiamas aštuonkojų mylėtojų klubas.

Žvirbliukas iš **Ilonos Ežerinytės** knygelės **Gė** apsigyvena suaugusių žmonių pasaulyje. Jis įskrenda pro pravirą langelį į prekybos centrą, lesioja trupinius, linksmina lankytojus, tampa prekybos centro „reklaminiu veidu“, lakojuosi nagus, įkurdinamas ant dirbtinio medžio šakų įtaisytame lateksiniame (hmmm) lizdelyje. Kad šie komerciniai burtai išisklaidytų ir žmogiškajame blizgesyje įstrigęs žvirbliukas išsivaduočiau, autorei prireikia kitos linijos – luošos balandės. Tik vargu ar joje patoso yra mažiau nei blizgiame žvirbliuko gyvenime. Nei iš šio, nei iš to pasiryžusi imti ir numirti, vienakojė balandė režia lateksiniam žvirbliukui iškilmingą kalbą: „Tu nesi žmonių žvirblis, parsiduodantis už skanesnį trupinį, ištroškęs dėmesio ir garbės. Tu – laisvas paukštis. Tavo širdis dar pamena dangų. Ir todėl patikiu tau savo vaiką“ (p. 43). Žodžiu, žvirbliukas duotą pažadą

ištesis, globoja, moko skraidyti jos vaiką (girdėtas motyvas vaikų literatūroje) ir jie abu dingsta iš plastikinio rojaus. Ir žmonių pasaulio. Tik kam reikėjo žvirbliuką pavadinti Gė? Lyg autorė pati tarnautų vienam Vilniaus prekybos centrui.

Nebent tik **Selemono Paltanavičiaus** knygelėje **Šuniuko metai kaime** visai kitoks gyvūno santykis su žmonių pasauliu: ankstyvą pavasarį gimęs šuniukas stebi kaimo gyvenimą keičiantis metų laikams. Nėra čia nei įtampos, nei baimės, tiesiog ir vėl gražus gamtos rato sukimasis ir lengva pažintinė funkcija. Žmonės stebimi labai iš tolo...

Gyvūnai be zoologijos sodo arba be žmonių

...ir tolsta, kol liekame visai be jų. Taigi pereiname prie nemažo pluošto knygelėlių, kuriose nėra sąlyčio su žmonių pasauliu, – suaugusiųjų ar vaikų elgesio modeliai, santykiai čia perkeliama į gyvūnėlių pasaulį. Ir jų tokia įvairovė, kad tikrai velnias koją nusilaužtų.

Pradėkime nuo dviejų pernai pasirodžiusių knygelėlių patiems mažiausiems – **Nadios Kovaliovos Meškis ir žąsis**. **Gera būti kartu** bei **Meškis ir žąsis**. **Pyrago diena**. Autorė pajuto smagumą rašyti tęsinius. Bet šiuo atveju tai joks trūkumas. Tiesiog knygų lentyną papildė dar dvi paveikslėlių knygos, kurių personažai nepatiria jokio vargo. Šios šviesios, draugystę spinduliuojančios knygos pradedantiesiems skaityti tiesiog skatina draugauti ir džiaugtis.

Šiek tiek daugiau konfliktų ir šurmulio keliose kitose knygelėse, tarp jų – vos pradėjusiems skaityti skirtame **Selemono Paltanavičiaus Paspirtuke**. Lapiukas norėtų važinėti paspirtuku, bet miško draugai nelinkę draugiškai juo pasidalyti. Tuomet personažas nusprendžia juos to išmokyti. Moralas paprastas, aiškus – dalykis ir mokyk to kitus. **Jolitos Zykutės Spyglio** pagrindinis veikėjas – visko bijantis ežiukas. Savo baimes jis nugali, o virš teksto prasklendžia moralo šešėlis, kad dviese bijoti smagiau. Meškiukas iš **Selemono Paltanavičiaus Pačios geriausios uodegos** pameta uodegą ir pamiršta, kokia ji buvo. Knyga turi ir pažintinę

Virš. dail. Dovyilė Bagdonaitė

Virš. dail. Greta Alice

Virš. dail. Akvilė Magicdust

funkciją – supažindina, kaip atrodo gyvūnų uodegos, ir paguodžia, kad visa, kas sava, yra geriausia, nes tai – tavo tapatybės dalis. **Vilmos Zareckaitės Zebro gimtadienis** nesustyguotas, nes gimtadienio dovanas zebrai tempia ežys, voverė, žvirblis ir kiti lietuviški padarai, pakeliui dar ne visai vykusiai pamoralizuodami. Štai kaip varna pasišaiपो iš užkimusios lakštingalos: „Tai puikybės liga. Žvirblių balsai ne tokie melodingi, bet ir čirškučiai puikūs dainininkai“ (p. 19). **Raimondo Jurgaičio** knygoje **Žirafa netelpa į lapą** ryški žaidybinė funkcija – sutalpinti didelę žirafą lape. Randama grynai techninė išėitis – žirafa nupiešiama per du lapus. Žaisminga, bet iliustracijos neypatingos. **Sandros Valavičiūtės Mįslių gatvėje** nuo vieno prie kito gyvūnelio būsto skaitytoją veda mįslės, nes namai šioje pasakoje ne sunumeruoti, o sumįsluoti. Čia autorei dar prisireikia keisto paštininko Uvio, kuris, sprendžiant iš iliustracijų, primena pašto ženklą, nuskeltą skiedrą ar viešojo transporto bilietėlį. Matyt, autorė taip skubinosi kurti mįslių liniją, kad paliko šį personažėlį nei šiokį, nei tokį. Neužbaigtą. Jis knygelėje yra tiesiog toks vedlys – nešioja laiškus, ieško pono zuikio, mena mįsles, randa žiogą, vorą, žuvį ir kitus gyvūnus. Iliustracijos abstraktesnės, knygelė šviesi, skatinanti pagalvoti, žaisti ir paskaičiuoti. Iš šios grupės knygelių vertesnis dėmesio **Beno Bėranto Bambukas yra lėėėtas**, iliustruotas Vilijos Kvieskaitės paveikslėliais. Autorius motyvuotai remiasi fizinėmis gyvūno savybėmis, nes iš tiesų pandos labai tingios ir lėtos. Pandukas Bambukas toks lėtas, kad iš to kyla komiškių situacijų: „Bambukas yra lėėėtas pandukas. Kol jis iškiša tingų liežuvį, ledai būna seniai ištirpę“ (p. 10).

Knygoje gražiai išvyniojamas moralas, kad nieko tokio būti kitokiam, o patyčios yra blogai, bet kai

autorius įninka šitaip vaizduoti Bambuką, nejučia širdin pradeda smelktis šaltis: ar tik ir jis kartu su kitais slapčia nekikena iš panduko lėtumo?

Renatos Šerelytės knygoje **Pelėdžius ir purpurinė antis** ryškus draugystės motyvas, tik draugų pora čia labai keista: antis nenorėjo skraidyti, nes buvo įsiganiusi, kad jos nuneštų vėjas, pelėdžius irgi niekur nelakstė, nes daug galvojo. Gyveno abu, kaip norėjo, nors buvo apkalbinėjami, kaip kas netingėjo. Iš esmės tokios poros draugystės jau ir užtektų nedidelės knygos siužetui. Bet autorė į pasakojimą dar įtraukia iliuzionistą Burk Paburk, iš kurio kyla pasakinis jovalas: vėjas nuneša jo stebuklingą skrybėlę, dingsta joje gyvenęs triušis, šis vėliau krečia visokias eibes ir t. t. Viskas žaižaruoja, keičia spalvas tik tam, kad triukšmingieji veikėjai išsikraustytų ir vėl viskas grįžtų į savo vėžes: antis toliau keptų pyragus, o pelėdžius mąstytų apie gyvenimo tuštybę. Žodžiu, kažkas šioje pasakoje nesiriša.

Visai kitokį pažintinį atspalvį turi **Aido Jurašiaus Žąsino Gagio kelionės**. Čia tėčio ranka lyg žąsino galva (tarsi žaidžiant šešėlių teatrą) pasakoja apie keliones: „Tėčio ranka buvo žąsinas Gagis. <...> Gagis buvo žąsinas, gyvenantis tėčio rankoje“ (p. 7). Tas įdomus rankos-žąsies motyvas kartojamas ir iliustracijose. Knyga sudaryta iš atskirų pasakojimų, kurių kiekvienas prasideda tarsi pasakos formule: „Kartą skridau pas žąsį į Italiją“, „Kartą skridau pas žąsį į Kiniją“. Įdomia, tarsi vyriška intonacija pasakojamos trumpos istorijos. Žinoma, pasąmonėje žąsis + kelionės visuomet lygu *Stebuklingosios Nilso kelionės*. Tačiau čia pasakojimo stilistika visai kitokia. Ir kai paskutinėje dalyje žąsinas susiruošia skristi pas žąsį į Japoniją, bet vis dėlto lieka su sergančiu vaiku, pažintinis knygos atspalvis virsta kitu labai svarbiu – draugystės ir prisirišimo – motyvu.

Linos Itagaki iliustr. iš knygos *Nukas*. Autorė Audra Baranauskaitė, leidykla „Tikra knyga“, 2021 m.

O kur princai, vienaragiai ir katinėliai?

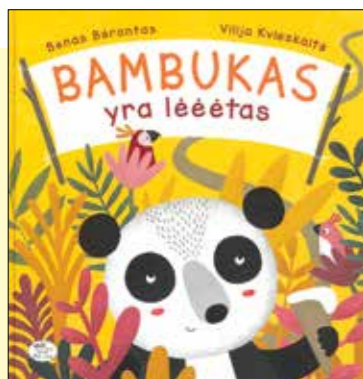
Kai visos velniavos jau atskirtos nuo mielių (arba piktų) žvėrelių, galima pasidairyti, kas dar liko. Gal kas nors dar yra tiems, kurie velnių nenori, o tarp gyvūnų pasigedo katinėlių (nes jų ir nebuvo)? Gal princai ar princesės? Atsakymas – beveik nieko... Bet gal ir gerai. **Pauliaus Varnelės Trumpa pasakėlė apie karaliuką Burbuliuką** lyg ir galėjo būti šmaikšti: karalystėje nieko įdomaus nevyksta, karalius auginasi pilvą ir nebetelpa į šarvus, mažasis karaliukas nuobodžiauja ir svajoja apie riterių kovas. Už pilies mūrų irgi nuobodžiaujantis slibino jauniklis apgaule išvilioja karališkąją šeimą į dvikovą. Vis dėlto skaitant nepalieka įspūdis, kad tai toks pasakinis pasaulis, kurio baterijos jau išsikrovusios, tad ko nors naujo, net tiesiog pramoginio, jis nebegali pasiūlyti.

Dėl to paskutinę akimirką nutariau apversti visas taisykles ir netiesioginiu 2021 m. pasakų princu karūnuoti Nuką iš **Audros Baranauskaitės** ir **Linos**

Itagaki Nuko. Nesąmonė? Tikriausiai! Juk šio teksto veikėjas – paprastas berniukas. O gal nepaprastas? Šios knygelės tekstas visiškai nonsensiškas: jei skaitai iš vienos pusės, berniukas Nukas nieko negirdi, jei apverti knygą iš kitos – nieko nemato, bet pradeda girdėti. Tokia dviejų galimybių knygelė.

Juk stebuklai – tai nebūtinai tūntai mitinių būtybių, pulkai dryžuotų, pūkuotų, raguotų, kalbančių ar išdaigaujančių gyvūnų. Stebuklas ir pasaka dažnai blyksteli paprastame žaidime. *Nukas* stringa visuose ekselio langeliuose, verčia sustojus klausti, ar tai pasaka. Ir kas pernai buvo pasaka? Ir kas bus šiandien, rytoj?

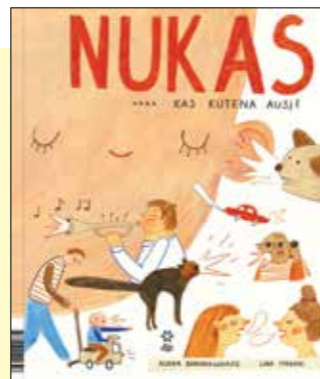
Elnias devyniaragis sugrąžino saulę. Dienos eina ilgyn, gal kas nors nušvis ir literatūros padangėje? Gal iki 2022 m. pabaigos atneš ant ragų ir pasakų. Kad vaikų literatūros pasaulis nesutemtų neprašvintamai.

Virš. dail. Vilija Kvieskaitė

Virš. dail. Julija Račiūnaitė

Virš. dail. Lina Itagaki

Kai morkai negali įsakyti

(2021 m. lietuvių vaikų poezija)

ANTANAS ŠIMKUS
(Lietuvos rašytojų sąjunga)

Kasmet išleidžiama gausybė knygų. Vaikams taip pat. Ir vis dėlto toje gausoje kartais sunkoka rasti kokybės matmenį. Gausybė poezijos leidinių mažiesiems, rodos, turėtų patenkinti ir išrankiausių skaitytoją, bet taip nėra. Apžvelgdami 2021 m. derlių, išvystume, kad didžioji dalis kūrybinių vaisių (ir daržovių) vis dėlto turi daugiau trūkumų nei privalumų. Žinoma, prieš pradėdami kalbėti konkrečiau, dera pasakyti, kad kiekvienas kritinis teiginys nėra absoliutaus teisingumo išraiška ir kad ši apžvalga nepretenduoja į galutinės instancijos nuosprendį. Labiau verta į ją žvelgti kaip į subjektyvius vieno skaitytojo regėjimus apžiūrint vieną tokį kolektyvinį vaikų literatūros sodą (ir daržą).

Įkalintieji projektinėse formose

Žvelgiant į poezijos knygų vaikams visumą tematikos aspektu, ypatingų išteklių nematyti. Dažniausiai gamta ir tėvynė, tėvynė ir gamta. Netgi jau anksčiau kelią į mažųjų skaitytojų ir jų tėvelių širdis radę kūrėjai labiau užsiima tam tikros knygos-koncepto projektavimu. Savaiame tai nėra blogai, bet kai tarp originaliųjų randi vos vieną kitą autorių (maloni išimtis – Dainius Gintalas, taip pat viena iš dviejų Pauliaus Norvilos knygų), norom nenorom imi svarstyti, kur ieškoti įvairesnės kūrybos.

Ar dabar dėmesio vertos tik taikomosios, praktiniais, pragmatiniais ryšiais susaistytos knygos-daiktai? Sakykim, Mariaus Marcinkevičiaus *Laikrodukas*, Violetos Palčinskaitės patarlėms ir priežodžiams skirta *Bala nematė*, kaip analogiją gal galima įvardyti 2020 m. išleistą Antano A. Jonyno *Skambančių ABC*. Net ir, pavyzdžiui, vėliau minėsima ir pagirsiama Indrės Zalieckienės knyga *Kaip sutramdyti žvėryną?* yra labai nuspėjamos struktūros – sukurta tvarkos ir netvarkos tam tikrose patalpose principu.

Žinoma, ugdymo, švietimo aspektas labai svarbus, o ir sąrangos chaoso knygoje neturėtų būti – tačiau tarp tų praktinių koncepcijų, tegu ir meistriškai

sukurtų, vis tiek jautiesi labiau kaip dirbtuvėlė, o ne knygos pasaulyje. Kai pasakojimas tampa nuspėjamas, tarsi nebelieka paslapties, o kartu prarandama ir gelmė, kurios, kaip tiki šios apžvalgos autorius, reikia ne tik suaugusiems, bet ir mažiesiems skaitytojams. Tokios bendrosios įvadinės pastabos, dabar pabandykime apžvelgti knygų derlių iš arčiau.

Polka su deminutyvais

Panašiai turbūt niekad nešokęs žmogus jaučiasi pačiuptas įsilinksminusios kompanijos sutrypt kokiame giminės baliuje polkos su ragučiais. Tarsi gerbi tradiciją, supranti, kad ji atėjusi iš tolimos praeities, bet tas visuotinis supratimas, kad visi turi šokti, nes kitaip šventė nebus vykusi, švelniai tariant, varo į neveltį. Panašiai ir su poetine tradicija – daliai autorių kasmet atrodo, kad jeigu rašai vaikams, tai būtinai ten turi atskubėti „pavasarielis“, ką nors solidžiai tarti „tėvelis“, šypsotis „saulelė“, žydėti „obelėlė“. Tokios knygos prigrūdomos tiek sacharinių priesagėlių bei klišinių epitetukų, kad net pratusį ir užsigrūdinusį sapnuotoją bei skaitytoją pila šaltas prakaitas ir norisi kaip nors pabusti iš to intensyvaus kankinimo mažybinėmis formomis. Štai vienas preventinis pavyzdys iš daugybės aptinkamų leidiniuose, šiuo atveju tai būtų **Nijolės Balsytės-Pocienės *Vaikystės spalvos***: „Vai, ačiū tau, / kad sugrįžai, / Pavasarieli žydraaki“ („Žydraakis svetys“, p. 7). Šiek tiek guodžia, kad daugelio tokių poezijos rinkinių vaikams tiražas nėra didelis, tad tikimybė aptikti juos kur nors už gimtojo rajono ribų ir ne Nacionalinės bibliotekos fonduose nėra didelė.

Regioninės leidybos apgultis

Vis dėlto kai kuriuos poezijos rinkinius galima laikyti esančius riboto perimetro – jie svarbūs juos inicijavusiems leidėjams. Dažniausiai tai pačios savivaldybės. Kaip pavyzdį miniu Kauno rajono iniciatyva išleistą **Viktorijos Guseinovos** knygelę vaikams *Kur slepiasi svajonės* su pradinukų piešiniais. Ta pati autorė išleido ir dvikalbę knygelę lietuvių ir prancūzų kalbomis *Per balas į salas. Vėžliuko*

istorija. Rezultatas toks pat – rimuojama atmestiškai parenkant žodį: „Rytą, kai pramerkė bluostus, / Ašara nuslinko skruostu: Nėra brolių, seserų, / Nėra čia šiltų srovių“ (puslapijai nenumeruoti).

Kiekviename rajone turbūt yra po keletą knygelių kasmet išleidžiančių literatų. Yra ir ilgamečių. Pavyzdžiui, **Jonas Jakštaitis-Šlapelis**, dešimties (!) knygų vaikams autorius, šiemet Tauragės regionui išleido dar vieną vaikų poezijos knygą – *Kiškių žolę pjovė*. Ir kaip čia neprisiminus vieno seno, labai žinomo filmo dainos apie zuikus, kuriems viskas vis vien.

Tad tokios bendrosios tendencijos, rodančios (turbūt kaip ir kasmet) labiau kiekybines, o ne kokybines poezijos (ir ne tik) leidybos ypatybes. Vis dėlto derėtų aptarti, kas šiame fone išskirtina ir rekomenduotina.

Skaityti ir vasarą, bet ne tik

Ramutės Skučaitės poezijos rinkinį vaikams *Liepos mėnesį po liepa* drąsiai galima laikyti puikiai derančio kūrėjų dueto (poetės ir dailininkės) meistrystės pavyzdžiu. Aukštos ritminės prabos ir gero rimo mokyklos tekstai puikiai dera su jaukiomis Jūratės Račinskaitės iliustracijomis. Tas ryšys labai juntamas visoje knygoje.

Patirtis ir gebėjimas sieti kūrybą su tautosaka, ankstesniu vaikų literatūros kanonu paprastas gamtines vasaros istorijas, eiliuotus pasakojimus paverčia įdomiais, kartais netgi turinčiais savy ugdomojo elemento tekstais. Sakykim, eilėraštyje „Kalba lapė!“ galima rasti užuominų į papildomą folkloro kontekstą: „Lig šiol kiekvienas strazdas žino, / Kad lapė eglę kirst grasino“ (p. 23), o štai istorijoje apie obelėlę girdėti ne tik tautosakiniai, bet ir Kosto Kubilinsko poemos „Bebenčiukas“ ataidai, bent jau tam tikra rimavimo ir epitetų lygmens giminystė: „Laukinė obelis prie miško / Plačiai baltais žiedais aptiško, / O jos dukrelė – obelėlė / Tik nuogas šakeles iškėlė...“ (p. 73).

Jau vien gausybė personažų – istorijų dalyvių, – kuriais apgyvendinta liepa ir jos apylinkės, liudija gyvūnijos įvairovę: uodas, sraigė, driežas, ūdra, bebrai, o kur dar tradiciniai kiškiai, minėtoji lapė ir vilkas...

Jūratės Račinskaitės iliustr. iš knygos *Liepos mėnesį po liepa*. Autorė Ramutė Skučaitė, „Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla“, 2021 m.

Sodrios vasaros spalvos kartais sutirštinamos, autorei nusišypsant, irgi taip subtiliai, skučaitiškai, – giedras linksmumas, bet šalia nujaučiamas ir šioks toks liūdesys. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Ką išsi-aiškino vilkas“ netrūksta humoro apraiškų: „Buvo, sako jie, / Laikai, / Kai šienaudavo / Vilkai. // Nepra-nešim / Nieko nauja: / Jie dabar / nebešienauja...“ (p. 77).

Visi knygos pasakojimai, susieti atsikartojančio refreno „po liepa“, kuriami ne pasitelkiant ypatingus siužeto vingius ar žaižaruojančius kvapniau-žius nuotykius, o yra įtaigūs savo paprastumu, tam tikru nuosaikumu, kuriam (kaip ir viso rinkinio moto) galima būtų parinkti citatą iš eilėraščio „Irgi atsitikimai!“: „Kai nieko nenutinka – / Taip pat atsiti-kimas“ (p. 89).

Tad *Liepos mėnesį – po liepa* yra knyga, kurią drąsiai galima rekomenduoti kaip visom prasmėm meistrišką puikios poetės eilėraščių vaikams rinkinį. Skaitytina ne tik po liepa ir ne tik vasarą.

Varliagyvių pasaulio džiazas

Prieš aptariant kitą knygą, galima vienu aspek-tu paminėti ankstesniąją – į 2021 m. vaikų poeziją atplaukė daug varlių. Bent jau į tą kūrybos dalį, apie kurią norisi pakalbėti plačiau. Skučaitės rinkinio ei-lėraštyje „Ir varlyne, ir kitur“ – su dedikacija ant lūg-nės lapo („Taip, bet kur / Mes kurkiam savo gražų KURRR!“ p. 85) – galima būtų lyg įvadą įdėti į **Dai-niaus Gintalo** eilėraščių rinkinį vaikams *Ajerų ki-sielius, arba varnos, varvekliai, varanai ir varlės*,

kuriame dėmesio varlėms netrūksta. Ten jos taip pat turi savą ekspresiją.

Gintalo kūryboje vis svarbesnis tampa impro-vizacinis, džiazuojantis stilius – tai atsispindi ir šia-me rinkinyje vaikams. Laisvam poetiniam kalbėji-mui pajungiami bene visi teksto lygmenys – nuo fonetinio, akustinio iki ritmuoto didesnės apimties pasakojimo. Bene pagrindinė šios knygos skirtis kitų pernykščių poezijos rinkinių fone – daug ne-konvencinio kalbėjimo, atsisakyta rimavimo tra-dicijos. Tačiau negalima būtų teigti, kad poetas visiškai atsitraukia nuo ankstesnių kartų kūrybos. Šalia gan egzotiškų varanų varaniškos, avangar-distinės kalbos („VOR VAR KAR VOR VAR KAR / su-judo varanai“, p. 45) galima rasti ir jungčių jeigu ne su tautosaka, tai bent su Marcelijaus Martinaičio ar Sigito Gedos poetine kalba: „Boruže boružėle, / dailioji Dievo karvyte, / būk gera, / nebūk karvė, / tapk mano karpa / bent vakarui...“ („Varlės prašy-mas“, p. 34).

Toks įvairių kalbos lygmenų derinimas, jų der-mės paieškos ir paverčia Gintalo stilių bei visą knygą beveik sprogstamuoju improvizaciniu kokteiliu kal-bine prasme, galbūt tik lieka neaišku, kiek jaunas skaitytojas pajėgus jį suvokti. Bet tokių klausimų turbūt kelia kiekviena originalesnė, ne itin išmintu taku į skaitytojų pasaulį ateinanti knyga. Belieka palinkėti šiajai sėkmės pavasarėjančiuose 2022 m. laukuose. (Plačiau apie šį poezijos rinkinį žr. *Rubi-naitis*, 2021, Nr. 4 (100), p. 21–23.)

Sužvėrėjusio gyvūnijos pasaulio klausimu

Tvarkos ir netvarkos tematika neabejotinai vie-na aktualiausių vaikų literatūroje, skaitytojo amžius

tarsi įpareigoja autorius šia tema ką nors parašyti. Todėl ir leidinių, vienaip ar kitaip su ja susijusių, parašoma kiekvienais metais. Ne išimtis ir praeitiei. Gal ir užtektų tiek tepasakyti, jei ne **Indrės Zaleskienės** *Kaip sutramdyti žvėryną?* – dar viena ryškiaspalvė poezijos vaikams knyga.

Dėl tematikos aktualumo galbūt sunku sugal-voti kokį nors itin originalų (ir dar turintį didaktinių tikslų) naujos knygos apie tvarkymąsi siužetą, bet autorė atpažįstamas schemas (ką išmėtei – sutvar-kyk) subtiliai išslapsto kaip nykštukus bute. Pasi-rinkta koncepcija gan aiški ir atpažįstama: mamos ir dukros dialogas aptariant tvarką ir netvarką vis ki-toje patalpoje (virtuvė, kambarys, vonia ir t. t.), kur rūpesčius kelia vis kitas gyvūnas (arklys, dramblys, žirafa, pelikanas...).

Gana grakštus rimavimas puikiai dera su geru humoru. Būtent tai šį poezijos rinkinį daro pastebi-mesnį ir priverčia šypstelėti net ir suaugusį ruku-... Pavyzdžiui, yra toks pokalbio fragmentas, kur kal-bant apie arklio prikrestas eibes ir apverstą aukštyn kojom kambarį bei mamai „prisimenant“, kad ir ją vaikystėje aplankydavęs arklys, dukra klausia: „– O tėtis? Mamyte, / Paklauskim ir tėčio! / – man rodos, kad tėtis / Sulaukdavo briedžio“ (p. 8). Arba šis tas apie dar vieną egzotišką plėšrūną, taip pat šmaikš-čiai ir įtaigiai: „Vėl skylė ir dar skylė, / Kelnių keliai vėl pradilę. / Aš gerai žinau, kodėl. / Mano spintoj – krokodilas!“ (p. 18).

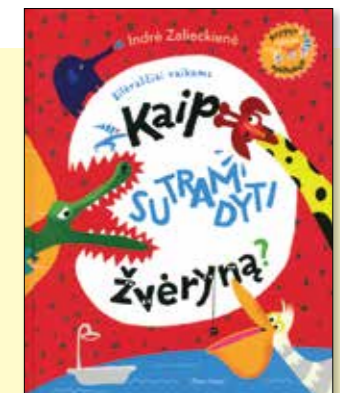
Taip gan paprastu principu sukonstruota ir gai-viu humoru apdovanota knyga veikia visai nepras-tai – pailsi nuo amžinos vidinės ir išorinės netvarkos pervargusios didžiųjų skaitytojų nervų ląstelės, o mažieji turi progą pagerinti tvarkymosi įgūdžius ir susipažinti su gerokai didesniais už Netvarkos nykš-tuką gyvūnais. Visi laimingi.

Virš. dail. Jūratė Račinskaitė

Virš. dail. Eglė Gelazūtė-Petrauskienė

Virš. dail. Indrė Zaleskienė

Apie Tokį Lokį ir paryškintą gerą draugą

Paulius Norvila pastaraisiais metais rašo ne tik suaugusiesiems, bet ir vaikams. Jo eilės išlaiko gana grakštų rimą, sunkiau nuspėjama eiliuotos istorijos naratyvą ar bent jau polinkį į didesnės apimties, ilgesnį eilėraščių-pasakojimą – taip tarsi norima šlietis prie epinio kalbėjimo tradicijos ar vėl ją atkurti. Beje, tai nebūtinai tampa laimėjimu. Pavyzdžiui, 2021 m. išleista **Pauliaus Norvilos** eilėraščių vaikams knyga **Viena galva mažiau**, sudaryta iš atskirų eilėraščių, bandomų sujungti į visumą, vis dėlto yra pabira ir vientiso įspūdžio nedaro arba bent jau tame kalbėjime yra keistų įtrūkių.

Bet pernai pasirodė ir dar viena poeto knyga, kuriai norisi skirti daugiau dėmesio, – eiliuotas pasakojimas **Apie vieną Tokį Lokį** (ilustravo Jurga Šulskytė). Pirmiausia ši istorija pastebėtina dėl talpaus pasakojimo. Autorius renkasi mažajam skaitytojui rimuotai kalbėti apie lokio, ieškančio savo uodegos, klajones. Susidūrus su originalesniu siužetu, čia, kaip ir kalbant apie Gintalo knygą, kyla papildomų klausimų dėl adresato. Ar mažasis skaitytojas lengvai suvoks metaforine kalba reiškiamas keliones arba kiek pradinko dėmesį išlaikys intarpai, kuriuos galima pavadinti autoriaus vargais: „O daugiau nežinau, ką patarti galėčiau, / mieliai pasikviesčiau arbatos aviečių, / bet rašau dvi knygas ir skubu, kad suspėčiau“ (p. 13). Žinoma, galima sakyti, kad vėliau kalbama apie sunkumus ir jausmus, kuriuos patiria lokio sutikti gyvūnai: visi jie ne itin laimingi, pastebi pagrindinio veikėjo trūkumus, bet pritrūksta empatijos. Knyga įdomi ne vien dėl sutiktų miško (ir nebūtinai miško) gyventojų (ežys, kiškis, kurmis...), bet ir geografinėmis nuorodomis: Šiauliai, Molėtai, Biržai, Vilnius etc. Galima pritaikyti edukacijai. Kaip ir terminus, kurių kasdien

neišvysi eiliuotuose pasakojimuose. Pavyzdžiui, minimi „gigabaitai“, kurie telpa pelėdos galvoje. Beje, ši veikėja ir atskleidžia lokiui jo skausmo paslaptį – ne uodegos reikia, o draugų. Vis dėlto skaitant neapleidžia jausmas, kad istorija į pabaigą išsikvepia arba ne visai aišku, kaip ją pabaigti, o pabaigti reikėjo. Ir pabaigta panašiai kaip nudainuotoje visų šimtadienių dainoje „Reikia draugą turėti“: „nes jau nieko nereikia, kai draugą turi – / gerą draugą, kuris apkabins ir paguos, / ir neleis nukabinti nosies rudos“ (p. 37). Taigi atrodytų, tokia įdomi istorija, o taip vienmatiškai pasibaigia... Nelabai supratau, kam reikėjo pajuodinti, išryškinti tą „gerą draugą“ – tarsi žodžių įtaigos būtų per maža... O net jei ir taip, tai ar padeda toks priedas? Lyg ramentas koks. Na, bet gal čia šios apžvalgos autoriaus kaprizai – noras, kad talentingas poetas rašytų vis geriau. Ir vis dėlto knyga verta dėmesio.

Neregėtas balos gražumas

Bala nematė – tokiu skambiu pavadinimu poezijos knygą vaikams pernai išleido ir dar viena puikiai skaitytojų pažįstama autorė – **Violeta Palčinskaitė**. Iš lietuviškų priežodžių ir patarlių lobyno rašytoja renkasi tam tikrus posakius, apipina juos savo poetine išmone ir taip papasakoja vis kitą istoriją. Labai žaismingai šią knygą praturtina, o kartais netgi papildomų konotacijų prideda ir ryškiaspalvės dailininko Simono Kvinto iliustracijos.

Bet mūsų dėmesio centre – tekstas. Gana aiški knygos koncepcija leidžia saugiai jaustis skaitytojams, kurie nori, kad leidinys ir ugdytų, šio to mokytų. Netgi Palčinskaitės pasirinkta eiliuoto pasakojimo forma su apibendrinimu kūrinio pabaigoje kiek primena pasakėčią.

Eglės Gelazūtės-Petrauskienės iliustr. iš knygos *Ajerų kisieliūs, arba varnos, varvekliai, varanai ir varlės*. Autorius Dainius Gintalas, leidykla „Žalias kalmas“, 2021 m.

Esama ir tiesiog gražaus išaiškinimo. Pavyzdžiui, eilėraštis „Pūsti į vieną dūdą“ baigiamas taip: „Ką tai reiškia? – / Klausia Rimas. / Pats atsako: / SUTARIMAS“ (p. 13). Poetinė meistrystė, kaip ir Skučaitės knygoje, atsiveria netikėtomis pauzėmis, stabtelėjimais: „Nuklydom nuo kelio. / Norėjom greičiau. / Verčiau jau nebūtų takelio. / Verčiau...“ („Nemeski kelio dėl takelio“, p. 21).

Šių laikų įtampas ir grėsiuosius ženklus neabejotinai praskaidrina, prasklaido knygos, kurios turi humoro galios. Palčinskaitės eilių rinkinyje to netrūksta: „Sėjau morką. / Kilo noras, / Kad išaugtų pomidoras. / Neišaugo. / Ką darysi. / Morkai juk neįsakysi“ („Ką pasėsi, tą ir pjausi“, p. 28).

Žvelgdami kritiškesniu žvilgsniu, galbūt suabejotume, kiek mažajam skaitytojui aktualus praeito amžiaus devintojo dešimtmečio žodynas. Tarkim, viename eilėraštyje sužinome, kad mergina moka šokti lambadą. Ar šis šokis vis dar visuotinai žinomas? Na, bet bala nematė. Vertinant knygą kaip visumą, tikrai smagu ją ir skaityti, ir žiūrėti.

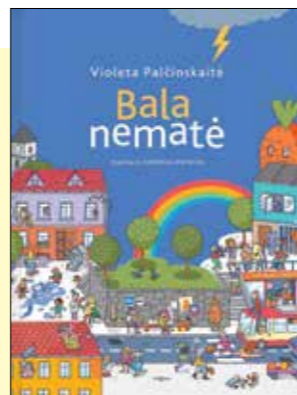
Pastebėtų ir pastebėtinų knygų aptartį baigiant

Apibendrinimui turbūt verta pasitelkti ką tik aptartos knygos eilėraščių „Rašyti ar nerašyti“. Kūrinį tokiu pavadinimu tarsi savęs klausdama publikuoja Palčinskaitė. Bet jeigu kas paklaustų mūsų, skaitytojų, turbūt sutartume, kad atsakymas tėra vienas: „Žinoma, rašyti.“ Ypač po 2021 m. vaikų poezijos knygų lauko peržiūros.

Nedaug gerų poezijos knygų. Bent jau taip šios apžvalgos autoriui atrodo. Ir labai gera, kai rašo meistrai. Kai yra ta meistrystė. Žodžio pajauta. O kiti dar auga, dar neišnaudojo kūrybinių galių, galimybių. Auga savo ritmu, savo būdu. Ir yra daug vilties, kad užaugs. Bet to nepaspartinsi. Tiesiog reikia išlaukti. Dar sykį įsitikinant: „Morkai juk neįsakysi.“ Tai ir neįsakinėjam. Laukiame, kol išdygs.

Virš. dail. Jurga Šulskytė

Virš. dail. Simonas Kvintas

Suteikime vaikams laisvę veikti*

KATHY G. SHORT

KATHY G. SHORT (Keitė G. Šort) – Arizonos universiteto edukologijos ir sociokultūros profesorė, besispecializuojanti vaikų ir jaunimo literatūroje. Ją ypač domina globalioji literatūra, dialogiškumas, kritinė turinio analizė, tarpkultūrinis supratimas. Ji daug dirbo su mokytojais padėdama kurti mokinius įtraukiančias programas, kurios skatina pamėgti skaitymą ir tapti smalsiais skaitytojais. Kartu su kolegomis parašė ir parengė daug knygų apie vaikų literatūrą. Ji yra Arizonos universitete veikiančio *Worlds of Words* (liet. „Žodžių pasauliai“) centro vadovė. Centro tikslas – tiesti tiltus tarp įvairių kultūrų pasitelkiant vaikų literatūrą. Mokslininkė taip pat yra buvusi Tarptautinės vaikų ir jaunimo knygų tarybos (IBBY) Jungtinių Valstijų skyriaus prezidentė, dirbusi ne vienoje svarbioje vaikų literatūros apdovanojimų komisijoje, tarp jų – teikiančiose Caldecotto ir Batchelderio medalius.

Būtina suteikti vaikams pasirinkimo laisvę, kad jie įtikėtų, jog konkrečioje situacijoje gali imtis veiksmų ir daryti įtaką. Suaugusieji dažnai nepaiso vaikų pasirinkimo laisvės vykdomuose mokyklų projektuose, kurių rezultatas – labdaros rinkimas, o ne autentiška veikla. Vienoje pradinėje mokykloje mokytojai ir mokiniai nagrinėjo globalias problemas ir alternatyvas bei ėmėsi veiksmų vietiniu ir pasaulio mastu vykdydami tyrimus, susijusius su žmogaus teisėmis ir badu. Literatūra atliko pagrindinį vaidmenį šiuos tyrimus pagrindžiant ir suteikė autentiškos veiklos pavyzdžių.

Trauminė patirtis vis dažniau atsispindi pasaulinėje vaikų literatūroje, vaizduojančioje vaikų kančias ir skausmą, kuriuos sukelia karai, genocidas, visų rūšių smurtas, rasizmas, vergovė, prievarta ir stichinės nelaimės. Kūriniuose vaikai paprastai rodomi kaip nekaltos „aukos“, kurioms būtina suaugusiųjų globa ir patarimai, arba kaip gebantys įveikti traumą „gelbėtojai“, tampantys pavyzdžiu, kaip skausmą galima įveikti meile, pasitikėjimu, viltimi ir atkaklumu (Smith). Daugelyje šių tekstų dėmesys kreipiamas į tai, kaip vaikai atsigauna po patirto fizinio ir psichologinio smurto.

Vaikai dažnai traumuojami socialinėje srityje, kurią formuodami suaugusieji sukuria į traumas vedančių situacijų. Higonnet kelia klausimą, koks yra nacionalinės politikos ir visuomeninės patirties poveikis jauno žmogaus veiksmų laisvei. Pasirinkimo laisvės pojūtis labai svarbus ne tik vaikui gyjant, bet ir kad jis pasijustų galįs imtis veiksmų savo ir

kitų gyvenimui pagerinti. Laisvė rinktis veiksmus reiškia, jog vaikas pasitiki gebėsiantis veikti ir daryti įtaką konkrečiam kontekstui (Nieto). Dėmesys pasirinkimo laisvei rodo pasikeitusį suaugusiųjų požiūrį į vaikystę: nuo vaikų poreikių ir to, kas jiems geriausia, pereinama prie dėmesio vaikų teisėms, rimtai vertinant jų perspektyvas ir galimybę dalyvauti priimančioms sprendimams. Toks žvilgsnis į vaikystę kelia iššūkių Vakarų vertybėms, nes vaikai dažnai buvo suvokiami kaip pasyvūs suaugusiųjų veiksmų vykdytojai, o ne kaip aktyvūs dalyviai (Smith).

Aš pati su laisvu vaikų pasirinkimu, jų noru veikti susidūrus su socialine neteisybe susidomėjau atlikdama su jais žmogaus teisių tyrimą. Vaikai stebėjosi, jog iš jų tikimasi, kad jie patys ims veikti: jie manė, kad tai suaugusiųjų atsakomybė. Jų skepticizmas paskatino pasidomėti, kokie veiklos projektai vykdomi mokyklose. Pasirodo, daugiausia tai buvo labdara ar savanorystė, o ne autentiška veikla. Vaikų požiūris į save kaip nelaisvus rinktis, kaip veikti, privertė mokytojus susirūpinti, nes, mūsų nuomone, veiksmų laisvė yra būtina tarpkultūriniam supratimui (Case). Be to, vaikų suvokimas, kad gali laisvai veikti, yra susijęs ir su gebėjimu dorotis su traumomis jų pačių gyvenime ir skaitant pasaulinę literatūrą, kalbančią apie įvairias traumas. Vaikų patiriama įtampa dėl atsakomybės imtis veiksmų paskatino perkelti mūsų tyrimą nuo žmogaus teisių prie veiklos ir ištirti, kokių veiksmų vaikai galėtų imtis socialiniams pokyčiams įgyvendinti. Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama šiai problemai ir klausimams, kaip mokytojai galėtų sudominti vaikus literatūra, o kartu paskatinti juos laisvai rinktis veiksmus.

Daugelyje šių tekstų kreipiamas dėmesys į tai, kaip vaikai atsigauna po patirto fizinio ir psichologinio smurto.

Autentiška veikla mokykloje

Daugelyje mokyklų dažniausia mokinių veiklos forma yra labdara: reaguodami į badą, smurtą ar stichines nelaimes, vaikai renka pinigus. Lėšų rinkimo akcijas suaugusieji dažnai siūlo kaip pavienius

projektus, o vaikai, užuot nagrinėję problemas, galvoja, kaip surinkti pinigų. Toks „ištiesk nelaimėliui pagalbos ranką“ metodas gali sužadinti vaikų užuojautą, bet ji kyla iš gailėsčio, o ne iš sąmoningo supratimo, ryšio su tokiose situacijose atsidūrusiais bendraamžiais jausmo ar tikėjimo, jog įmanoma ką nors pakeisti. Jungtinėse Valstijose per Padėkos dieną vargšams kasmet dalijami konservuoti maisto produktai. Tam vaikai į bendruomenės maisto banką iš tėvų podėlių atneša konservų skardinių „vargšams“, nepajusdami pareigos ir neturėdami supratimo apie paramą gaunančias šeimas. Kita dažna veiklos forma – savanorystė (pavyzdžiui, vaikai žaidimų aikštelėje renka šiukšles, tvarko tuščius žemės plotus ar valo užterštą upelį arba slaugos namuose lanko pagyvenusius žmones).

Nors labdara ir savanorystė yra tinkami būdai poreikiams tenkinti, ši veikla neprisideda prie socialinių pokyčių ar naujų galimybių plėtos. Šie veiksmai nesusiję su vaikų tyrimais ir patirtimi, todėl neišsirutulioja iš jų suvokimo ir lieka tik pinigų ar šiukšlių rinkimas. Šiukšlių iš upelio rinkimas yra savanoriška veikla; veiksmas įmanomas tuomet, kai vaikai tas šiukšles tyrinėja, nustato, iš kur jos atsirado, ir bendradarbiauja su bendruomene siekdami mažinti taršą (Cowhey). Vaikams reikia laiko suprasti poreikį ir ištirti jo kontekstą, kad veiksmams būtų sprendžiamos pagrindinės vietinių ir globalių problemų priežastys, o ne tik paviršinės problemos. Literatūros vaidmuo labai svarbus formuojant vaikų supratimą, kokios yra pagrindinės bado, taršos ar smurto priežastys. Savo ruožtu šis supratimas veda prie kitokių veiksmų ir ugdo užuojautą tiems, kuriems jos reikia. Veikti siekiant socialinių pokyčių – tai daugiau nei vien suteikti reikiamas paslaugas ar paaukoti pinigų; tai reiškia skatinti mokinius abejoti esama padėtimi ir stengtis, kad pasaulis taptų geresnis (Freire).

Daugelis labdaros projektų apima vien tik davimą, todėl vaikai lieka toli nuo tų, kurie patiria sunkumų. Nuoširdūs veiksmai kyla iš tarpusavio mainų – tokia patirtis naudinga visiems (Wade). Literatūra įgalina vykdyti šiuos tarpusavio mainus net ir tada, kai vaikai tiesiogiai nebendruoja su jų pagalbą priimančiais asmenimis, nes tarpusavio ryšio

* Versta iš: Kathy G. Short, "Children's Agency for Taking Action", *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, January 2012, p. 41–50.

pojūtį suformuoja knygų veikėjai. Jei įmanoma, vaikai taip pat turi prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, pamatyti, kokį poveikį turi jų įsitraukimas. Apsiribodami vien lėšų arba maisto skardinių, kurias vėliau išdalija kiti, rinkimu, vaikai taip ir nesužino, koks jų veiklos rezultatas, todėl negali dalyvauti nuolatiname veikimo, veiksmų apmąstymo ir problemų sprendimo procese, kad galėtų tinkamai veikti konkrečiame kontekste (Kaye).

Veiklų projektus mokyklose dažnai sumano ir jiems vadovauja suaugusieji, palikdami mažai vietos mokinių saviraiškai ar pasirinkimui. Suaugusieji supažindina vaikus su projektu, įtraukia juos į lėšų rinkimą, o tada siunčia surinktus pinigus atitinkamoms organizacijoms. Taigi problema ta, kad vaikai neišsiugdo poreikio laisvai veikti, o valdžia ir kontrolė lieka suaugusiųjų rankose. Suaugusieji dirba *vaikams*, o ne su *vaikais* (Hart). Laikui bėgant vaikai pripranta prie tokios hierarchijos, nebent jiems pasiūlomas kitoks požiūris į laisvę veikti. Literatūra yra viena iš alternatyvų, skatinančių imtis atsakomybės ir spręsti savarankiškai, kokių veiksmų imtis.

Literatūra yra viena iš alternatyvų, skatinančių imtis atsakomybės ir spręsti savarankiškai, kokių veiksmų imtis.

Teisių ir veiklos tyrimas

Šio tyrimo kontekstas yra kultūrinė gyventojų įvairovė pasižyminčio didelio Amerikos pietvakarių miesto rajono nedidelė valstybinė mokykla, kurioje mokosi du šimtai 5–12 metų vaikų. Mes, pedagogai, ketverius metus drauge atlikome veiksmų tyrimo projektą, siekdami parengti mokymo programą, orientuotą į literatūrą ir menu paremtą pasaulio tyrinėjimą savo teorinėms prielaidoms įgyvendinti ir mokymui organizuoti pasitelkę mokymo programos sistemą. Ši sistema išryškina daugybę būdų, kaip literatūra gali padėti vaikams kritiškai žvelgti į savo kultūrinę tapatybę ir gyvenseną konkrečioje pasaulio kultūroje, į įvairias kultūrinės perspektyvas kiekviename mokymosi etape ir sudėtingų pasaulio problemų tyrimą (Short).

Profesinio mokymosi dalimi tapo visą mokyklą apimantis žmogaus teisių tyrimas, kuriuo siekta išnagrinėti svarbius klausimus, įgalinančius imtis socialinių veiksmų. Pirmiausia dėmesį sutelkėme į žmogaus teisių problemas mokykloje, po to perėjome prie jų nagrinėjimo pasaulyje ir baigėme tuo, kad vaikai patys ėmėsi konkrečių žmogaus teisių klausimų tyrimo, kas paskatino juos imtis veiklos.

Konceptualios teisių sampratos plėtra

Žmogaus teisių tyrime daugiausia dėmesio skyrėme teisių kaip tokių žmogaus poreikių, kurie leidžia gyventi visuomenėje, sampratai. Matėme, kad vaikams sunku suvokti skirtumą tarp poreikių ir norų, taip pat ir pusiausvyrą tarp asmeninės ir grupinės atsakomybės. Išsiaiškinome, kad teisių sąvoka mokinių gyvenime iškyla jiems skundžiantis, ypač pietų metu ar per pertraukas, dėl to, kas yra „neteisinga“, todėl nusprendėme pradėti nuo sampratos, kas yra teisinga. Prieš pradėdami pokalbį apie neteisingus sprendimus mokykloje, garsiai perskaitėme *Puikiąją mokyklą* (angl. *A Fine, Fine School*) (Creech 2001), pasakojančią apie direktorių, kuris taip myli savo mokyklą, kad nori joje būti iš-tisus metus kiekvieną dieną. Taip pat parinkome daugiau paveikslėlių knygų apie mokyklą, pavyzdžiui, *Pertraukų karalienę* (angl. *The Recess Queen*)

The Recess Queen. Alexis O'Neill, Laura Huliska-Beith. Išleido: Scholastic Press, 2002

(O'Neill 2002) ir *Pasakyk ką nors* (angl. *Say Something*) (Moss 2008), kuriose daug dėmesio skiriama patyčioms ir erzinimui žaidimų aikštelėje, mokyklos valgykloje ar autobuse. Šios knygos natūraliai paskatino vaikus pasipasakoti, kas bloga jiems yra nutikę mokykloje.

Kiekvienas mokinys turėjo nubraižyti minčių žemėlapij, pažymėti jame tas mokyklos vietas, kur jam nutiko kas nors bloga, ir papasakoti savo istoriją draugui. Dauguma vaikų pasakojimų buvo susiję su suaugusiais žmonėmis, kurie vertė vaikus laukti eilėje, nutraukdavo jų žaidimą per pertrauką, savaivališkai nustatydavo taisykles arba liepdavo tyliai sėdėti mokyklos valgykloje. Kitos istorijos pasakojo apie bendraamžius, pavyzdžiui, apie tai, kad per pertrauką buvo nepriimtas žaisti, kad prarado draugą, buvo užgautas, pastumtas ar erzinamas arba iš jo buvo tyčiojama.

Aptarę minčių žemėlapius kalbėjomės, nuo ko priklausoma, kas yra teisinga, ir neteisybės jausmą apibrėžėme kaip suvokimą, jog kažkoku būdu yra pažeidžiamos mūsų teisės. Remdamiesi savo minčių žemėlapių užrašais, mokiniai, dirbdami mažomis grupelėmis, sudarė savo teisių mokykloje sąrašus, į kuriuos įtraukė, pavyzdžiui, teisę būti gerbiama ar teisę turėti daugiau vietos žaisti. Vyko smarkios ir įtraukios diskusijos, suteikiančios vaikams konceptualų savo teisių suvokimą ir stipriai susiejančios su jų pačių patirtimi.

Jaunesnieji mokiniai, ypač pirmokai ir antrokai, tvirtino nesantys atsakingi už savo veiksmus, nes manė, kad už juos viską atliks suaugusieji. Jiems atrodė, kad reikia daryti tai, ką liepia suaugusieji. Jie nemanė galintys laisvai pasirinkti veiksmų, kurie veda prie tolesnių veiksmų ir pasekmių. Kad padėtume vaikams suprasti, jog jie nėra bejėgiai, skaitėme tokias paveikslėlių knygas kaip *Fredis lieka su manimi* (angl. *Fred Stays with Me*) (Coffelt 2007), *Tėtis kartais būna pabaisa* (angl. *Daddy Is a Monster Sometimes*) (Steptoe 1983) ir *Evano kampeilis* (angl. *Evan's Corner*) (Hill 1993), kurios pasakoja apie vaikus, bandančius derėtis su tėvais. Diskutuodami apie knygą *Tėtis kartais būna pabaisa*, kurioje kalbama apie porą vaikų, manipuliujančių suaugusiais, kad iškaulyt dar vieną porciją ledų, mokiniai prisiminė, kokį liūdną veidą būdami šešiamečiai gebėdavo nutaisyti, kad įtikintų tėvus.

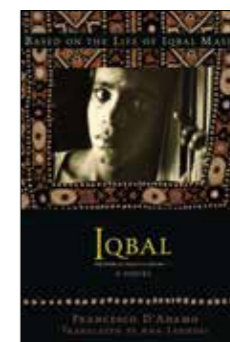
Ketvirtokus ir penktokus teisių klausimai ypač domino, jie jautėsi pajėgūs ginti mokykloje savo teises. Deja, šie mokiniai daugiausia dėmesio dar skyrė savo pačių teisėms ir manė galintys priimti sau

palankų sprendimą neatsižvelgdami į kitus. Vienas ketvirtokas tvirtino turįs teisę atlikti matematikos užduotį kada panorėjęs, nesvarbu, kokių problemų tai sukeltų klasės draugams ar mokytojams, o penktokai pageidavo nustatyti žaidimų aikštelėje tokias taisykles, kurios jiems leistų pasirinkti geidžiamiausią žaidimų vietą.

Nuo vietinio prie globalaus požiūrio

Siekdami išplėsti mokinių supratimą ir požiūrį taip, kad jų žinios apie žmogaus teises išeitų už mokyklos ribų ir apimtų pasaulinius kontekstus, pasitelkėme garsinį skaitymą ir tekstų nagrinėjimą. Parengėme grožinės ir negrožinės literatūros bei laikraščių straipsnių, kalbančių apie tokias problemas kaip vaikų darbas, diskriminacija, laisvė, smurtas, pagrindiniai poreikiai, švietimas ir aplinka. Mokiniais skirta laiko toms knygoms perskaityti ir pasikalbėti vieniems su kitais atskleidžiant jose keliamas problemas.

Taip pat garsiai skaitėme ir aptarėme daugiau paveikslėlių knygų: *Sukilėlių* (angl. *Rebel*) (Baille 1994) – apie vaiko pasipriešinimą Birmos kariniam diktatoriui, *Kilimų berniuko dovaną* (angl. *The Carpet Boy's Gift*) (Shea 2003) – apie pakistanietį berniuką, priverstą dirbti kilimų fabrike, kad grąžintų šeimos skolas. Susidomėjimas tikru berniuku Iqbalu, vado-

Iqbal. Francesco D'Adamo, Ann Leonori. Išleido: Aladdin, 2001

vavasiu judėjimui prieš vaikų darbą, paskatino knygą *Iqbalas* (angl. *Iqbal*) (D'Adamo 2001) paskaityti garsiai. Mokiniai buvo sukrėsti sužinoję, jog vaikai buvo baudžiami už klaidas prie audimo staklių, ir

pasmerkė tėvus už tai, kad šie pardavė savo vaikus į vergiją. Jų nuomone, tėvai buvo savanaudžiai, nes rūpinosi tik savimi, o ne vaikais. Pamažu mokiniai sužinojo apie didžiulį skurdą, privertusį tėvus priimti tokį sunkų sprendimą. Juos sujaukino Ikbalo noras padėti kitiems rizikuojant gyvybe. Pasakojimai apie vaikus, kurie ryžtasi veikti dėl kitų, dažnai patys sumokėdami didžiulę kainą, nukreipė mokinių dėmesį nuo asmeninės naudos prie grupinės atsakomybės ir padėjo suvokti, kad tokie veiksmai susiję su rizika ir pavojumi.

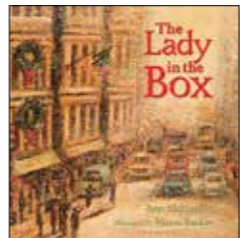
Knygas paskaitę garsiai ar tiesiog pavartę nuolat susiburdavome pasidalyti pamąstymais, kad mokiniai išsakytų savo pastabas ir minčių žemėlapuose pažymėtų žmogaus teisių problemas. Taip pat dirbdami mažomis grupelėmis vaikai atskleidė savo suvokimą ir nerimą. Pradinis mūsų siekis buvo išsiaiškinti, kuri žmogaus teisių sritis mokinius ypač domina, pavyzdžiui, vaikų darbas ar švietimas, ir imtis tos srities tyrimų tiek vietiniu, tiek pasauliniu mastu. Bet įdomiausia ir netikėčiausia mokiniams buvo patirti, kad *jie* gali veikti. Vaikai nesitikėjo gauti ką nors pakeisti, todėl diskusijose daugiausia dėmesio skyrė aptarti veiksams, kurių ėmėsi Ikbalas ir kiti jų bendraamžiai iš knygų siekdami savo aplinkoje socialinių pokyčių.

Vietinė veikla plėtojant laisvę rinktis veiksmus

Tuomet mūsų dėmesys nukrypo į veiklos strategijas. Supratome, kad patraukliausia vaikams imtis veiklos savo mokykloje. Nors mokiniams rūpėjo, kaip žmogaus teisės veikia pasaulio kontekste, bet pirmiausia jiems reikėjo patirti, kaip jos veikia jų pačių aplinkoje, kad suvoktų gebantys laisvai rinktis veiksmus, galinčius keisti padėtį. Be to, tuo metu mokiniams dar trūko išsamesnių žinių apie konkrečias pasaulio problemas, kad galėtų apgalvotai veikti. Šias problemas jie vis dar nagrinėjo, bet jau buvo pasirėngę veikti savo mokykloje.

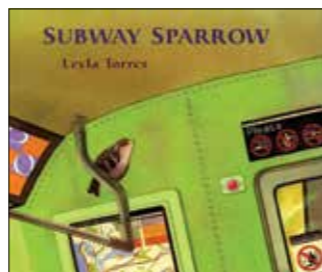
Siekdami išryškinti veiklos strategijas, ėmėmės improvizacijų pagal mokiniams žinomas knygas, pasakojančias apie vaikus, kurie susiduria su socialinėmis problemomis, ypač apie benamius ar doku-

mentų neturinčius imigrantus iš Meksikos. Mokiniai kūrė knygos *Draugai iš kitos pusės* (angl. *Friends from the Other Side*) (Anzaldúa 1993) – apie mergaitę, nuo patyčių ir pasieniečių gelbstinčių dokumentų neturintį berniuką, – ir knygos *Ponia dėžėje* (angl. *The Lady*

The Lady in the Box.
Ann McGovern, Maimie Backer.
Išleido: Turtle Books, 1997

in the Box) (McGovern 1997) – apie du vaikus, kurie padeda benamei moteriai, – personažų vaidmenis. Buvo dirbama poromis. Vienas vaikų, atliekantis reporterio vaidmenį, klausinėjo kitą, vaizduojantį knygos personažą, apie jo veiksmus knygos istorijoje. Atliekant vaikų ir suaugusiųjų vaidmenis, buvo išryškinti įvairūs požiūriai į problemas bei skirtumai tarp asmens teisių ir grupės pareigų. Nagrinėdami sudėtingas migracijos, dokumentų problemas ir pasienio pareigūnų veiksmus, vaikai išsakė užuojautą Juakinui ir piktinosi, kad imigrantui berniukui iš Meksikos teko patirti diskriminaciją ir baimę. Taip pat skaitėme knygą *Metro žvirblis* (angl. *Subway Sparrow*) (Torres 1993), kurioje paukštį gelbstintys

The Subway Sparrow. Leyla Torres.
Išleido: Square Fish, 1997

žmonės susišneka skirtingomis kalbomis, bei knygą *Samis ir negandų metas* (angl. *Sami and the Time of Troubles*) (Heide ir Gilliland 1992) apie Libano berniuką, kuris trokšta taikos, bet aidint sprogamams priverstas gyventi rūsyje. Šiose knygose pateikti bendradarbiavimo pavyzdžiai paneigia vaikų prielaidas, kad žmonės veikia vieni.

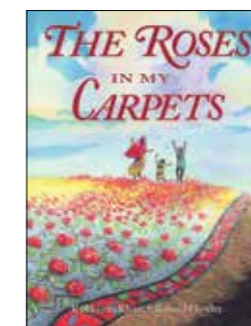
Vėliau mokiniai grįžo prie mokyklos minčių žemėlapių su juose pažymėtomis vietomis, kur jie patyrė neteisybę, ir nurodė problemas, kurias jie vis dar laikė svarbiomis. Pirminiai vaikų sudaryti minčių žemėlapiai buvo šiek tiek savanaudiški, nes juose nebuvo atsižvelgiama į tai, kaip jų norai paveiks kitus. Tikėjomės, kad grįžę prie šių žemėlapių po globalaus žmogaus teisių ir veiksmų nagrinėjimo mokiniai kitaip suvoks pusiausvyrą tarp individo poreikių ir jo atsakomybės grupei. Pokytis buvo akivaizdus, nes dabar mokiniai nebekėlė klausimų siekdami naudos sau kitų sąskaita. Grupelės iš sąrašo išsirinkdavo vieną ar dvi svarbiausias problemas, supažindindavo su jomis kitus mokinius, o tada jau leisdavosi diskutuoti visa klase. Vaikai aptarė savo pačių su problema susijusią patirtį ir sudarė sąrašą žmonių, nusimanančių apie ją. Keletą tokių asmenų jie pakvietė pasikalbėti su klase, kitus pokalbius vedė patys. Jais remiantis buvo sutarta dėl veiksmų strategijos.

Kiekviena klasė ėmėsi vienos problemos, o ne sprendė atskiras problemas pasidalijusi į grupes, nes pripažino, kad dirbant su suaugusiais sunku imtis su mokykla susijusių veiksmų, kadangi vaikams, kaip grupei, reikėjo galios savo reikalavimams pagrįsti. Viena klasė domėjosi pietų mokyklos valgykloje kokybe ir galimybe ją pagerinti, ypač pabrėždama šviežių daržovių ir vaisių trūkumą. Pasikalbėjus su mokyklos darbuotojais paaiškėjo, kad pietūs gaminami rajono centre, o paskui išvežiami po mokyklas. Supratę, kad problemos sprendimas susijęs su rajono centru, mokiniai parengė peticiją, paprašė tėvų, vaikų ir mokytojų ją pasirašyti, o tada įteikė rajono maitinimo tarnybos vadovui ir mokyklų inspektoriui. Kita klasė buvo nepatenkinta, kad nepaisoma jų nuomonės nustatant žaidimų aikštelės taisykles. Pasiteiravę tėvų, vaikai sužinojo, kad būta labai įvairių nuomonių apsisprendžiant dėl šių taisyklių. Pasikalbėjus su žaidimų aikštelės prižiūrėtojais mokiniams paaiškėjo, kodėl suaugusieji kuria taisykles, kas jas kuria, kaip atsiranda taisyklės reaguojant į konkrečią situaciją ir kaip skiriasi vyresniųjų bei jaunesniųjų mokinių požiūris į taisykles.

Prireikė laiko, kol pasirinktas problemos mokiniai išnagrinėjo įvairiais aspektais. Antroai manė,

kad šiukšlės jų žaidimų aikštelėje atsirado iš vietinio sąvartyno, ir rengėsi rašyti jo tvarkytojams protesto laišką. Tačiau tyrimas atskleidė, kad šiukšliintojai yra patys vaikai, o bėda ta, kad šiukšliadėžė yra tolimajame žaidimų aikštelės gale. Antroai pasirinko, kad šiukšliadėžė būtų pastatyta arčiau, taip pat siekė kelti kitų mokinių sąmoningumą.

Aptarti veiksmai buvo vietinio pobūdžio, bet kai kurios mokinių grupės įsitraukė ir į pasaulinę veiklą. Perskaitę *Keturias pėdas, du sandalus* (angl. *Four Feet, Two Sandals*) (Williams 2007) apie dvi afganų mergaites, susidraugaujančias pabėgėlių stovykloje Pakistane, *Rožės mano kilimuose* (angl. *The Roses*

The Roses in My Carpets. Rukhsana Khan,
Ronald Himler. Išleido: Fitzhenry and
Whiteside, 2004

in My Carpets) (Khan 2004) apie afganų berniuką, patyrusį netektį ir gyvenantį baisiais prisiminimais, ir *Vilties brolius* (angl. *Brothers in Hope*) (Williams 2005) apie priverstinę „pasiklydusių Sudano berniukų“ kelionę, ketvirtokai pajuto stiprų emocinį ryšį su vaikais, gyvenančiais pabėgėlių stovyklose. Ypač buvo atkreiptas dėmesys į santykių svarbą itin sunkiomis aplinkybėmis, į knygų personažų drąsą ir rūpinimąsi vienu kitais. Literatūra tapo priemone, paskatinusia dalytis su pabėgėlių vaikais, nesvarbu, kad su paramos gavėjais nebuvo tiesioginio ryšio. Suvokę, kad knygų personažų drąsa ir atkaklumas didžiulių sunkumų akivaizdoje juos daug ko išmokė, mokiniai nusprendė rinkti pinigus Darfūro pabėgėlių vaikams paremti. Jie panorė bent ką duoti mainais, ir šie jų veiksmai kilo iš pagarbos, o ne iš gailėsčio.

Prireikė laiko, kol pasirinktas problemos mokiniai išnagrinėjo įvairiais aspektais.

Nuo vietinio lygmens veiklos prie globalių veiksmų

Žmogaus teisių tyrimas paskatino vietos lygmens veiksmus, o vėliau atlikome tyrimą, kaip susiję galia ir badas; pastarasis tyrimas apėmė globalius veiksmus. Kad įsivaizduotų ekonomikos krizę savo bendruomenėje, mokiniai, pasitelkę paveikslėlių knygą *Skurdo laikai* (angl. *Tight Times*) (Hazen 1983), aptarė, kas yra „skurdo laikai“. Knyga pasakoja istoriją šeimos, kuri stengiasi išsilaikyti tėvui netekus darbo. Tai situacija, kurią daugelis vaikų pažįsta kaip patirtą savo pačių ar kaimynų šeimos. Mokiniai suprato, kad daugeliui šeimų tenka išgyventi „skurdo laikus“, nors vieniems tai reiškia, kad negalės vykti į Disneilendą, o kitiems tokiu atveju gresia badas ir netekti namų. Bendrumo su knygos herojais ryšys sužadino vaikams kaltės jausmą ir gailestį tiems, kurie alksta.

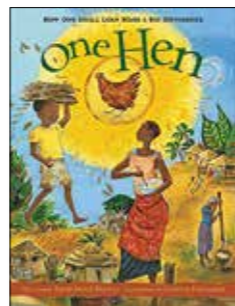
Pasitelkę grožinę ir negrožinę literatūrą, filmus ir kvietinius pranešėjus bei imituodami pasaulio puotą išnagrinėjome pagrindines bado priežastis vietiniu ir pasaulio mastu. Pasaulio puotos dramoje mokiniai pasidalijo į tris grupes, kurių kiekvienai, atsižvelgiant į pasaulio gyventojų skaičių, buvo skirta atitinkama dalis maisto: 12 proc. gavo picų daugiau, nei galėjo suvalgyti, 60 proc. ryžių ir pupelių gavo tiek, kiek galėjo suvalgyti, o 28 proc. – mažą dubenėlį ryžių, iš kurio turėjo valgyti visi bendrai. Siekiant suprasti, kas yra alkis, buvo skaitomos grožinės knygos, pavyzdžiui, *Norio Rajano daina* (angl. *Nory Ryan's Song*) (Giff 2000) apie Bulvių badą Airijoje, *Ilgas kelias iki vandens* (angl. *A Long Walk to*

A Long Walk to Water, Linda Sue Park. Išleido: HMH Books for Young Readers, 2010

Water) (Park 2010) apie „pasiklydusį berniuką“ iš Sudano, taip pat tokios negrožinės knygos kaip *Badas* (angl. *Famine*) (Bennett 1998).

Tik išnagrinėję pagrindines bado priežastis, mokiniai, bendradarbiaudami su bendruomene ir orientuotomis į tvarumą pasaulinėmis organizacijomis, suvokė, kad asmenys, priimančys aukas, jomis naudodamiesi prisiima atsakomybę už savo išlikimą. Perskaičius tokias knygas kaip *Geras daržas* (angl. *The Good Garden*) (Milway 2010) apie hondūriečių šeimą, kuri išmoksta pati užsiauginti daržovių, ar *Viena višta* (angl. *One Hen*) (Milway 2008) apie mažą

One Hen: How One Small Loan Made a Big Difference, Katie Smith Milway, Eugenie Fernandes. Išleido: Kids Can Press, 2008

berniuką iš Ganos, kuris pasiskolina pinigų, kad galėtų nusipirkti vištą, taip pat kai vienas savanoris apsilankė vietiniame maisto banke, jiems pavyko suprasti, kad tvarumas – tai nuolatinis rūpinimasis paramos gavėjais. Dalyvaudami šiame tyrime ir prisidėdami prie vietinio maisto banko vykdomo bendruomenės daržo projekto, vaikai ėmėsi vietinio lygmens, o per organizacijas, kurios aprūpina bendruomenes sėklomis ir gyvūnais, – ir globalių veiksmų.

Bado tyrimas vyko mūsų bendruomenei išgyvenant ekonomikos krizę: kai kurioms iki tol patogiausiai gyvenusioms šeimoms ėmė grėsti benamystė ir badas. Antai vieno penktoko tėvas mirė ištiktas epilepsijos priepuolio, nes neišgalėjo gauti medicinos pagalbos. Be to, mokinio mama neteko darbo, tad sielvartaujančiai šeimai staiga kilo didelis pavojus. Vaiko bendraklasiai netrukus susitelkė ir ėmėsi veiklos: rinko šeimai lėšas, reikė bendramžiui užuojautą ir artimai su juo bendravo. Berniukas, kuris žmogaus teisių tyrimo pradžioje savo teises kėlė aukščiau už klasės draugų teises, keletą savaičių lankė apylinkės gyventojus, pasakojo apie savo bendramokslį ir prašė paaukoti pinigų, kad draugo mama galėtų susitaisyti automobilį ir susirasti darbą. Šis laisvas apsisprendimas rūpintis

ne tik savimi, bet ir kitais, kuriems reikia pagalbos, buvo didžiulis pokytis.

Baigiamieji pasvarstymai

Aktyvi veikla prieštarauja individualistinei ir materialistinei daugelio visuomenių prigimčiai bei suaugusiųjų požiūriui į vaikus kaip tokius, kuriuos būtina globoti. Daugelis vaikų negali prasmingai dalyvauti priimdami svarbius savo gyvenimo sprendimus. Pasirinkimą lemia ir vaikus globoti imasi suaugusieji, užuot įtraukę juos į veiklą, įgalinančią įgyti problemų kėlimo ir sprendimo patirties. Vaikams reikia ne globos, jie turi išsiugdyti pojūtį, jog gali ir turi laisvai veikti. Vaikai suvokia save kaip žmones, mąstančius, kokių veiksmų imtis gyvenime ir pasaulyje. Būtina remtis vaikų patirtimi ir kaupti juos į įvairias perspektyvas ir socialinius veiksmus.

Vaikų iniciatyvumas laisvai rinktis veiksmus grindžiamas mintimi, kad nuo pasaulio pripažinimo tokio, koks jis yra, arba jo kritikos jie gali pereiti prie mąstymo apie galimybes (Freire). Neįmanoma imtis veiksmų, jei vaikams atrodo, kad dabarties visuomenės struktūros ir praktikų negalima pakeisti arba kad tai nuo jų nepriklauso. Literatūra, vaizduojanti veikėjus, kurie imasi veiksmų siekdami socialinių pokyčių, leidžia mokiniams suprasti tai, kas svarbu, ir įžvelgti naujų galimybių (Kornfeld ir Prothro). Veikla, paremta tokiomis knygomis, atveria klasėje erdvę leisti į pokalbius, darančius didelę įtaką mokinių pasaulėžiūrai ir grupiniam darbui. Šie aspektai ypač svarbūs vaikams išgyvenant traumas ar susidūrus su kitokiais sunkumais, jie formuoja pojūtį, jog reikia ieškoti galimybių keisti savo gyvenimą ir pasaulį.

Būtina remtis vaikų patirtimi ir kaupti juos į įvairias perspektyvas ir socialinius veiksmus.

Iš anglų kalbos vertė **Solveiga Sušinskienė**

VAIKŲ LITERATŪRA

Anzaldúa, Gloria, and Consuelo Méndez, *Friends from the Other Side / Amigos del otro lado*, San Francisco: Children's Book Press, 1997.
Baille, Allan, and Di Wu, *Rebel*, New York: Houghton Mifflin, 1994.
Bennett, Paul, *Famine: The World Reacts*, Mankato: Smart Apple, 1998.

Coffelt, Nancy, and Tricia Tusa, *Fred Stays with Me*, Boston: Little, Brown, 2007.
Creech, Sharon, and Harry Bliss, *A Fine, Fine School*, New York: HarperCollins, 2001.
D'Adamo, Francesco, *Iqbal*, New York: Aladdin, 2005.
Giff, Patricia Reilly, *Nory Ryan's Song*, New York: Scholastic, 2000.
Hazen, Barbara and Trina S. Hyman, *Tight Times*, New York: Viking, 1979.
Heide, Florence, Judith Gilliland, and Ted Lewin, *Sami and the Time of Troubles*, New York: Clarion, 1992.
Hill, E. S., and Sandra Spiedel, *Evan's Corner*, New York: Puffin, 1993.
Khan, Rukhsana, and Ronald Himler, *The Roses in My Carpets*, Toronto: Fitzhugh and Whiteside, 2004.
McGovern, Ann and Marnie Backer, *The Lady in the Box*, New York: Turtle, 1999.
Milway, Kate S., and Eugenie Fernandes, *One Hen: How One Small Loan Made a Big Difference*, Toronto: Kids Can, 2008.
Milway, Kate S., and Sylvie Daigneault, *The Good Garden: How One Family Went from Hunger to Having Enough*, Toronto: Kids Can, 2010.
Moss, Peggy, and Lea Lyon, *Say Something*, Gardiner: Tilbury House, 2004.
O'Neill, Alexis, and Laura Huleska-Beith, *The Recess Queen*, New York: Scholastic, 2002.
Park, Linda Sue, *A Long Walk to Water*, New York: Clarion, 2010.
Shea, Pegi Deitz, and Leane Morin, *The Carpet Boy's Gift*, Gardiner: Tilbury House, 2003.
Steptoe, John, *Daddy is a Monster Sometimes*, New York: HarperTrophy, 1983.
Torres, Leyla, *Subway Sparrow*, New York: Farrar Straus Giroux, 1993.
Williams, Karen, and Doug Chayka, *Four Feet, Two Sandals*, Grand Rapids: Eerdmans, 2007.
Williams, Mary, and Gregory Christie, *Brothers in Hope*, New York: Lee & Low, 2005.

ANTRINIAI ŠALTINIAI

Case, R., "Key Elements of a Global Perspective", *Social Education*, 57.6 (1991), p. 318–325.
Cowhey, M., *Black Ants and Buddhists*, Portland: Stenhouse, 2006.
Freire, P., *Pedagogy of the Oppressed*, South Hadley: Bergin & Garvey, 1970.
Hart, R., *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*, Florence: UNICEF, 1990.
Higonnet, M., "Time Out: Trauma and Play in *Johnny Tremain* and *Alan and Naomi*", *Children's Literature*, 33 (2005), p. 150–170.
Kaye, C., *The Complete Guide to Service Learning*, Minneapolis: Free Spirit, 2003.
Kornfeld, J., and L. Prothro, "Envisioning Possibility: Schooling and Student Agency in Children's and Young Adult Literature", *Children's Literature in Education*, 36.3 (2005), p. 217–239.
Nieto, S., *Affirming Diversity*, New York: Allyn and Bacon, 2008.
Short, K. G., "Critically Reading the Word and the World: Building Intercultural Understanding Through Literature", *Bookbird*, 47.2 (2009), p. 1–10.
Smith, A., "Children's Rights and Early Childhood Education", *Australian Journal of Early Childhood*, 32.3 (2007), p. 1–8.
Smith, K., "Trauma and Children's Literature", *Children's Literature*, 33 (2005), p. 115–119.
Wade, R., *Social Studies for Social Justice*, New York: Teachers College Press, 2007.

Skaitantys žmonės gyvena geriau ir laimingiau

Garsus dainininkas **Andrius Mamontovas** atsako į žurnalistės **Almos Valantinienės** klausimus

ANDRIUS MAMONTOVAS. 2021 m. (Eglės Gendrinaitės nuotr.)

SKAITYTI ĮDOMU. 1969 m.

– Pažįstame Jus kaip garsų muzikantą, roko žvaigždę, be galo kūrybingą žmogų, turintį turtingos patirties muzikos scenoje, teatre, kine. Bet mums įdomu, ar patyrė Andrius Mamontovas skaitymo stebuklą, valandėlių vienuoje su knyga, koks yra Andrius skaitytojas.

Jūsų daina „Saugok vaikystę“ prasideda žodžiais „Visos svajonės lieka kažkur praeity, vaikiškos mintys skęsta gilioj užmaršty...“ Ką prisimenate iš ankstyvosios vaikystės? Kokie epizodai įsirežę į atmintį? Laimingiausios akimirkos, mažos nuoskaudos, žaidimai, nuotyčiai...

– Prisiminimų labai daug. Atsimenu save nuo maždaug dvejų. Augau mylinčioj šeimoj, buvau pirmas anūkas giminėj, taigi visa ir tėvų, ir senelių meilė užgriuvo mane. Vaikystė buvo laiminga, tiesiog buvau mylimas.

– Kokia buvo namų aplinka ir pirmieji susitikimai su knyga? Kas Jums sekė pasakas, vartė, skaitė knygas? Kada išmokote skaityti? Gal prisimenate pirmąsias savarankiškai perskaitytas knygas?

– Mano šeimoje visi buvo susiję su mokslu. Abu tėvai gydytojai. Vienas senelis buvo hidrografas, žemėlapių sudarytojas, sudarinėjo Šiaurės vandenyno ir jame esančių jūrų bei salų žemėlapius. O kitas

senelis, Adomas Čiplys, – mokytojas ir lietuviško elementoriaus *Saulutė* bendraautorius, tad, aišku, jis ir mokė mane skaityti iš savo parašytos knygos, iš to pirmojo lietuviško elementoriaus.

Iš pradžių gyvenom su seneliais, vėliau tėvai gavo butą. Pas mus visada buvo labai daug knygų, mažiausiai tūkstantis, nes tėvas buvo mokslų daktaras, medikas. Keliuose kambariuose stovėjo knygų lentynos. Be medicininės, buvo ir galybė grožinės, visokios kitokios, ypač psichologinės, literatūros įvairiomis kalbomis.

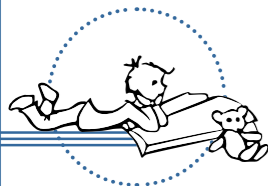
– Knygas sukaupe seneliai ir tėvai? Kokia tos bibliotekos istorija?

– Senelis turėjo biblioteką savo namuose, o tėvas kaupė savo. Turėjo jis ir kelias enciklopedijas, tokias specifines, medicinos enciklopediją, Lietuvos, literatūros enciklopediją. Dalį knygų jam mirus atidaviau kitoms bibliotekoms. Taigi knygas mačiau nuo vaikystės ir buvau prie jų pratinamas. Tai mano kasdienės palydovės.

– Gal galite prisiminti tas, kurios vaikystėje labiausiai traukė dėmesį, – pirmąsias knygas?

– Buvo tokia Ondržejaus Sekoros knyga *Skrudėliuko Ferdos nuotyčiai*. Mėgstama pasakų knyga –

SU DIEDUKU ADOMU ČIPLIU. 1969 m.

Wilhelmo Hauffo pasakos, taip pat Astridos Lindgren *Broliai Liūtaširdžiai*. Visą laik patiko šiek tiek paslapti literatūra, nebanali, su gilesnėmis tekstėmis. Skaityti buvau pratinamas nuo vaikystės. Kai suėjo aštuoneri, tėvas gana griežtai pasakė, kad privalau skaityti kuo daugiau. Tad visą paauglystę ir vėliau būdavo, kad perskaitydavau po knygą per dieną. Skaičiau labai daug ir manau, kad tai vienas pagrindinių mano tiek intelektualinio, tiek emocinio išprusimo šaltinių, nes knygos ne tik informacijos suteikia, jos padeda atverti save, padeda išmokyti mąstyti, suvokti abstrakčius dalykus. Knygos labai lavina protą. Esu dėkingas tėvui, kad buvo gana reiklus ir įskiepijo skaitymo įgūdžius.

– O kelerių išmokote skaityti?

– Prieš pat mokyklą, buvau turbūt šešerių, paskutinėj darželio grupėj.

– Kaip keitėsi skaitymo pomėgiai mokykloje, paauglystėje? Ar mokytojai puoselėjo meilę knygoms, ar vis dėlto visos užuomazgos šeimoje?

– Manau, pradžia turi būti šeimoje. Jeigu čia žmogus nepratinamas skaityti, tai nebent mokykloje labai pasiseka sutikti gerą mokytoją. Mane domino kiek kitokia literatūra, nei kad buvo mokykloje per pamokas, o tai, kas privaloma skaityti mokykloje, dažnai buvo nelabai įdomu. Visi pagrindiniai

mūsų bruožai, įpročiai pirmiausia formuojasi šeimoje. Bent jau apie save galiu taip pasakyti. Iš šeimos gavau daugiausia to, kuo remiuosi gyvenime.

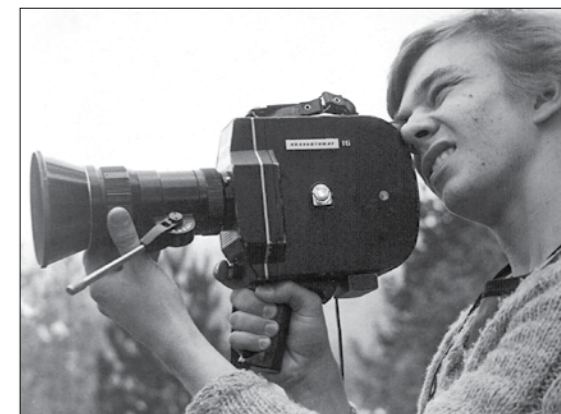
– Paprastai sakoma, kad paauglystėje, ypač berniukai, skaito kur kas mažiau, nes randa įdomesnių užsiėmimų. O Jūs, pradėjęs domėtis muzika, ar dar rasdavote laiko knygai? Kokios knygos paauglystėje brandino Jūsų asmenybę, kokie autoriai domino?

– Labai daug nuorodų gavau iš tėvo, gero literatūros žinovo. Manau, kad yra autorių, kuriuos turi būti perskaitęs kiekvienas žmogus, nes jie puikūs, lengvai skaitomi, populiarūs. Tarkim, Antoine'as de Saint-Exupéry arba Richardas Bachas. Tai paauglystės literatūra. Aš labai mėgau fantastinę literatūrą. Mokslinė fantastika buvo mano mėgstamiausia, šio žanro knygų esu skaitęs labai daug. Tokius autorius kaip Arkadijus ir Borisas Strugackiai, Isaacas Asimovas, Ray'us Bradbury, Arthuras Clarke'as. Jie sukūrė nuostabių, įtraukiančių kūrinių. Bibliotekoje ieškojau kaip tik tokių. Bet šalia to, žinoma, buvo ir kita puiki literatūra. Fantastiškas rašytojas yra ir Jules'is Verne'as. Manau, jo knygos taip pat turėtų būti privalomos kiekvienam. Kaip ir A. de Saint-Exupéry. Augančiai asmenybei, paaugliui, mano manymu, tai puiki literatūra. Šiek tiek vėliau, žinoma, Jerome'o Davido Salingerio *Rugiuose prie bedugnės*, vienas iš nuostabiausių

PENKIOLIKMETIS. 1982 m.

PANEVĖŽYJE. 1984 m.

FILMUOJANT. 1984 m.

pasaulyje literatūros kūrinių. Kaip ir Michailo Bulgakovo *Meistras ir Margarita*, kurį jau kiek vėliau reikia skaityti. Tai knygos, kurias absoliučiai kiekvienam save išprususiu laikančiam žmogui privalu būti perskaičius.

– Ar domino poezija?

– O poezijos taip niekada iki galo ir neperkandau, niekada ji manęs ir netraukė. Mano manymu, tai tokia literatūros rūšis, kurios labiau reikia klausytis. Poeziją lengviau suvokti skaitomą labai gero skaitovo arba paties autoriaus. Bandžiau skaityti, bet visiškai nelipo. Nors rašau dainas, bet poezija ir dainų tekstai man visai atskiri žanrai, susiję tik tuo, kad yra rimuoti. Dainų tekstai – tai visai kas kita, nei užrašyta poezijos knygoje.

– O bardai dainuoja poeziją...

– Taip, bet aš nesu bardas. Turbūt priklausau nuo žmogaus: kaip jis jaučia, kaip suvokia, kokia forma jam priimtina. Kiekvienas esame laisvi pasirinkti.

– Gyvenime ateina laikas, kai patys imame auginti vaikus. Ar parinkdavote savo augantiems vaikams, dukrai ir sūnui, knygų, ar išsaugojote jiems savo vaikystės knygų, ar rinkdavotės kartu su jais jau kitas knygas, naują literatūrą?

– Taip. Tebeturiu dalį paauglystės knygų – tas, kurios man buvo pačios mėgstamiausios, išsaugojau ir vaikams. Be abejo, nuolat ką nors rekomenduo-

davau, nes, kaip sakiau, knyga – vienas iš labiausiai protą lavinančių įrankių. Knygos ugdo ir fantaziją, ir mąstymą, ir gebėjimą suvokti tekstą, ir t. t. Tai tas pat, kas sporto klube treniruoti raumenis: skaityti – tai treniruoti smegenis.

Iššūkių buvo daug, nes mano vaikai jau gimė ir augo interneto amžiuje. Mano vaikystės laikais tokio didelio konkurento nebuvo. Dabar internetas labai stipriai konkuruoja su knygomis ir reikia rasti būdų, kaip sudominti vaiką knyga, kad ją skaitytų. Bet man pavykdavo. Pradedi skaityti kokią nors knygą, įdomiausioje vietoje sustoji ir sakai: o toliau skaityk pats. Be abejo, vaikams skaitydavau prieš miegą pasakas. Man vaikystėje pasakas dažniausiai skaitė tėvas. Tą jo skaitytą knygą iki šios dienos saugau – tai Gianni'o Rodari'o, žinomo italų rašytojo, *Pasakos telefonu*. Kaip ir man tėvas, taip ir aš savo vaikams jas visas esu skaitęs prieš miegą. Jos labai stipriai paveikė mano raidą, tad norėjau tai perduoti savo vaikams.

– Vis dėlto kartos skiriasi, o ir literatūros atsiranda naujos. Kokias knygas pastebėjote savo vaikų rankose? Gal tai buvo ne tik fantastinės literatūros klasika, kurią minėjote... Ar jie turėjo savų pomėgių?

– Be abejo, visi įsiklausome, kai kas nors rekomenduoja, bet patys atrandame savo knygas, o kartais knygos atranda mus. Kai kada draugai pasiūlo, kai kada netyčia pavartai kur nors knygą ir

ji tave sudomina. Kiekvienas pagal savo interesus gyvenime renkams knygas. Mane vėliau pradėjo dominti nebe grožinė, o filosofinė, psichologinė literatūra. Pasidarė įdomūs Epikteto raštai, Seneka, religinės knygos... Vėlesniame amžiuje pradėdi rinktis kryptingai, neberekia, kad kas nors rekomenduotų. Nors gera rekomendacija niekada nekenkia.

– Koks Jūsų santykis su vaikų literatūra dabar? Dar 1996 m. įkūrėte labdaros fondą „Muzikantai vaikams“, kuris Lietuvos vaikų namams nupirko ir išdalijo knygų, kitų mokymosi ir lavinimosi priemonių už beveik 100 000 litų, surinktų specialiai tam surengtame „Paramos“ festivalyje. Kaip kilo ši mintis? Ar tai tiesiog filantropija, kuria užsiima garsenybės, ar tikslinga, apmąstyta dovana?

– 1996 m. tai buvo pirmas toks renginys nepriklausomoje Lietuvoje, vėliau jau atsirado labdaros koncertų. *Paramos* tikslas buvo už surinktas lėšas nupirkti knygų ir lavinimosi priemonių. Mes labiau lankėmės ne vaikų namuose, o vadinamosiose vaikų sodybose. Žmonės paima vaikus be tėvų ir augina savo namuose. Vienoje šeimoje būna 10 ar 15 vaikų. Aplankėme nemažai tokių vaikų sodybų. Važiuodavo žinomi muzikantai, grupių nariai ir atveždavome knygų, muzikos instrumentų, pieštukų ir žaidimų – visko, kas galėtų lavinti. Tai buvo įkvepiantis veiksmas, savotiškas duoklės atidavimas už tai, ką pats gavau iš tėvų, iš mokyklos, kitų žmonių. Be abejo, pirkdami knygas vaikų sodyboms atsižvelgėme į savo patirtį. Taip kiekvienoje iš tų sodybų atsirado ir A. de Saint-Exupéry, ir J. Verne'as, ir kiti puikūs rašytojai, kurie vaikams ir paaugliams galėjo būti įdomūs.

Pasaulis nestovi vietoje, dabar yra daug naujos literatūros – ir *Žiedų valdovas*, ir *Haris Poteris*... Mano vaikams jau šitos knygos yra tam tikra konstanta (*juokiasi*), tam tikras paauglių literatūros etalonas. Bet ir senojoje literatūroje yra puikių kūrinių.

– O štai fondas „Švieskime vaikus“ rūpinasi lietuvių vaikų autorių knygų leidyba. Jūs taip pat esate prisidėjęs prie jo veiklos.

– Esu vienas iš šio fondo įkūrėjų. Bet kai Ramūnas Karbauskis nuėjo į politiką, nuo fondo veiklos nusišalinau, nes nenoriu būti susijęs su politika.

Tiesiog padėjau fondą išgarsinti ir jis iki šiol vykdo puikią misiją – dovanoja vaikams skirtas senesniųjų ir naujųjų lietuvių autorių knygas visos Lietuvos bibliotekoms, mokyklų, vaikų darželių, gydymo įstaigų bibliotekėlėms. Kasmet vyksta literatūros konkursas, autorius atrenka iš Lietuvos rašytojų sąjungos narių sudaryta komisija. Bet aš jau nuo 2016 m. šio fondo veikloje nebedalyvauju.

– Vaizdų amžiuje skaityti knygas darosi vis sunkiau. Tam reikia kur kas labiau susikaupti. Ką gali nuveikti menininkas ugdydamas jaunimo kūrybingumą, skatindamas skaityti?

– Turbūt kiekvienas turi savų būdų, kaip skatinti. Žinau viena: tie, kurie skaito daug, gyvena geriau ir laimingiau.

– Keičiasi ir literatūros turinys. Kaip manote, kas svarbiau knygose mažiems ir jauniems: įkvepianti ir pamokoma istorija, nuotyčiai? Ir ar būtina su laiminga pabaiga? O gal kaip tik vertėtų daugiau rašyti apie skaudžius dalykus?

– Kažkas yra gerai pasakęs, kad knygos ne moko, jos primena. Primena tai, ką turime savyje. Būtent tas motyvacinis momentas... Tiek linksmos, tiek liūdnos, tiek su tragiška, tiek su laiminga pabaiga knygos – ir nesvarbu, ar tai būtų melodrama, ar nuotykinė literatūra, mokslinė fantastika ar psichologinis romanas – turėtų įkvėpti kūrybai, įkvėpti apmąstymams, kad protas gautų veiklos. Tada protas tampa lankstus, geba daugiau aprėpti. Kaip ir sakiau, reikia treniruoti ne tik raumenis, bet ir smegenis, ir knygos yra pats geriausias treniruoklis.

– Ar gali knyga pakeisti žmogaus gyvenimą, padėti jam sunkiu metu?

– Be jokios abejonės. Tam tikra prasme knyga yra pokalbis su jos autoriumi. Jeigu autorius geras, tai labai gerai su juo pasikalbi. O geras pokalbis visada gali padėti.

– Ką šiuo metu skaitote?

– Dabar priešais mane guli Christopherio Hitchenso knyga anglų kalba *God is not great* (*Dievas nėra didis*).

– Manoma, kad popierinių knygų skaitymas taps vien elitinės žmonių grupės užsiėmimu. O kaip jums atrodo?

– Manau, kad forma nėra svarbi. Tarkim, man jau patogiau skaityti planšetės ekrane. Ypač kur nors keliaujant galima tiesiog telefone turėti visą biblioteką. Tai patogiau, pagaliau ir ekologiškiau: nekertami medžiai popieriui gaminti. Be abejo, popierinė knyga – tai tarsi muzikos klausymasis iš vinilo plokštelės. Tai tam tikras ritualas, tam tikras fizinis pojūtis, kai imi knygą į rankas, verti puslapį... Bet pagaliau juk svarbiausia yra turinys.

– Negaliu nepasiteirauti apie Jūsų dainų tekstus. Sakėte, kad poezija nėra Jūsų skaitymo laukas, bet vis dėlto tai tam tikras literatūros žanras. Koks tas Jūsų kūrybinis santykis, iš kur ateina dainų tekstai? Kai kas pastebi Jūsų dainų žodžiuose intertekstų. Poezijos įtakos neišvengiate?..

– Neišvengiamai patiriame kitų įtaką. Kas nors mus įkvepia, motyvuoja, kuo nors sekame. Tai ir lemia pažangą: perimame tai, kas buvo prieš mus, ir perduodame tiems, kurie bus po mūsų. Savaime suprantama, kad visos skaitytos knygos, visi jų

žodžiai yra mano galvoje, atmintyje ir rašydamas dainą kliaujuosi patirtais įspūdžiais, išgyventomis emocijomis. Žodyną, kurį vartoji, gauni iš knygų, pirmiausia iš knygų. Dainų tekstai – tai žanras, kai žodis kartu su muzika įgyja papildomą reikšmę. Juk kartais dainos tekstas, užrašytas kaip eilėraštis, atrodo banalus ar netgi beprasmis, bet skambėdami kartu su melodija žodžiai ar sakiniai įgauna visiškai naują, kartais netikėtą prasmę. Turiu muziką, kurioje yra tam tikra emocija, ir pridedu žodį. Ir žodis tampa kažkuo, kuo iki tol dar nebuvo. Labiausiai man ir patinka toji žodžio ir muzikos jungtis. Iš to dainos ir susideda.

– Jūsų klausytojai taip pat keičiasi, kaip keičiasi ir skaitytojai. Atgimimo laikų jaunuoliai jau žilagalviai. Ar jie tebėra Jūsų gerbėjai? Ką matote savo koncertuose? Ar užaugo nauja karta, kuriai galite pasakyti: „Būkim vaikai, svajokime kaip vaikai“?

– Mano koncertų auditorija labai įvairi – nuo garbaus amžiaus žmonių iki paauglių. Yra tokių, kurie klauso mano muzikos nuo tų senųjų laikų. O ypač džiugina, kad senosios paaugliškos mano dainos kažką pasako ir šių dienų paaugliams. Man tai didžiausias įvertinimas.

„PARAMOS“ FESTIVALYJE SU VAIKAIS. 1997 m.

Rubriką iliustruoja nuotraukos iš A. Mamontovo archyvo

Vytautas Račickas. Užrašas antroje nuotraukos pusėje: LIETUVAITĖ ANT ŠIENO KUPETOS...
NAUJAMETINĖ KAUKĖ. 1969 m. (Maironio lietuvių literatūros muziejaus nuosavybė)

Originali Vytauto Račicko kaukė

Š. m. sausio 1 d. vaikų rašytojas Vytautas Račickas šventė gražų 70-mečio jubiliejų (plačiau apie tai žr. rubrikoje „Kronika. Informacija. Skelbimai“, p. 62). Nuoširdžiai sveikindami jubiliatą, skelbiame netikėtą rašytojo nuotrauką iš jo moksleiviškų metų. Vaikų literatūros tyrėjas Jonas Linkevičius monografijoje *Vytautas Račickas* („Žara“, 2007, p. 50) rašo: „Vytautas mėgdavo dalyvauti naujametiniuose karnavaluose. Vienais metais jis, draugų padedamas, sufantazavo originalią kaukę, kurią pavadino „Lietuvaitė ant šieno kupetos“. Daug kas tuomet iš mokytojų ir mokinių jo nepažino.“ Naujametiniai karnavalai anuomet buvo labai populiarūs, neatsiejama mokyklinio gyvenimo dalis.

Parengė **Daiva Irena Šarkanauskaitė**

VYTAUTAS RAČICKAS

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
REMIMO
FONDAS

Medis ir lapė

Vidury didelio lauko augo medis. Niekas nežino, ar jį kas pasodino toje vietoje, ar jis pats iš vėjo atneštos sėklytės išdygo. Ir kaip atsitiko, kad tas medis, dar liaunu stiebeliu būdamas, nepražuvo. Kad jo kas nesutrypė, neišrovė, nenulaužė. Žiemos speigai pumpurų nesunaikino, vasaros karščiai šaknų neišdžiovinė, kiškiai per baltąjį badmetį žievės nenugraužė. Kasmet pavasariui išaušus, jis skleidė savo lapus, tiesė į saulę šakas, o šaknimis stengėsi kuo tvirčiau į žemę įsiskverbti. Tuo tarpu vėjai ir audros, regis, tik ir stengėsi visaip jam pakenkti. Bet medis atlaikė visus pavojus ir išliko. Užaugo. Didelis ir gražus.

Sykį tuo lauku risnojo lapė. Buvo alkana ir pavargusi. Vos kojas pavilkė. Todėl nutarė pritūpti po medžiu ir pailsėti. Prisiglaudusi prie šilto kamieno, tarė:

– Visi medžiai miške auga, o tu vidury laukų. Galėjai ir geresnę vietą susirasti.

– Susirasti... Mes, medžiai, augam ten, kur mus pasodina. Arba ten, kur vėjas ar paukštis koks sėklytę nuneša.

– Taigi... Galėjo tas vėjas ir iki miško tave panėšėti.

– Man čia labai gera, – suošė medis. – Miške tekėtų dėl vietos su kitais medžiais galynėtis. O šičia aš pats sau ponas...

– Neliūdna vienam?

– Retai vienas būnu. Šiandien štai tu, lapute, mane aplanki, rytoj gal koks kiškis atšokuos, pavargęs paukštis ant mano šakos nutūps. Be to, iš čia toli matyti.

– Matyti? Ir ką gi tu matai?

– Kaip žmonės žemę aria, kaip sėja, kaip derlių nuima, kaip po darbo dainuodami namo eina. Kartais žemdirbiai, mano pavėsyje susėdę, naujienas aptaria, rūpesčiais ir džiaugsmiais dalijasi. Oi, daug aš visko regėjau! Nes daug man metų. Tu savo oloj lindėdama kaip koks kormis tamsoj gyveni. O aš į saulę, į šviesą žiūriu...

– Užtat aš daug bėgioju. O tu iš vietos nepajudi. Na, ačiū už prieglobstį. Lik sveikas!

Ir lapė patraukė savais keliais.

Po kurio laiko ji vėl tuo lauku risnojo – šviežiais kiškio pėdsakais sekė. Bet užklupo lietus. Zuikio pėdsakus nuplovęs, lapės nugarą nemaloniai skalbti pradėjo.

Vėl ji po tuo medžiu glaudžiasi.

– Labai geroj vietoj tu, medeli, čia išsikerojai, – tarė kiek apdžiūvusi.

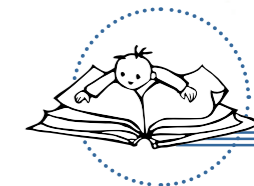
– Kodėl taip manai?

– Jeigu augtum miške, tave, ko gero, nupjautų ir gyvenimą baigtum krosnyje...

– Deja, beveik visų medžių toks likimas.

– Taigi... O šičia tu vienas. Ir labai reikalingas. Aplinkui plynas laukas. Jeigu ne tavo laja, kur nuo lietaus pasislėpčiau?

Medis nusišypsojo ir dar labiau savo šakas suglaudė.

NIJOLĖ KEPENIENĖ

Balutės Eršiolės šuoliukai

Po šilto lietučio balutė Eršiolė snūduriavo ant margų šaligatvio plytelių. Ūmai kažkas sudundėjo, sudzingsėjo.

Atsimerkė Eršiolė ir mato – mergaitė straksi.

– Ei, ei! Oi, oi! – lyg ir kažko norėjo paklausti balutė, bet mergaitė jau buvo nustraksėjusi tolyn.

– O kad taip aš galėčiau pašokti! – sudejavo Eršiolė. – Kad imčiau ir atsiplėščiau nuo šaligatvio nors per sprindį!..

Tada susikaupė ir ėmė bandyti.

Bet, kad ir kaip stengėsi, tik keli burbuliukai iškilo j paviršių.

– Ką čia darai? – prie Eršiolės pribėgo linksmas šunelis. – Ar tik ne mankštą?

– Nežinau, – atsiduso balutė. – Turbūt turėčiau labai daug mankštintis, kad mano didysis noras išsipildytų ir galėčiau atsiplėšti nuo grindinio.

– O!.. – nustebo ir nudžiugo šunelis. – Turi norą? Esi nepaprasta! Gal galėčiau tau padėti?

Ir šunelis ėmė stengtis. Visaip bandė pakelti balutę, atplėšti ją nuo margų šaligatvio plytelių. Bet veltui.

– Matai, kokia aš nepaslanki, – apsisverkė balutė. – Tikra nevěkšla.

– Nevadink savęs taip, – subarė ją šunelis. – Esi nepaprasta balutė. Turi norą. Manau, rytoj tau turėtų labiau pasisekti. Tik nenukabink nosies.

Bet šeimininkas šunelį jau tempė už pavadėlio tolyn.

– Ačiū už padėsinimą, – padėkojo balutė. – Kuo tu vardu?

– Esu šunelis vardu Rrrr, – tarė šeimininko tempiamas šunelis.

– O aš Eršiolė, – pasakė tolstančiam šuneliui balutė ir vėl įniko mankštintis. Tikrai nenorėjo savo draugo nuvilti.

– Ką čia darai? – prie Eršiolės prisėlino katinas. Jis visada sėlindavo, toks jau buvo jo būdas.

– Treniruojusi, – atsakė Eršiolė.

– Suprrratau, – murkė katinas. – Tai gal gali išriesti nugarą?

Balutė pabandė. Pūtėsi ir burbuliavo, kone užvirė, bet nugaros išriesti jai nepavyko.

– Suprrratau... – katinui buvo linksmas. – Gal pradėk nuo letenėlių.

– Kad aš neturiu letenėlių.

– Suprrratau. Gal tada nuo uodegos?

– Neturiu uodegos.

– Suprrratau... Neturi nei letenėlių, nei uodegos, bet vis tiek sieki savo. Aš esu katinas Teobaldas. Gerbiu tavo užsispyrimą.

Ir katinas Teobaldas oriai nužingsniavo tolyn.

– Aš esu Eršiolė, – šūktelėjo jam pavymui balutė.

Tada prie balutės atplasnojo pulkelis balandžių.

– Oi, kokia linksmas balutė, – burkavo šie. – Ką čia darai?

– Stengiuosi, – atsakė balutė.

– Pagirtina!

– Nuostabu ir nepaprasta!

– Nepaprasta ir nedovanotina!

– Dovanotina ir kartotina!

– Kartotina! Bis!

– Blykst!

– Plykst!

– Pykšt!!!

Jie taip šėlo ir kuteno balutę, kad, atrodė, ši tikrai tuoj atsiplėš nuo šaligatvio.

Tik ūmai kažis koks berniūkštis pervažiavo balutę dviračiu.

Tykšt!

Į visas puses pažiuro pūslai. Balutė tikrai kurį laiką buvo pakibusi ore.

Kai vėl susirinko į Eršiolę, susimąstė, ar tikrai buvo pašokusi.

Ar jai pavyko?

Ar to ir norėjo?

– Ko tokia rimta? – prie balutės, pasiramsčiuodama lazdele, priėjo senutė.

– Mąstau, – atsakė Eršiolė ir papasakojo senutei apie savo norą, pastangas ir abejones.

– Nesuk sau galvos, Eršiole. Neabejok savimi. O svarbiausia, žinok, viskam savo laikas.

Ir senutė nuėjo bilsnodama lazdele šaligatvį.

Atėjo vidudienis. Saulė ėmė smarkiau kaitinti.

Eršiole svaigo galva. Atrodė, ji netenka svorio.

Ir atsitiko stebuklas. Pamažu ji virto migla ir ėmė kilti aukštyn.

Ji jau matė namų stogus. Viename kieme jžiūrėjo pro ją prastraksėjusią mergaitę. Pamatė šunelį Rrrr ir katiną Teobaldą. Ir balandžius... Ir senutę...

– Koks gražus gyvenimas, – stebėjosi Eršiolė.

Paskui palaimingai atsiduso:

– Atrodo, man pavyko...

Ir atsitiko dar didesnis stebuklas. Danguje ji sutiko savo seses. Jų buvo tiek daug, kad visos susijungė į debesį.

Kad ims kartu šėlti!

Statė oro pilis. Tiesė vaivorykščių tiltus.

Taip užsižadė balutės, kad prižadino Perkūną.

Tas pasičiupo žaibų rykštę – tik plykst!

Išsigando Eršiolė.

Nė pati nežino, kaip čia atsitiko, bet pabiro ji mažais lašukais.

– Oi, kas man darosi???

Ir jos seselės krito lašelyčiais.

– Kaip žiauru! – šaukė viena.

– Kaip keista!

– Kaip linksmas!

Paskui visos ėmė kvatoti.

– Aš nušoksiu toli toli! Už tilto! – žadėjo viena.

– O aš dar toliau! Už katedros!

– O aš toliausiai!!!

Eršiolė nusileido minkštai. Į rožių darželį.

– Kaip gražu. Labas, – pasisveikino su rožėmis ir susigėrė į žemę.

– Na, dabar teks dar labiau paprakaituoti, kad vėl į dangų pakilčiau, – suprato Eršiolė.

Bet, kaip sakė senutė su lazdele, VISKAM SAVO LAIKAS.

Kaip balutė Eršiolė tapo jūra

Išmokusi šokinėti, balutė Eršiolė kurį laiką buvo labai laiminga.

Paskui vėl nusiminė.

– Ko tokia nelinksmas? Net pajuodusi? – sykį balutės paklausė šunelis Rrrr, kurį už gerą elgesį paleisdavo kieme pabėgioti be pavadėlio.

– Matai, drauguži, aš tokia plokščia, maža ir nesvarbi, – liūdnei atsakė jam balutė. – O štai jūra...

– Nieko sau!.. – nustebo šunelis Rrrr. – Nori tapti jūra?

– Labai norėčiau, – atsakė balutė. – Tada po mane plaukiotų laivai, o visi vadintų mane Didžiąja Eršiolės jūra.

Rrrr buvo labai gero būdo šunelis. Pilnas atjautos. Jis ilgai suko galvą. Ir sugalvojo.

– Ar nenorėtumėte pasistatyti laivo ir išplaukti juo į Didžiąją Eršiolės jūrą? – paklausė jis boružių, mankštinančių kojeles ir taškuotus sparnelius.

– Ne, nenorėtume, – atsakė vyriausia boružė Elzė. – Mes turime sparnus ir mokame skraidyti. Bet poilsiauti prie puikiosios Eršiolės jūros tikrai neatsisakytume.

Ir ėmė boružės prie Eršiolės statyti poilsio namus. Su sporto ir pramogų aikštelėmis. Ir dainelę sukūrė. Trumpą, bet prasmingą:

Darbas – sveikata!

Seniai šitą tiesą žinom.

Padirbėję jūroje

Nuovargį skandinav.

– Puiku! – džiaugėsi šunelis Rrrr. – Bet laivyno vis tiek reikėtų.

Ir aplankė jis skruzdėlyną. Gal skruzdės norėtų plaukioti po Eršiuolės jūrą?

Skruzdėlytės labai apsidžiaugė pasiūlymu. Joms tik darbo duok! O statyti laivyną – tikrai nemenkia užduotis. Dirbo, plušo. Vorus pasikvietė į talką. Šie priaudė tinklų ir tankių drobių burėms. Taip smagu visiems buvo, kad irgi dainelę sukūrė – jūreivių himną:

*Burėm vėją gaudom mes
Virš Eršiuolės jūros,
Užmetam tinklus ir štai...
Ką tinkluos mes turim?*

Gyvenimas virte virė Didžiojoje Eršiuolės jūroje ir prie jos.

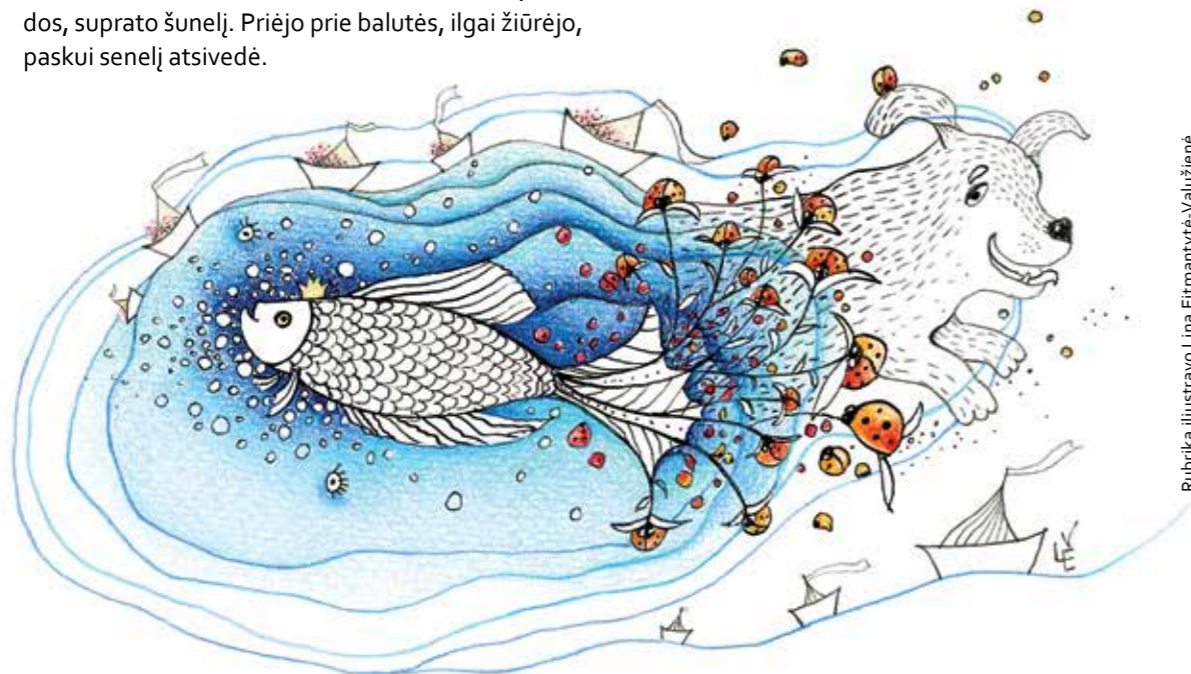
Bet visgi kažko trūko.

Kad ir kiek skruzdės jūreivės mėtė į jūrą tinklus, nepagaudavo nieko.

Ką čia bepagausi, jeigu Didžiojoje Eršiuolės jūroje negyveno jokia žuvelė.

Ir vėl ilgai suko galvą šunelis Rrrr. Paskui ėmė kalbinti berniuką, kuris dviračiu po kiemą vis važinėjo ir sykį Eršiuolę į dangų pakylėjo, nors visi sakė, kad paprasčiausiai ją ištaškė.

Iš tolo gal ir atrodė, kad šunelis Rrrr loja ant berniuko. Bet Rokas – toks buvo berniuko vardas, – rodos, suprato šunelį. Priėjo prie balutės, ilgai žiūrėjo, paskui senelį atsivedė.

Rubriką iliustravo Lina Eitmantytė-Valužienė

– Tu matai, – stebėjosi Roko senelis. – Skruzdės laivyną pastatė, o boružės poilsio namus susirentė...

Dar kiek pakraipė abu galvas ir parėjo namo. O iš ten iškilmingai išnešė žuvelę Eleonorą – akvariumo pažibą. Į Didžiąją Eršiuolės jūrą ją paplaukiot paleido.

Na, dabar jau visi buvo laimingi. Eleonora nardė po spindinčią iš laimės Didžiąją Eršiuolės jūrą. Skruzdės tai kėlė bures, tai vėl leido jas žemyn. O užmetusios tinklus būtinai sugaudavo žuvelę Eleonorą. Pasidžiaugdavo laimikiu, paskui atsiprašydavo Eleonoros už nepatogumus ir vėl ją paleisdavo. Boružėlės ilsėjos ant kranto.

Tik...

Atsitik tu man taip!..

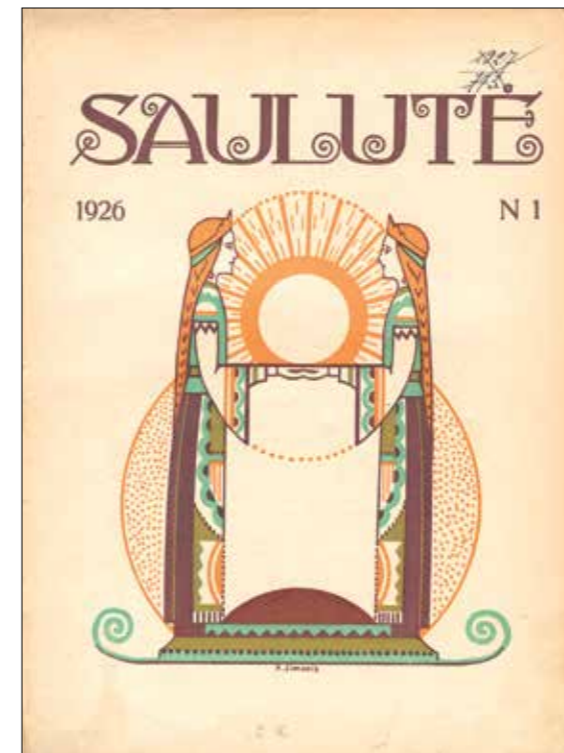
Ir vėl atėjo laikas Eršiuolei peršokti į kitą vietą. Mat saulė, įsispitrijusi į linksmąją balutę, taip užkai-tino, kad Eršiuolė vėl ėmė garuoti.

– Ruoškimės, – paragino Roko senelis ir vėl perkėlė Eleonorą į akvariumą.

Eršiuolė pakilo į dangų, pagyveno kiek oro pily, bet labai žemės ilgėjos.

Po šilto lietučio nusileido centrinėje miesto aikštėje. Ten ją aptiko šunelis Rrrr. Tuoj jis skruzdėms viską apsakė ir boružėms. Ir iškeliavo visas laivynas į centrinę miesto aikštę, į Didžiąją Eršiuolės jūrą. Ir boružės iškeliavo. Centrinėje aikštėje prie Eršiuolės pasistatys poilsivietę. Tai smagu joms bus. Galės sau dainuoti.

„Rašto pratyba“: Adomas Jakštas ir Sofija Romerienė moko rašyti

Antanas Giedrius, 1923 m. perdavęs žurnalo *Žiburėlis* leidybą Lietuvos Raudonajam Kryžiui, po dvejų metų Jurbarkė pradėjo leisti *Saulutę* (1925–1931). Pagrindiniai jo talkininkai – būrelis vietos mokytojų. Tekstai buvo siunčiami iš visos Lietuvos. Leidinys buvo laikomas labai gražiu, jį puošė daug Kazio Šimonio piešinių.

Vartydami *Saulutę*, randame Adomo Jakšto (1860–1938) eilėraščių vaikams. Pirmajame 1926 m. numeryje išspausdintas jo kūrinėlis „Rašto pratyba“ su dailininkės Sofijos Romerienės (1885–1972)

paveikslu. Šiojo pavadinimas ir autorė nurodyti žurnalo tų pačių metų penktojo numerio „Redakcijos pastaboje“: „Kaži kaip per neapsižiūrėjimą mūsų buvo praleistas be pavadinimo ir dailininkės parašo vaizdelis „Saulutės“ 1 n-ryje, 2 pusl. Ten, po tuo vaizdeliu, iš kairės pusės turi būt išspausdinta **Rašto pratyba**, o toliau, dešinėje pusėje, – *Sofijos Romerienės paveikslas*“ (p. 80). Taigi abu kūriniai to paties pavadinimo.

Publikacija patraukia aktualumu, teksto ir iliustracijos darna. Abu kūriniai dvelkia viltimi, kad skaityti, rašyti mokančiam žmogui pavyks išvengti sunkaus, juodo darbo. Išsilavinimo populiarinimas – dažna XX a. pirmosios pusės lietuvių vaikų periodikos tema.

Žurnale nurodoma tiksli A. Jakšto eilėraščio parašymo data – 1925 m. gruodžio 14 d. Kada sukurtas S. Romerienės paveikslas, nežinoma. Neaišku ir kuris kūrinys kuriam padarė įtaką. O gal pats žurnalo redaktorius sugretino du artimos temos darbus?

Koks *Saulutėje* skelbiamas S. Romerienės darbo likimas, sužinoti nepavyko. Dailininkės kūrinių yra Lietuvos dailės muziejuje, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje, Šiaulių „Aušros“ muziejuje, Kelmės krašto muziejuje, privačiose kolekcijose Lietuvoje ir užsienyje.

Adomo Jakšto eilėraštis, kiek pageduotas, spausdinamas jo kūrybos rinktinėje (Jakštas, Adomas. *Rinktinė: lyrika, satyros, vertimai ir sekimai, feljetonai* / [sudarė, įžangos straipsnį ir paaiškinimus parašė Jonas Šlekys]. – Vilnius: Vaga, 1998. – (Versmės: poezijos biblioteka). – P. 208–209).

Parengė **Reda Tamulienė** (LNB)

Rašo pratyba.

(Vaizdelis.)

Mokinė mažytė
plunksną rankoj laiko.
Pratinas rašyti
nuo pat ryto sveika.

Jau raides ji moka,
pavyzdžių nežiūri,
rašo sau laisvokai,
ką galvelėj turi.

Tai stipriau spusnoja, —
brūkšnis daros storas, —
tai plonai vedžiuoja,
kaip siūlelį voras...

Stebisi sesutė
josios jaunesnioji,
o sena bobutė
žiūri ir dūmoja:

„Gera tau, mažyte,
„Kad rašyt mokėsi:
„laišką tu mamytei
„bent pabrėžt galėsi.

„Gal, kaip ji, negausi
„vargt svetur amželį,
„gal mokytojausi
„Lietuvos kraštely...“

Taip bobutė mąsto,
o anūkė rašo:
„Mano darbo prasto
„nepapeikit,“ prašo...

25. XII. 14.

A. Jakštas.

Nakties karalienė.

Kai saulė, rytą nubudus, pažėrė į žemę milijonus rausvų spindulių, lakštingala nustojo suokus savo paskutinę gaidą ir įsilėkė giliau į alyvų krūmą.

— Kodel tu taip padarei? — tarė jai alyvos šakelė su pribrendusia ir pasirengusia jau žydėt pumpurų kekele. — Kada visi, kas tik gyvas, su saule išeina į aikštę ir džiaugias gyvenimu, tu slepies, saulę pamačius.

— Ne, — atsakė lakštingala, — aš nesislepiu nuo saulės ir širdingai ją pasveikinau, kai pasirodė ji dangaus skliaute. Tik mano giesmė nutilo, jai pasirodžius, kad aš per menka jos didybei giedoti. Aš labiausiai giedu tada, kai didingoji saulė palieka žemę ir ateina čia tamsi, skurdi naktis. Tada visi gamtos giesmininkai sumiega, pasilieku tik aš viena. Niekas nieko nenori tada jausti. Bet gyvybė gamtoje visada budi, ir aš giedu jai savo giesmes, kada kiti ilsis. Ir vadina mane nakties karaliene baltaveidis mėnulis ir tolimosios žvaigždės, ir susivėlinęs keleivis.

— Tai tu pasirinkai sunkiausią dalį, — tarė alyvos šakelė ir su mielu noru priėmė pasilsėt nakties karalienę.

Alyvos šakelė palengva supos prieš saulę, papūrusius pumpurus iškėlus, o lakštingala saldžiai miegojo. Tada ji negirdėjo dienos paukščių, kurie linksmai skraidė saulės spinduliuose arba čiulbėjo medžių pauksmėse.

Bet štai padangėj pasirodė baukštus debesėlis. Jis atsirado toli toli jūroje ir, vėjo pagautas, kažki kur plaukė. Be reikalo pavėjui lėk-

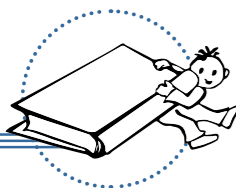
Pažinkime ukrainiečių

vaikų literatūrą

Pradžioje buvo visiškai tamsu, ničnieko nematyti.

Ir tada radosi šviesa.

Mēs matome, nes yra
šviesa. Atspindadama
supančius daiktus, šviesa
patenka į mūsų akis. Ir
smegenys paverčia ją
rečiais vaizdais.

Kultūra mums padeda tiesti tiltus tarp skirtingų tautų, bendruomenių, žmonių. Vasario 24 d. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą daugybę pasaulio žmonių paskatino atsigręžti į šią valstybę: padėti jai ir jos gyventojams materialiai, morališkai, kasdien sekti padėtį šioje šalyje ir tiesiog daugiau, plačiau pasidomėti jos istorija ir kultūra. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros departamento specialistai siūlo pažinti ukrainiečių vaikų literatūrą.

Ukrainiečių knygų vertimų nėra itin daug, bendras skaičius nesiekia šimto. Tarp grožinės literatūros vertimų daug sovietmečiu leistų kūrinių įvairaus amžiaus vaikams ir paaugliams. Šiandien tos knygos pasenusios ir nepatrauklios dabartiniams skaitytojams. Be to, atsižvelgdami į Ukrainoje šiauriniuose vykstantį karą ir Rusijos skleidžiamą dezinformacijos kiekį bei tai, kad sovietmečiu leistos knygos gausu propagandos, nusprendėme į toliau pateikiamą sąrašą to laikotarpio knygų neįtraukti. Moksliškai ir kitiems besidomintiems informacija apie šiuos leidinius laisvai prieinama elektroninių paslaugų portale ibiblioteka.lt. O mes siekiame aktualizuoti ir šių dienų skaitytojams pasiūlyti ukrainiečių autorių knygas, kurios Lietuvoje pasirodė atkūrus nepriklausomybę.

Kita vertus, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad sovietmečiu buvo išleisti keturi ukrainiečių liaudies pasakų rinkiniai, taip pat atskirų pasakų, liaudies dainelių knygelių. Ankstyviausias pasakų rinkinys – *Ukrainiečių liaudies pasakos* – pasirodė 1949 m. Vėliau dienos šviesą išvydo rinkiniai *Šiaudinis jautukas* (1967), *Trys aukso žodžiai: Užkarpotės pasakos* (1971), *Neregėta negirdėta* (1978). Pakartotinių leidimų sulaukė pasaka *Pirštinė* (pirmas leidimas 1955). Būtų gerai išleisti ukrainiečių liaudies pasakų, smulkiosios tautosakos, vaikų dainų rinkinių, atskirų nedidelių knygelių ir šiandieniniams vaikams.

Per trisdešimt pastarųjų metų pasirodė apie dvidešimt grožinių ukrainiečių autorių knygų vaikams, visos jos išleistos jau po 2000 m. Yra kūrinių įvairių amžiaus grupių vaikams. Vyrauja fantastinė ir pasakinė literatūra. Paminėtinos, pavyzdžiui, komiškoji Lesios Voroninos istorija *Superagentas 000*. *Auksinės kengūros paslaptis*, detektyvinė Jurijaus Nikitinskio knyga *Dingusio naktipuodžio istorija* ir kt.

Savitas yra Makso Frajaus atvejis. Į lietuvių kalbą išversta jo septynių dalių fantastinė serija vyresniems paaugliams „Echo labirintai“. Makso Frajaus slapyvardžiu yra pasivadynusi Svetlana Martynčik – ukrainietė kūrėja, rašanti rusų kalba ir knygas leidžianti Rusijoje, o gyvenanti Lietuvoje.

Po 2000 m. išleistos britų riterių pasakos *Ūkano tojo Albiono pasakos* ir keli Hanso Christiano Anderse no pasakų rinkiniai yra iliustruoti ukrainiečių dailininkų. Daugiausia tai įspūdingi Vladislavo Jerko darbai.

Įdomu, kad kone vienu metu – 2021 m. pabaigoje ir 2022 m. pradžioje – pasirodė net trys puikūs ukrainiečių autorių knygų vertimai. Tai dvi išskirtinės,

aukšta vizualine kokybe pasižyminčios pažintinės knygos apie regą ir klausą – Romanos Romanyšyn ir Andrijaus Lesivo *Taip aš matau* ir *Garsiai, tyliai, kuždomis* – bei nuotaikinga animalistinė Halynos Vdovyčenko pasaka *36 ir 6 katės*.

Taip pat pastaraisiais metais išleista gan daug iš ukrainiečių kalbos verstų pažintinių, o ypač taikomųjų knygų mažiems vaikams, padedančių lavinti kalbą, atmintį, smulkiąją motoriką, matematikos ir kitus svarbius įgūdžius.

Tegul šis sąrašas (atskirose jo dalyse knygos pateikiamos chronologine tvarka nuo pačių naujausių) paskatina tėvus ir vaikus, mokytojus, bibliotekininkus, leidėjus, vertėjus, kitus kultūros žmones atsigręžti į ukrainiečių vaikų literatūrą ir kultūrą.

Grožinė literatūra, tautosaka

Halyna Vdovyčenko. *36 ir 6 katės: ūsuota ir uodeguota istorija vaikams*. Iš ukrainiečių kalbos vertė Donata Rinkevičienė, iliustravo Natalka Haida. Vilnius: Tyto alba, 2022.

Kateryna Jehoruškina. *Riešutėnų drąsuolių pasakaitės: su psichologiniais patarimais vaikams ir suaugusiesiems*. Iš ukrainiečių kalbos vertė Donata Rinkevičienė, iliustravo Aliona Jastremska. Vilnius: Presvika, 2021.

Stebuklinga pirštinė: pasaka. Iš ukrainiečių kalbos vertė Dominykas Urbas, iliustravo Giedrė Sen. Kaunas: Dajalita, 2020.

Oleg Čaklun. *Berniukas ir jūra = The Boy and the Sea*. Iš ukrainiečių kalbos vertė Raimondas J. Nabus, dailininkė Julija Pylypčatina. Vilnius: Mažoji raidė, 2017.

Oleg Čaklun. *Svajonė = Dream*. Iš ukrainiečių kalbos vertė Raimondas J. Nabus, dailininkė Julija Pilipčatina. Vilnius: Mažoji raidė, 2016.

Maryna ir Serhijus Djačenko. *Karalystės raktas: romanas*. Iš anglų kalbos vertė Vytautas Tunkūnas. Vilnius: Bonus animus, 2014.

Lesia Voronina. *Superagentas 000. Auksinės kengūros paslaptis: detektyvas vaikams*. Iš ukrainiečių kalbos vertė Irena Aleksaitė, iliustravo Katerina Biletina. Vilnius: Nieko rimto, 2012.

Yuriy Gorbachevskiy. *Žvaigždžių pasaka*. Vilnius: A and RS group LT, 2012.

Jurijus Nikitinskij. *Dingusio naktipuodžio istorija*. Iš rusų kalbos vertė Dalia Saukaitytė, iliustravo Michail Aleksandrov. Vilnius: Nieko rimto, 2012.

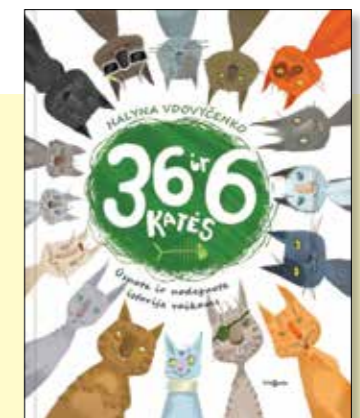
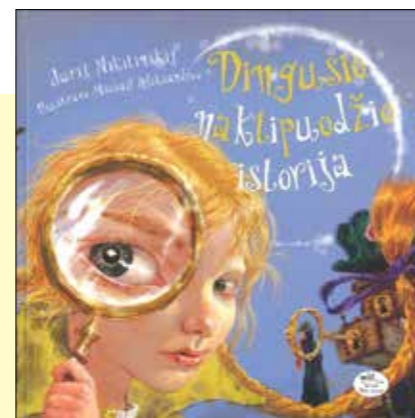
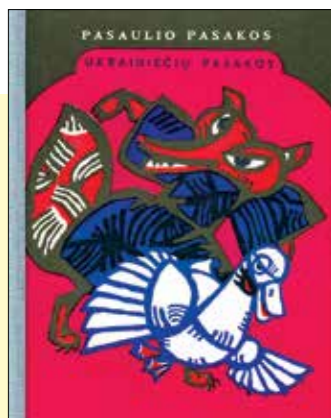
Maksas Frajus. *Ugurbado sugrįžimas* (septintoji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Dalia Saukaitytė, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2011.

Maksas Frajus. *Saldieji Gravio sapnai* (šeštoji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Stasys Gimbutis, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2011.

Maksas Frajus. *Žalieji Išmos vandenys* (penktoji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Stasys Gimbutis, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2010.

Maksas Frajus. *Tamsioji pusė* (ketvirtoji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Dalia Saukaitytė, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2007.

Maksas Frajus. *Paprasti stebuklingi daiktai* (trečioji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Dalia Saukaitytė, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2006.

Pirštinė: ukrainiečių pasaka. Iš rusų kalbos vertė Jonas Stukas, iliustravo Jevgenijus Račiovas. 2-oji laida. Vilnius: Gimtasis žodis, 2006.

Maksas Frajus. *Amžinybės glėbyje* (antroji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Dalia Saukaitytė, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2005.

Maksas Frajus. *Atėjūnas* (pirmoji serijos „Echo labirintai“ knyga). Iš rusų kalbos vertė Dalia Saukaitytė, iliustravo Sigutė Ach. Vilnius: Nieko rimto, 2005.

Marijka Lugovik. *Vilkiukas giliai giliai jūroje: pasaka.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Rita Kaminskaitė, dailininkė Sofija Us. Vilnius: Naujoji Rosma, 2004.

Pažintinė literatūra

Romana Romanyšyn, Andrij Lesiv. *Taip aš matau.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Donata Rinkevičienė. Vilnius: Baltų lankų vadovėliai, 2021.

Romana Romanyšyn, Andrij Lesiv. *Garsiai, tyliai, kuždomis.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Donata Rinkevičienė. Vilnius: Baltų lankų vadovėliai, 2021.

Natalija Čub. *Mandagumo abėcėlė: istorija apie mažą mergaitę, jos draugą, gerą elgesį ir stebuklingus nuotykius: enciklopedija mažiesiems vunderkindams.* Iš rusų kalbos vertė Aleksandra Kelpšė. Klaipėda: Liūtai ne avys, 2020.

Vasil Fedijenko. *Metų laikai: pavasaris, vasara, rudenis, žiema: kaip keičiasi gamta, ką veikia žmonės: knyga su atvartėliais.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, iliustravo Marina Puzirenko. Vilnius: Presvika, 2019.

Ukrainiečių dailininkų iliustruotos knygos

Geriausios Anderseno pasakos. Iš danų kalbos vertė Dalius Norkūnas, iliustravo Yana Fefelova. Vilnius: Alma littera, 2021.

Hans Christian Andersen. *Skiltuvai: pasaka.* Iš danų kalbos vertė Ieva Toleikytė, iliustravo Vladyslav Yerko. Vilnius: Nieko rimto, 2013.

Ūkanotojo Albiono pasakos: britų riterių pasakos. Iš rusų kalbos vertė Rita Kaminskaitė, dailininkas Vladislavas Jerko. Vilnius: Naujoji Rosma, 2004.

Hansas Kristianas Andersen. *Sniego karalienė: pasaka.* Iš anglų kalbos vertė Danutė Barisuskaitė, dailininkas Vladislavas Jerko. Vilnius: Naujoji Rosma, 2002.

Taikomosios knygos su ugdomosiomis užduotimis

4–5 metų vaiko žinytas: raidės, skaičiai, pasaulis. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, dailininkė S. M. Tichova. Vilnius: Presvika, 2021.

5-mečių užduotys: garsai ir raidės, skaičiai ir skaitmenys, loginis mąstymas, rankos lavinimas. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2021.

4-mečių užduotys: garsai ir raidės, skaičiai ir skaitmenys, loginis mąstymas, rankos lavinimas. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2021.

Pirmieji skaitymo žingsneliai: 5–6 metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2021.

Pirmieji raidžių pažinimo žingsneliai: 4–5 metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2021.

6-mečių užduotys: garsai ir raidės, skaičiai ir skaitmenys, loginis mąstymas, rankos lavinimas. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2020.

Noriu išmokti: užduotys 4-erių metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, dailininkas O. O. Rac. Vilnius: Presvika, 2020.

Noriu išmokti: užduotys 5-erių metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė; kalbos užduotis parengė Danguolė Straizienė; dailininkas O. O. Rac. Vilnius: Presvika, 2020.

Noriu išmokti: užduotys 6-erių metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė; kalbos užduotis parengė Danguolė Straizienė; dailininkas O. O. Rac. Vilnius: Presvika, 2020.

Pratimų rinkinys 5–6 metų vaikams: raidžių pažinimas, kalbos ugdymas, matematika, logikos ugdymas, rankos lavinimas, saugumas ir sveikata, gamtos pažinimas, aplinkosauga. Ugdymo turinį pritaikė ir iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, iliustracijas piešė Julija Litvin, Liudmila Tkač, Svitlana Bedna, Oliona Demčak. Vilnius: Presvika, 2020.

Oksana Gnatkivska, Natalija Chrebtova. *Pratimai 4-mečiui: ugdome matematinį mąstymą.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, iliustravo Liudmila Tkač, Julija Litvin ir Ivana Sadova. Vilnius: Presvika, 2019.

Galina Sapun, Lesia Vozniuk. *Pratimai 4-mečiui: laviname dėmesį, atmintį, loginį mąstymą.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, iliustravo

Liudmila Tkač, Julija Litvin ir Ivana Sadova. Vilnius: Presvika, 2019.

Oksana Gnatkivska, Natalija Chrebtova. *Pratimai 3-mečiui: ugdome matematinį mąstymą.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, iliustravo Liudmila Tkač, Julija Litvin ir Ivana Sadova. Vilnius: Presvika, 2019.

Galina Sapun, Lesia Vozniuk. *Pratimai 3-mečiui: laviname dėmesį, atmintį, loginį mąstymą.* Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė, iliustravo Liudmila Tkač, Julija Litvin ir Ivana Sadova. Vilnius: Presvika, 2019.

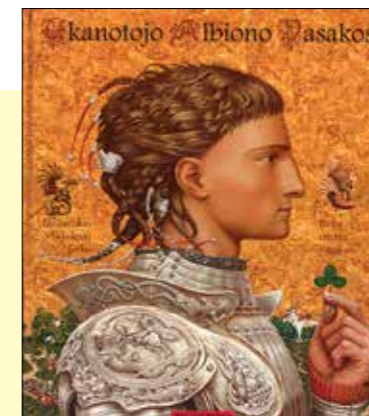
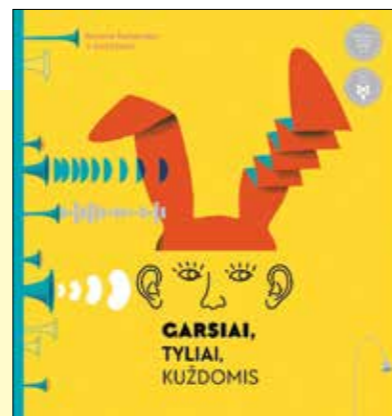
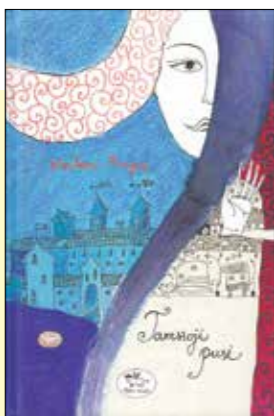
Pirmieji rankos lavinimo žingsneliai 4–5 metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2019.

Pirmieji rankos lavinimo žingsneliai 5–6 metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2019.

Pirmieji matematikos žingsneliai 5–6 metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2019.

Pirmieji matematikos žingsneliai 4–5 metų vaikams. Iš ukrainiečių kalbos vertė Jūratė Žižytė. Vilnius: Presvika, 2019.

Parengė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros departamento Tyrimų ir sklaidos skyriaus specialistai

Reikalavimai mokslo straipsniams

Žurnalo *Rubinaitis* mokslinis numeris yra skirtas naujausiems vaikų ir jaunimo literatūros tyrimams, kurių autoriai tiek gilinasi į literatūros istoriją, tiek analizuoja šiuo metu vykstančius procesus. Išskirtinis dėmesys teikiamas tarpdisciplininiais tyrimams, kurie aprėpia reiškinius, susijusius su vaikams, paaugliams ir jaunimui skirta literatūra (knygų iliustracijų, filmų, spektaklių, kompiuterinių žaidimų, meno istorijos, vaikų ir jaunimo literatūros didaktikos, lektologijos ir pan. tyrimai).

Recenzuojamame moksliniams tyrimams skirtame *Rubinaičio* žurnalo numeryje skelbiami tik originalūs, iki šiol nespausdinti mokslo straipsniai lietuvių kalba.

Žurnalo redaktorių kolegijai el. pašto adresu rubinaitis@ibbylietuva.lt pateikiamas pagal nurodomus reikalavimus visiškai parengtas straipsnio elektroninis variantas.

Kartu su mokslo straipsniu autorius turi pateikti anotaciją (ne mažiau kaip 2500–3000 spaudos ženklų su tarpais), 4–6 raktažodžius ir straipsnio santrauką anglų kalba (2500–3000 spaudos ženklų su tarpais). Straipsnio viršuje turi būti nurodyta informacija apie autorių (vardas, pavardė, mokslinis laipsnis, pedagoginis vardas, atstovaujama įstaiga ir el. pašto adresas).

Teikiamos mokslinės publikacijos apimtis neturi viršyti 30 tūkst. spaudos ženklų. Dėl didesnės apimtys straipsnių skelbimo sprendžia žurnalo redaktorių kolegija.

Straipsnio tekstas turi būti parengtas *Microsoft Word* programa, naudojant *Times New Roman* 12 punktų dydžio šriftą su 1,5 eilutės intervalu. Išnašos – puslapio apačioje, 10 punktų dydžio, jų numeracija ištisinė.

Citatos ir bibliografiniai aprašai turi būti parengti pagal toliau pateikiamus nurodymus.

Teikiamoje publikacijoje citatos pateikiamos kabutėse („“), jeigu straipsnio autorius įterpia korekciją, ją būtina išskirti laužtiniais skliaustais ([]).

Kursyvu išskiriami leidinių pavadinimai, jų dalių (straipsnių, apsakymų, eilėraščių, pasakų *etc.*) pavadinimai nurodomi kabutėse.

Literatūros nuorodos tekste turi būti pateikiamos skliaustuose, nurodant autoriaus pavardę, publikacijos metus, po kablelio – puslapį, pvz.: (Pavardenis metai, **); jei vartojama leidinio santrumpa, tada nurodomas tik puslapis, jei leidinys tęstinis – ir tomas, neatskiriamas kableliu, pvz.: (TRUMPINYS TOMAS **).

Cituojant tą patį leidinį ar straipsnį iš eilės antrą ir daugiau kartų, skliausteliuose nurodoma (Ibid.) ir pasikeitęs puslapis (Ibid., **).

Užsienio autorių darbai straipsnyje turi būti cituojami lietuvių kalba, esant poreikiui, originalų tekstą pateikiant išnašose. Jeigu cituojamas kūrinys yra išverstas į lietuvių kalbą, publikacijoje reikia nurodyti jo lietuvišką pavadinimą, skliausteliuose įrašant ir originalųjį.

Asmenvardžiai netrumpinami. Pirmą kartą tekste pateikiamas visas vardas ir pavardė, kartojant rašoma tik to paties asmens pavardė. Visą vardą ir pavardę galima pakartoti stilistiniais sumetimais. Nelietuviški tikriniai vardai rašomi autentiški pagal priimtas lietuvių kalbos taisykles.

Leidinio bibliografinis aprašas turi būti išsamus. Užsienio autorių leidinių aprašai pateikiami originalo kalba. Kirilikos rašmenys pateikiami neperrašyti lotyniškais rašmenimis.

Knygos, monografijos apraše būtina nurodyti autoriaus vardą ir pavardę, knygos pavadinimą kursyvu (jei knyga išversta į lietuvių kalbą, nurodomas vertėjas), sudarytoją, leidimo vietą, leidyklą (leidimą), metus, puslapį:

Vardenis Pavardenis, *Leidinio pavadinimas*, [iš * kalbos vertė (sudarė) vertėjo (sudarytojo) vardas pavardė], leidimo vieta: leidėjas, metai, p. **.

Leidinio paantraštė nuo pavadinimo atskiriama dvitaškiu:

Vardenė Pavardenė, *Leidinio pavadinimas: leidinio paantraštė*, leidimo vieta: leidėjas, metai, p. **.

Aprašant šaltinį iš archyvo, rankraščio, nurodomas šaltinio pavadinimas, data, archyvo pavadinimas, fondo numeris, aprašo numeris, bylos numeris, lapo numeris.

Pateikiant straipsnio, spausdinamo periodiniame leidinyje, aprašą, būtina nurodyti jo autoriaus vardą ir pavardę, straipsnio pavadinimą kabutėse, periodinio leidinio pavadinimą kursyvu, leidimo metus, numerį, puslapius:

Vardenis Pavardenis, „Straipsnio pavadinimas“, *Leidinio pavadinimas, metai, Nr. *, p. **–***.

Jeigu cituojamas straipsnis yra spausdintas straipsnių rinkinyje, enciklopedijoje ar tęstiniame leidinyje, nurodomas autoriaus vardas ir pavardė, straipsnio pavadinimas kabutėse, leidinio pavadinimas kursyvu, sudarytojo (-ų) vardas ir pavardė, leidimo vieta, leidykla, leidimo metai, (tęstinio leidinio tomo numeris), puslapiai:

Vardenė Pavardenė, „Straipsnio pavadinimas“, *Leidinio pavadinimas, sudarytojo (-ų) vardas (-ai) pavardė (-ės)*, leidimo vieta: leidėjas, metai, p. **–**.

Jeigu cituojamas straipsnis yra kito autoriaus knygos dalis (pvz., pradžios ar pabaigos žodis ir pan.), nurodomas straipsnio autoriaus vardas ir pavardė, straipsnio pavadinimas kabutėse, žodis „in“,

leidinio autoriaus vardas ir pavardė, leidinio pavadinimas kursyvu, leidimo vieta, leidykla, leidimo metai, puslapiai:

Vardenė Pavardenė, „Straipsnio pavadinimas“, in Vardenis Pavardenis, *Leidinio pavadinimas*, leidimo vieta: leidėjas, metai, p. **–**.

Internetiniai šaltiniai aprašomi nurodant straipsnio pavadinimą, interneto prieigos adresą, skliausteliuose pateikiant datą, kada žiūrėta:

Vardenis Pavardenis, „Straipsnio pavadinimas“, interneto prieiga: interneto prieigos adresas (žiūrėta 20**.-**-**).

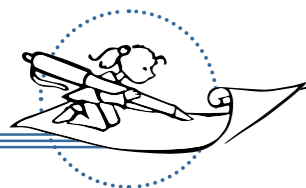
Straipsnio iliustracijas būtina sunumeruoti ir pateikti atskirais PNG, TIFF ar JPEG failais; atskirame dokumente būtina pateikti jų aprašymus su nurodymais, kurioje straipsnio vietoje jas numatyta įterpti. Straipsnio autorius įsipareigoja užtikrinti, kad redakcijai pateiktos iliustracijos nepažeidžia autorių teisių. Taip pat straipsnio autorius pateikia savo nuotrauką TIFF arba didelės raiškos JPEG failu.

Rubinaičio žurnalo moksliniam numeriui pateiktus straipsnius recenzuoja ne mažiau kaip du redaktorių kolegijos parinkti recenzantai (redaktorių kolegijos nariai ar kiti straipsnyje nagrinėjamos temos specialistai). Recenzavimas yra anoniminis: recenzentams įteikiamas anoniminis tekstas, o autoriui atsiunčiamos anoniminės recenzijos.

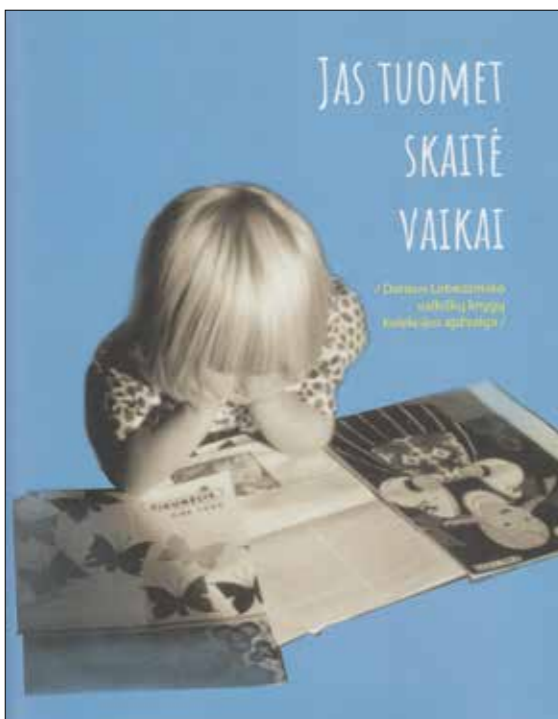
Recenzijose nurodoma, ar straipsnį galima priimti be pataisų; ar jį reikia taisyti, bet be pakartotinio recenzavimo; ar reikia taisyti su pakartotiniu recenzavimu; ar straipsnis atmetamas.

Autoriai garantuoja, kad straipsnio turinys, išvados ir kiti komponentai nėra skelbti kituose leidiniuose, kad darbuose nėra plagijavimo, sukčiavimo, duomenų klastojimo ar kitų mokslo publikavimo etikos pažeidimų. Autoriai atsako už minėtų pažeidimų atvejus savo straipsniuose.

Žurnalo redaktorių kolegija pasilieka teisę publikavimo reikalavimų neatitinkančių straipsnių nesvarstyti; taip pat pasilieka teisę tekstus redaguoti, taisyti, derinant su darbo autoriumi.

Kronika. Informacija. Skelbimai

Parodos „Jas tuomet skaitė vaikai“ katalogo viršelis

2021 m. lapkričio 25–2022 m. sausio 22 d. Maioronio lietuvių literatūros muziejuje veikė Dariaus Lebedzinsko senų knygų vaikams kolekcijos paroda „Jas tuomet skaitė vaikai“.

Vaikų knygas D. Lebedzinskas pradėjo rinkti prieš maždaug šešerius metus, antikvariate pamatęs pluoštelį tarpukario vaikų knygų. Netrukus ėmė aktyviai ieškoti senųjų leidinių knygynuose, internete, jam talkino ir išeiviai, draugai iš užsienio. Dabar jo kolekcijoje daugiau kaip 1000 knygų, tai didžiausia privati tokio pobūdžio kolekcija Lietuvoje.

Senųjų vaikų knygų rinkinys – tai unikali galimybė pažvelgti į laikotarpį, kai lietuvių vaikų lite-

ratūra dar tik formavosi. Kolekcininkas didžiuojasi retesniais knygų egzemplioriais, tarp kurių – Simono Stanevičiaus *Szeszes pasakas* (1829), Motiejaus Valančiaus *Vaikų knygelė* (1868), pirmoji vaikams skirta knyga su paveikslėliais. Kolekcijoje nemažai ir kitų svarbių XIX a. leidinių, daugiausia skirtų maldai ir mokymuisi. To meto religinės knygelės ir elementoriai padėjo pagrindus pasaulietinei lietuvių vaikų literatūrai. Gausiausia kolekcijos dalis – 1918–1940 m. knygos, nes tarpukariu vaikų literatūra suklestėjo, tapo modernesnė, žaismingesnė, labiau orientuota į adresatą.

Parodoje buvo rodomi keli šimtai pačių vertingiausių eksponatų, sugrupuotų chronologiškai pagal temas. Išleistas parodos katalogas.

Jau keli dešimtmečiai Lietuvos vaikų literatūros pasaulyje gruodis neįsivaizduojamas be mokslinio-praktinio seminaro „Prano Mašiotė skaitymai“. 2021 m. gruodžio 17 d. seminaras vyko 32-ąjį kartą. Kaip jau įprasta COVID-19 pandemijos sąlygomis, buvo pasirinkta virtuali forma, renginys transliuotas „Teams“ platformoje.

Seminaro tema – viltis, glaudžiai susijusi su pastarojo meto išgyvenimais ir psichologine atmosfera. Literatūros, knygų meno, teatro specialistai vilties motyvą nagrinėjo penkiuose pranešimuose: Džiuljeta Maskuliūnienė (literatūrologė, prof. dr., LNB) „Ko viliasi Motiejaus Valančiaus didaktinių kūrininių personažai? (220-osios rašytojo gimimo metinėms)“, Eglė Baliutavičiūtė (literatūrologė, LNB) „Nelaiminga pabaiga – vaikų ir paauglių literatūros tabu? Kevin Brookso knygos *Dienoraštis iš bunkerio atvejis*“, Danguolė Kandrotienė (leidyklos „Debesų

Aušros Kiudulaitės pranešimo iliustracija

ganyklos“ vadovė) „Pabėgėlių tema šiuolaikinėje vaikų literatūroje“, Aurelija Čeredaitė (aktorė, režisierė, rašytoja ir edukacinių programų kūrėja) „Teatro metodų taikymas asmenybei ugdyti“, Aušra Kiudulaitė (knygų vaikams kūrėja) „Mano knygų skaitytojai yra mano pačios viltis“.

Baigiamoji seminaro dalis – *Rubinaitis* žurnalo 100-ojo numerio sutiktuvės. Jose vyriausiąjį redaktorių Kęstutį Urbą kalbino Dž. Maskuliūnienė. 1994-ųjų gruodį, taip pat per „Prano Mašiotė skaitymus“, buvo pristatytas pirmasis šio žurnalo numeris. Specializuoto žurnalo apie vaikų literatūrą pasirodymas buvo nemenkas įvykis Lietuvos kultūros pasaulyje, net svarbiausia to meto žiniasklaida – *Vakarinės naujienos, Literatūra ir menas* – jį pastebėjo ir anonavo. 1995–1999 m. *Rubinaitis* buvo leidžiamas du kartus per metus, 2000 m. tapo ketvirtinis, pradėtas prenumeruoti, nuo 2007 m. – spalvotas. Nors tiražas nuo 3000 egz. susitraukė iki 500–600 egz., žurnalas, atlaikęs visas krizes ir negandas, nuėjo ilgą 27 metų leidybos kelią.

Šimto žurnalo numerių puslapiuose – apie 1200 publikacijų, beveik 400 pavardžių: straipsnių ir kitų

tekstų autoriai, pokalbininkai ir pokalbių rengėjai, grožinių tekstų kūrėjai, informacinių laiškų autoriai. Daugiausia *Rubinaičiui* rašė K. Urba, Dž. Maskuliūnienė, Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, Loreta Žvironaitė, Loreta Jakonytė, Gintarė Adomaitytė, Roma Kišūnaitė, šviesaus atminimo Neringa Dangvydė Macatė (Mikalauskienė).

Nors daugiausia vietos žurnale tenka straipsniam, apžvalgoms, recenzijoms, bibliografijai, bet skaitytojų mėgstamiausi, daugiausia dėmesio susilaukiantys yra „Mano vaikystės skaitymai“. Šioje pokalbių rubrikoje pakalbinta 100 Lietuvoje gerai žinomų kultūros ir meno asmenybių – rašytojų, vertėjų, literatūrologų, knygotyrininkų, dailininkų, muzikų ir kt. Ketvirtajame 2021 m. numeryje spausdinamas pokalbis su svarbiausiu *Rubinaičio* žmogumi, vienu iš žurnalo įkūrimo iniciatorių, jo vyriausiuoju redaktoriumi K. Urba. Tik jo begalinių pastangų ir entuziazmo dėka žurnalas išsilaikė tiek metų. Tačiau 100-ojo žurnalo numerio sutiktuvės buvo ne tik džiugi, bet ir kiek liūdnuoka akimirka, nes su šiuo numeriu K. Urba paliko vyriausiojo redaktoriaus pareigas. Toliau *Rubinaičio* leidybai vadovaus Dž. Maskuliūnienė.

Rubinaičio numerių viršeliai 1994–2021 m.

2022 m. sausio 18 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vyko sukaktuvinė rašytojo Vytauto Račicko popietė „Nuo Zuikos iki Juzulio“. Vienas populiariausių lietuvių vaikų rašytojų, gimęs tą pačią dieną kaip ir literatūros klasikas Kristijonas Donelaitis, sausio 1-ąją minėjo septyniasdešimties metų jubiliejų. Kaip sakė renginio vedėjas poetas, asociacijos „Slinktys“ vadovas Juozas Žitkauskas, tarp rašytojo kūrybos gerbėjų yra jau kelių kartų skaitytojai, pažymėti Zuikos, Šlepečių, Nippės, Šokolado ar Juzulio istorijomis, o autoriaus išleistų knygų skaičius artėja prie penkiasdešimties (neskaitant pakartotinių leidimų).

„Lietuvos kultūrinį gyvenimą V. Račickas atvedė didžiulį būrį literatūrinių herojų, tačiau ryškiausias jo kūrinys, ne tik atvėręs kelius paties autoriaus kūrybiniam skrydžiui, bet ir atvertęs naują lietuvių vaikų literatūros istorijos puslapį, buvo *Zuika Padūkėlis*. Tai viena ryškiausių lietuvių vaikų prozos viršukalnių, – sakė literatūrologė prof. dr. Dž. Maskuliūnienė. – Rašytojas turi savitą kūrybos braižą. Jo knygoje kuriama račickiška erdvė, veiksmas dažniausiai įkurdinamas mažo miestelio terpėje, kūriniuose juntamas istorijos dvelksmas, nes čia užfiksuotas dingęs laikas – svarbūs tuometiniai įvykiai, realijos, iš mūsų atminties tirpstančios detalės.“

Vytautas Račickas jubiliejiniame renginyje. Vygaudo Juozaičio nuotr.

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkė Birutė Jonuškaitė dzūkiškai V. Račicką pavadino „cikrų cikriaisiu rašytoju“, visą gyvenimą kitų darbų nedirbusiu, tik atlikusiu tikrąjį rašytojo misiją. Vieną kartą prisiekęs mūzai, jai tarnauja jau keturis dešimtmečius. „Jeigu būtų literatūrinis Dakaras, Vytautas kasmet taptų jo nugalėtoju. Niekas kitas nėra apvažiavęs tiek Lietuvos miestų ir miestelių, aplankęs tiek mokyklų ir bibliotekų, turėjęs tiek susitikimų su skaitytojais, pabendraavęs su šimtais moksleivių.“

Rašytoją sveikino Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus pirmininkė Inga Mitunevičiūtė, literatūros kritikas Jonas Linkevičius, knygų dailininkė Ramunė Savickytė, Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos fleitininkė Agota Riškevičiūtė. Gausių plovimų sulaukė Vilniaus Antano Vienuolio progimnazijos moksleiviai (mokyt. Vika Orlienė), inscenizavę V. Račicko apsakymo „Tikras vyras“ ištrauką.

COVID-19 pandemija buvo pertraukusi Vilniaus knygų mugių tradiciją, bet lygiai po dvejų metų, prasisklaidžius grėsmei, vasario 24–27 d. įvyko 22-oji Vilniaus knygų mugė. XXI amžius, įtraukęs mus į greitai besikeičiančią informacinę kasdienybės ciklą – be perstojo persekiojantys paveikslėliai, nuotraukos, vaizdo įrašai ir dešimtys kitų vizualiosios stimuliacijos šaltinių, – įkvėpė ir šių metų knygų mugės temą – „Vaizdas kaip tekstas“. Mugės tematika atsivėrė knygų meno parodose, pokalbiuose ir diskusijose, geriausių metų knygų ir jų kūrėjų pristatymuose. Deja, įprastinę Vilniaus knygų mugių nuotaką šį kartą temdė įtampa dėl Ukrainoje kilusio karo.

Jauniesiems skaitytojams skirtose ketvirtojoje salėje rado ką veikti ir kūdikiai, ir vaikai, ir paaugliai, ir suaugusieji. Su vaikų knygų kūrėjais Dovile Zavedskaite, Vitalija Maksvyte, Selemonu Paltanavičiumi, D. Kandrotiene, Tomu Dirgėla, Ieva Toleikyte, Justinu Žilinsku ir kt. bei jų sukurtais personažais Kake Make, Netvarkos Nykštuku ir Monstru (Pasiba, deja, susirgo kovidu) buvo galima susitikti ir pasibūti prie „Vaikų scenos“. Žiniomis ir patirtimi „Kūrybos erdvėje be formulių“, „Knygų šalies“,

Iš kairės: Justinas Žilinskas, Justinas Vancevičius, Inga Mitunevičiūtė

„Bibliotekų erdvės“, „Jaunimo taško“ edukaciniuose užsiėmimuose ir dirbtuvėse dalijosi knygų autoriai, dailininkai, literatūros ir knygos meno specialistai Kotryna Zylė, Justinas Vancevičius, I. Mitunevičiūtė, Agnė Nananai, Sigutė Chlebinskaitė, Ieva Babilaitė, Rasa Jančiauskaitė, A. Kiudulaitė, Lina Itagaki, Vilija Kvieskaitė, Viktorija Ežiukas ir kt. Pirmą kartą patys mažiausi skaitytojai, jų mamos ir tėčiai buvo kviečiami įsikurti jaukiame „Knygų starto“ kampelyje, kur edukacinius užsiėmimus vedė aktorė Kristina Savickytė, o valandėlėje „Tėčiai skaito vaikams“ dalyvavo rašytojas Virgis Šidlauskas ir istorikas, rašytojas Robertas Petrauskas.

Vaizdais kalbančios knygos buvo pristatytos parodoje „Bežodės knygos: iš pasaulio į Vilniaus knygų mugę“, lenkų dailininko ir grafikos dizainerio Piotro Sochos knygų iliustracijų parodoje, Prahoje gyvenančios baltarusės Rufinos Bazlovos kryželiu siuvinėtų iliustracijų parodoje „Vyšyvanka“. Lankytojai galėjo susipažinti ir su rašytojų bei iliustruotojų sukurtų knygiukų paroda.

Garsus išskirtinio braižo lenkų knygų dailininkas P. Socha, Lietuvoje gerai pažįstamas iš knygų *Bitės*, *Medžiai*, ir iliustracijų kūrėjas R. Bazlova knygų mugėje prisidėjo prie lietuvių dailininkų dirbtuvių, dalyvavo renginyje „Iliustruotojų slemas“. Knygų mugės programoje būta ir daugiau renginių suaugusiems vaikų literatūros tematika: „Leisti negalima uždrausti. Žmogaus teisės ir vaikų literatūra: kur dėsim kablelį“, „Ar distopinės knygos jaunimui išgelbės pasaulį?“, „Sibiro haiku: kaip išversti istoriją?“.

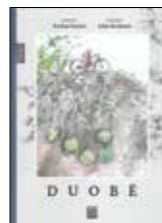
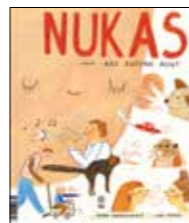
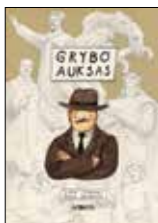
Kęstutis Urba ir Inga Mitunevičiūtė

Mugės programoje paskelbti akcijos „Metų knygos rinkimai“ ir geriausių 2021 m. vaikų ir paauglių knygų premijų nominantai. (Apie nominantus ir laureatus žr. 102-ajame *Rubinaičio* numeryje.)

Vilniaus knygų mugėje tradiciškai apdovanoti Knygos meno konkurso nugalėtojai. Įteikta pagrindinė premija, taip pat po dvi premijas ir du diplomus kiekvienoje iš šešių teminių kategorijų, – iš viso įvertinta 21 knyga.

Teminėje grupėje „Knygos vaikams“ premija skirta Linai Itagaki už pasakojimo sraunumą, atidų žvilgsnį į istorines detales, veikėjų vidinio pasaulio sukūrimą įžvalgiais tipografiniais prisilietimais, už vaizdo-žodžio ryšio lengvumą ir indėlį į grafinės novelės žanro Lietuvoje gyvumą knygoje *Grybo aukšas* (bendraautorė Rasa Grybaitė, išleido „Artseria“, spausdino „Standart Impresa“).

Diplomas atiteko Ingai Dagilei už išraiškingais dizaino elementais sukurtus puslapius-atradimus, tekstinio ir vizualinio pasakojimo šmaikštumą, popieriaus paklotės ir spaudos atliepimą maketui, parinktam knygos formatui knygoje *Paštininkas ir*

2022 m. Knygos meno konkurso knygų nugalėtojų viršeliai

serbentai (autorė Dovilė Zavedskaitė, iliustruotoja Patricija Bliuj-Stodulska, išleido „Tikra knyga“, spausdino „Jelgavas Tipogrąfija“).

Diplomu apdovanota Lina Sasnauskaitė už vienisai pulsuojančią estetiką knygoje *Chameleono sapnai* (autorė Jurga Vilė, išleido „Tikra knyga“, spausdino „Jelgavas Tipogrąfija“).

Lietuvos dailininkų sąjungos apdovanojimas už iliustracijų originalumą ir profesionalumą skirtas L. Itagaki už knygą *Nukas* (autorė Audra Barauskaitė, išleido „Tikra knyga“, spausdino „Jelgavas Tipogrąfija“).

Vilniaus dailės akademijos apdovanojimas už debiutą skirtas iliustruotojai Julijai Skudutytei už knygą *Duobė* (autorė Evelina Daciūtė, dailininkė Inga Dagilė, išleido „Aukso žuvys“, spausdino „Petro ofsetas“).

.....

2020 m. pavasarį Lietuvoje gimusi akcija „Knygiukai į pagalbą vaikams“, kurioje net 55 Lietuvos vaikų rašytojai ir dailininkai sukūrė ir vaikams padovanavo 37 mažyčius knygiukus (juos ir dabar galima rasti svetainės „Vaikų žemė“ „Projektų“ rubrikoje), sulaukė tarptautinio susidomėjimo. 2021 m. trys Baltijos šalių organizacijos – literatūros pažinimo programa „Vaikų žemė“, Latvijos IBBY skyrius ir Estijos vaikų literatūros centras – suvienijo jėgas ir įgyvendino projektą „Tiny Books from Baltic Authors“ („Baltijos šalių autorių knygiukai“). Jo vizualią išraišką sukūrė dailininkė A. Kiudulaitė.

Projekte dalyvavę 36 rašytojai ir dailininkai iliustruotojai kūrė istorijas lygybės, kultūrinės įvairovės, žodžio laisvės temomis. Buvo sukurta 18 knygiukų, skirtų 6–10 metų vaikams. Lietuvai atstovavo Marius Marcinkevičius, Kotryna Zylė, L. Itagaki, Agnė Nananai, J. Žilinskas, E. Daciūtė, Paulius Norvila, Giedrė Rakauskienė, Eglė Gelažiūtė-Petrauskienė,

Eidvilė Viktorija Buožytė, Laimutė Varkalaitė ir I. Babilaitė.

Knygiukai išversti į 10 kalbų. Be lietuvių, latvių ir estų, juos galima skaityti vokiečių, anglų, ispanų, prancūzų, rusų, lenkų ir italų kalbomis. Knygiukus galima pasiekti adresu www.tinybooks.eu, atsisiųsti, išspausdinti arba skaityti jų elektroninę versiją. Projekto iniciatoriai džiaugiasi šia sėkme ir tiki, kad Baltijos šalių knygiukai pasklis plačiai po pasaulį – bus noriai skaitomi ir pritaikomi dirbtuvėlėms, edukacinėms veikloms. Projektą numatoma pristatyti didžiuosiuose pasaulio literatūros renginiuose: Vilniaus, Bolonijos, Londono, Frankfurto knygų mugėse, įvairiuose literatūros festivaliuose.

Projekto partneriai Lietuvoje – IBBY Lietuvos skyrius, Lietuvos kultūros institutas, Vaiko psichologijos centras.

Parengė ir fotografavo **Roma Kišūnaitė** (LNB)

Knygiukų stendas Vilniaus knygų mugėje, 2022 m.

SUMMARY

Rubinaitis has been updated with this 101st issue: the volume and format of the magazine now are larger, the cover has changed, and work was undertaken by an updated editorial board. The new Editor-in-Chief **Džiuljeta Maskuliūnienė** tells about this in the leading article: “*Rubinaitis* continues to sail across the ocean of children’s books”. This year’s traditional address to world readers, created by renowned Ticho writer **Richard Van Camp** and affectionately illustrated by acclaimed Cree-Metis artist **Julie Flett** (both authors are Canadian) as well as their verbal and visual texts, perfectly convey the power of children’s books to expand their horizons. Three reviews of Lithuanian children’s literature of the year 2021 are published: **Asta Skujytė-Razmienė** discusses the realistic prose of Lithuanian children, **Asta Plechavičiūtė** – literary fairy-tales, **Antanas Šimkus** – poetry. The article by American scholar **Kathy G. Short** “Children’s Agency for Taking Action” is presented. The article analyses how children’s and youth literature can serve social change in society and children’s agency. In the rubric “The Readings of my Childhood”, journalist **Alma Valantinienė** speaks to a famous Lithuanian popular music producer, singer **Andrius Mamontovas**. The rubric “Let’s Read Mom and Dad!” publishes new fairy-tales by **Vytautas Račickas** and **Nijolė Kepenienė**. In two new rubrics of the magazine – “Photos Tell” and “Retro” – an old, archival photo is published (“A Lithuanian Girl on a Haystack... **Vytautas Račickas**’ New Year’s Mask”, 1969) as well as the publication of the old periodicals (publication of the 1929 magazine *Saulutė* aimed at promoting science and education, presents the poem of **Adomas Jakštas** and the artwork of similar theme by **Sofia Romer**) is actualized. These rubrics have been prepared by **Daiva Irena Šarkanauskaitė** and **Reda Tamulienė**. The publication “Let’s Know Ukrainian Children’s Literature” presents a list of Ukrainian children’s literature translated into Lithuanian, thus expressing solidarity with Ukrainians and responding to the ongoing war in Ukraine. The bibliography was prepared by specialists of the Department of Children’s and Youth Literature of Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. The submission guidelines of scientific articles for publishing in the magazine *Rubinaitis* (scientific publications about children’s and youth literature – a new turning point of the magazine) are provided. The magazine ends with the news of the chronicle, prepared by **Roma Kišūnaitė**. On the back cover of the magazine, we have started to publish an educational series “The Authors and the Characters of Children’s Literature in Artworks”. In this issue, the photos of sculptures based on the **Brothers Grimm** fairy-tale “Bremen Musicians”, located in Bremen, Riga and the town of Viduklė in the Raseiniai district, are published, and brief information is provided. This page has been prepared by **Džiuljeta Maskuliūnienė** and **Lina Eitmantytė-Valužienė**.

2022 metų *Rubinaičio* leidybą remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Žurnalo partnerė – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Gerbiamieji!

Atsinaujinęs *Rubinaitis* linki Jums malonių skaitymo įspūdžių! Džiaugiamės, kad Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas parėmė mūsų 2022 m. projektą „Skaitymas – langas į save ir pasaulį“ ir skyrė 11 000 eurų. Kviečiame žiūrėti pro *Rubinaičio* langą kartu!

Redakcijos adresas:

Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius
Leidžiamas keturis kartus per metus

Žurnalą leidžia

Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) LIETUVOS SKYRIUS
LITHUANIAN SECTION OF IBBY
Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius
El. paštas rubinaitis@ibbylietuva.lt
Interneto svetainė
<http://www.ibbylietuva.lt>

Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius, Lietuva
Tiražas 500 egz.

Kaina sutartinė

Brolių Grimmų pasaka „Brėmeno muzikantai“

Brėmeno (Vokietija) Turgaus aikštėje, šalia Rotušės, stovinčios skulptūros autorius – Gerhardas Marcksas, ji pastatyta 1953 m.

Rygoje (Latvija), prie Šv. Petro bažnyčios, esančią skulptūrą sukūrė menininkė iš Brėmeno Christa Baumgärtel. Kūriny 1990 m. buvo padovanotas Latvijos sostinei, nes Ryga yra senas Hanzos miestas ir Brėmeno partnerė.

Samantos Klapatauskaitės nuotr.

„Brėmeno muzikantai“ – viena garsiausių brolių Jacobo ir Wilhelmo Grimmų pasakų, parašytų XIX a. Asilas, šuo, katinas ir gaidys keliauja į laisve garsėjantį Brėmeno miestą, ieškodami geresnio gyvenimo ir vietos muzikuoti... Ši pasaka įvairius kūrėjus paskatino sukurti daugybę garsiojo ketvertuko meninių interpretacijų.

Raseinių rajono Viduklės miestelyje medinė „Brėmeno muzikantų“ skulptūra buvo atidengta 2001 m. Jos autorius – žymus Raseinių krašto tautodailininkas Ričardas Ramanauskas. Istorija tokia. Viduklės maltiečių bendradarbiavimo su Maltos ordino Brėmeno skyriumi dešimtmečio proga vidukliškiai Brėmeno maltiečiams padovanojo medinę R. Ramanausko skulptūrą, vaizduojančią knygą, lyrą ir plunksną. Ji buvo pastatyta šio miesto Šv. Antano (Antonijaus) parapijoje, bendruomenės kiemelyje. Lietuvio kūriny kolegoms iš Brėmeno taip patiko, kad jie užsakė tam pačiam tautodailininkui sukurti Brėmeno muzikantų skulptūrą Lietuvos miesteliui. Stovi ji Viduklėje, netoli bažnyčios, prie parapijos namų.